

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021

Kati Lehtonen, Samuli Oja & Matti Hakamäki

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5

Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021

Kati Lehtonen, Samuli Oja & Matti Hakamäki

Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for
Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-263-798-7

ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:5		Teema	Liikunta
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Tekijä/t	Kati Lehtonen, Samuli Oja & Matti Hakamäki		
Yhteisötekijä	Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu		
Kieli	suomi	Sivumäärä	92

Tiivistelmä

Tässä katsauksessa esitellään liikunnan ja urheilun ajankohtaisia teemoja sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, raportoidaan tuoreimpia tutkimustuloksia sukupuolittain eriteltynä sekä kuvataan tapahtunutta muutosta saatavilla olevaan tietoon perustuen. Keskeisinä näkökulmina ovat fyysinen aktiivisuus, kilpa- ja huippu-urheilu, liikunnan kansalaistoiminta sekä päätöksenteko ja johtaminen. Rakenne ja sisällöt palvelevat liikuntatoimen strategista ohjaamista, joka perustuu tiedolla johtamisen periaatteelle sekä vaikutusten jatkuvalle arvioinnille. Vastaavat katsaukset on julkaistu myös vuosina 2011 ja 2017.

Pojat ja miehet liikkuvat enemmän ja intensiivisemmin kuin tytöt ja naiset. Naiset käyttävät yhä enemmän yksityisen sektorin palveluntarjoajia, ja miehet liikkuvat naisia useammin liikunta- ja urheiluseuroissa. Lapsista ja nuorista joka toinen tyttö ja poika liikkuu säännöllisesti liikunta- ja urheiluseuroissa. Kilpa- ja huippu-urheilussa naisten edellytykset urheilla ja huippu-urheilla ovat kehittyneet. Naiset ovat myös vuositasolla saavuttaneet viime vuosina enemmän olympialajien arvokisamitaleita kuin miehet.

Naisten määrä liikunta-alan johto- ja päätöksentekotehtävissä on sekä pysynyt ennallaan että kasvanut. Valtion- ja aluehallinnossa johtotehtävissä olevien henkilöiden sukupuolijakaumassa ei ole merkittäviä eroja. Kaikkien valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen hallitusjäsenistä joka kolmas on nainen. Merkittävää muutosta ei ole tapahtunut 2000-luvun alun jälkeen. Sen sijaan lajiliittojen hallitusjäsenistä ja operatiivista johtajista yhä useampi on nainen. Naisten valmentamista ja johtamista on tuettu viime vuosina useilla mentorointi- ja koulutus-hankkeilla. Alan ammatillisissa järjestöissä naisten osuus on kasvanut.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on keskeinen liikuntapoliittinen tavoite. Tällä hetkellä sukupuolten tasa-arvo nivoutuu esimerkiksi osaksi ihmisoikeuksia, kestävää kehitystä ja intersektionaalisuutta. Suomen Olympiakomitean ja sen jäsenjärjestöjen yhdessä hyväksymässä vastuullisuusohjelmassa tasa-arvo on yksi osa-alue reilun pelin periaatteissa. Sukupuoli on myös osa laajempaa identiteettikeskustelua, joka heijastuu tiedonkeruisiin, tilastointeihin ja raportointeihin.

Yhä useampi valtakunnallinen politiikkatoimi pannaan toimeen kuntatasolla. Kuntien ylläpitämät kevyen liikenteen väylät ja arjen liikkumista tukevat ympäristöt ovat tasa-arvoteko. Liikuntapoliittisen päätöksenteon ja liikunnan edellytysten luomisen tueksi tarvitaan jatkossakin sukupuolittain eriteltyä tietoa. Tiedon keräämistä tulee jatkaa säännöllisesti ja systemaattisesti.

Asiasanat liikunta, urheilu, naiset, miehet, sukupuolten tasa-arvo, liikuntapoliittikka

ISBN PDF 978-952-263-798-7

ISSN PDF 1799-0351

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-798-7>

Jämställdhet inom idrott och motion i Finland 2021

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2022:5	Tema	Idrott
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Författare	Kati Lehtonen, Samuli Oja & Matti Hakamäki	
Utarbetad av	Likes, Jyväskylä yrkeshögskola	
Språk	finska	Sidantal 92

Referat

I denna översikt behandlas aktuella teman inom motion och idrott ur ett jämställdhetsperspektiv, rapporteras de nyaste forskningsresultaten specificerade enligt kön samt beskrivs den förändring som skett utgående från tillgänglig information. Centrala teman är fysisk aktivitet, tävlings- och elitidrott, medborgarverksamhet inom motion och idrott samt beslutsfattande och ledning. Strukturen och innehållet tjänar den strategiska styrningen av idrottsväsendet, som baserar sig på principen om ledning genom kunskap samt på kontinuerlig konsekvensbedömning. Motsvarande översikter har publicerats 2011 och 2017.

Pojkar och män rör på sig i större utsträckning och mera intensivt än flickor och kvinnor. Kvinnor använder tjänsteleverantörer inom den privata sektorn i allt högre grad, och män hör oftare än kvinnor till motions- och idrottsföreningar. Av barn och ungdomar rör varannan flicka och pojke regelbundet på sig i motions- och idrottsföreningar. Kvinnors förutsättningar för idrott och elitidrott har utvecklats inom tävlings- och elitidrotten. Kvinnor har också fått fler medaljer i olympiska grenar än män per år under de senaste åren.

Antalet kvinnor i ledande och beslutsfattande uppgifter inom idrottssektorn har både förblivit oförändrat och vuxit. Det finns inga betydande skillnader i könsfördelningen bland personer som arbetar med ledningsuppgifter inom stats- och regionförvaltningen. Var tredje styrelsemedlem i de riksomfattande och regionala idrottsorganisationerna är en kvinna. Ingen betydande förändring har skett sedan början av 2000-talet. Däremot är allt fler av grenförbundens styrelsemedlemmar och operativa ledare kvinnor. Kvinnors träning och ledning har understötts under de senaste åren genom flera mentorskaps- och utbildningsprojekt. Andelen kvinnor har ökat i branschens fackliga organisationer.

Att främja jämställdhet mellan könen är ett viktigt idrottspolitiskt mål. För närvarande hänger jämställdheten samman med till exempel de mänskliga rättigheterna, hållbar utveckling och intersektionalitet. Jämställdhet är ett av delområdena i principerna för rent spel i det ansvarsprogram som Finlands olympiska kommitté har godkänt tillsammans med sina medlemsorganisationer. Kön är också en del av en mer omfattande diskussion om identitet, vilket återspeglas i datainsamling, statistikföring och rapportering.

Allt fler riksomfattande politikåtgärder genomförs på kommunnivå. Kommunernas leder för gång- och cykeltrafik samt miljöer som stöder vardaglig motion är en jämställdhetsgärning. Som stöd för det idrottspolitiska beslutsfattandet och för att skapa förutsättningar för idrott och motion behövs information specificerad enligt kön också i fortsättningen. Insamlingen av information ska fortsättningsvis ske regelbundet och systematiskt.

Nyckelord jämställdhet mellan könen, idrottspolitik, motion, idrott, kvinnor, män

ISBN PDF 978-952-263-798-7 **ISSN PDF** 1799-0351

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-798-7>

Equality in sports and physical activity in Finland in 2021

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2022:5	Subject	Sport	
Publisher	Ministry of Education and Culture		
Author(s)	Kati Lehtonen, Samuli Oja & Matti Hakamäki		
Group author	Likes, Jamk University of Applied Sciences		
Language	Finnish	Pages	92

Abstract

This review presents current themes in physical activity and sports from the perspective of gender equality, reports on the most recent research results broken down by gender, and describes, based on available information, the changes that have taken place. The key perspectives examined in the review are physical activity, competitive and elite sports, civic activity in physical activity, and decision-making and management. The structure and contents give strategic guidance and direction for sports services, which are based on the principle of knowledge-based management and continuous impact assessment. Similar reviews were also published in 2011 and 2017.

Boys and men engage in physical activity more often and more intensively than girls and women. Women increasingly use private sector service providers, and men are more active in sports clubs than women. In the case of children and young people, one in two girls and boys engage regularly in physical activity in sports clubs. In competitive and elite sports, the conditions for women to engage in sports and elite sports have improved. In recent years, women have also won more medals in championship competitions than men.

The number of women in management and decision-making positions in the sports sector has both remained the same and evolved. On the one hand, no significant gender differences exist between those in managerial positions in central and regional administration. One in three of the board members of all national and regional sports organisations are women. There has been no significant change since the early 2000s. On the other hand, a growing number of board members and operative leaders of the sports federations are women. In recent years, several mentoring and training projects have been used to support training for coaching and leadership for women. The share of women has increased in the sector's professional organisations.

Promoting gender equality is a key sports policy objective. At present, gender equality ties in with human rights, sustainable development and intersectionality, for example. In the corporate social responsibility programme adopted jointly by the Finnish Olympic Committee and its member organisations, equality is one of the key elements of the fair play principles. Gender is also part of a wider identity debate, which is reflected in data collection, statistics and reports.

More national policy measures are being implemented at the local government level than before. Pedestrian and cycle routes maintained by municipalities as well as environments that support everyday physical activity are all measures that promote gender equality. Gender-disaggregated information will also be needed in the future to support decision-making on sport policy and to create opportunities for sport and physical activity. Information and data should be collected regularly and systematically.

Keywords gender equality, sports policy, physical activity, sports, women, men

ISBN PDF 978-952-263-798-7 **ISSN PDF** 1799-0351

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-798-7>

Sisältö

1	Johdanto	8
2	Normiperusta	9
2.1	Liikunnan tasa-arvon oikeudellinen ja poliittinen perusta	9
2.2	Kansainväliset säädökset ja suositukset	10
2.2.1	Euroopan unioni	10
2.2.2	Euroopan neuvosto	12
2.2.3	Kansainvälinen naisliikuntaverkosto	14
2.3	Liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustuskriteeristön muutokset	15
3	Fyysinen aktiivisuus	19
3.1	Lapset ja nuoret	20
3.1.1	Liikkumisen suosituksen täyttävien lasten ja nuorten osuus	20
3.1.2	Liikuntatapahtumat	23
3.2	Yhteenveto	24
3.3	Aikuiset	24
3.3.1	Liikkumisen suosituksen täyttävien osuus aikuisväestöstä	25
3.3.2	Aikuisväestön kunto, työkyky ja palautuminen	26
3.3.3	Liikunnan harrastaminen vapaa-ajalla	28
3.4	Yhteenveto	33
3.5	Ikääntyneet	33
3.5.1	Ikääntyneiden miesten ja naisten fyysinen aktiivisuus	34
3.5.2	Ikääntyneiden miesten ja naisten fyysinen aktiivisuus liikemittarilla ja terveystarkastuksilla mitattuna	38
3.6	Yhteenveto	39
4	Järjestötoimintaan osallistuminen	40
4.1	Liikunta- ja urheiluseuroissa harrastaminen	40
4.1.1	Liikunta- ja urheiluseuraharrastamisen määrä	43
4.1.2	Liikunta- ja urheiluseuraharrastamisen lopettaminen ja sen syyt	44
4.2	Lisenssit	46
4.3	Vapaaehtoistoiminta	51
4.4	Yhteenveto	52

5	Kilpa- ja huippu-urheilu	53
5.1	Valtion urheilija-apurahat	53
5.2	Arvokisajoukkueet ja saavutetut mitalit	55
5.3	Valmentajat	58
5.4	Suomen Valmentajat ja SAVAL	60
5.5	Akatemiaurheilijat.....	61
5.6	Ammattieurheilu	62
5.7	Urheilun seuraaminen	64
5.8	Syrjintä.....	65
5.8.1	Syrjintä liikunnassa ja urheilussa	65
5.8.2	Seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä kilpaurheilussa.....	67
5.9	Yhteenveto	69
6	Päätöksenteko ja johtaminen	71
6.1	Valtio	71
6.2	Liikuntajärjestöt.....	72
6.3	Yhteenveto	79
7	Tasa-arvon kehittäminen liikunnassa ja urheilussa	80
7.1	Valmentaa kuin nainen -hanke.....	80
7.2	Sukupuolten tasa-arvo liikuntajohtamiseen liittyvissä hankkeissa ja koulutusohjelmissa	81
7.3	Piikkarit-palkinto osana liikunnan tasa-arvotyötä.....	83
8	Johtopäätökset	84
	Lähteet	88

1 Johdanto

Tämä katsaus käsittelee sukupuolten tasa-arvon tilaa liikunnassa ja urheilussa. Se on jatkoa vuosien 2011 ja 2017 tilannetta kuvanneille julkaisuille. Niitä edelsi vuoden 2005 Tasapeli-työryhmän muistio ja siihen liittynyt tilasto-osa. Katsauksen tavoitteena on kuvata sukupuolten tasa-arvossa tapahtunutta muutosta liikunnassa ja urheilussa. Perustietoja on pyritty seuraamaan ja raportoimaan mahdollisimman johdonmukaisesti. Aiemmissä raporteissa on kuitenkin esitetty joitakin omia erityistarkasteluitaan, joita ei tässä toisteta. Vastaa- vasti tämä katsaus sisältää muun muassa erillisen iäkkäiden liikuntaa koskevan tarkastelun. Sen on kirjoittanut Anniina Kortetmaa. Kilpa- ja huippu-urheilua koskeva osa on myös aiempaa laajempi. Organisoidun liikunnan rekisteri- ja muun tiedon lisäksi on seurattu fyysisen aktiivisuuden määrää ja luonnetta. Valitut sisällöt perustuvat karkeasti siihen, mikä on Suomessa katsottu opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualueelle kuuluvaksi. Muut määrittelyt tulevat etenkin liikuntalaista sekä laista naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta.

Katsaus perustuu saatavilla olleisiin luokitteluihin, julkaisuihin ja aineistoihin. Mies-nainen- jaottelu ole enää ainoa tapa jäsentää sukupuolta. Sukupuolen moninaisuus otetaan myös liikuntatutkimuksessa entistä painokkaammin huomioon (esim. Berg & Kokkonen 2021). Toistaiseksi esimerkiksi monissa suomalaisissa liikunnan ja urheilun alan kyselytutkimuksissa muiden kuin mies- ja naissukupuolten vastausmäärät ovat kuitenkin jääneet niin pieniksi, ettei niistä ole esitetty tilastollista analyysiä. Tämän takia myös tässä tutkimuskatsauksessa sukupuolten tasa-arvoa käsitellään pääosin mies- ja naissukupuolten kautta. Sama koskee rekistereitä. Tuloksia esitetään sillä jaottelulla, mikä aineistossa on.

Syötteitä kansalliseen liikuntapolitiikkaan tulee Euroopan unionista ja Euroopan neuvostolta. Ajankohtaisia huolia ovat uhat demokratian ja kansalaisvaikuttamisen mahdollisuuksien kaventumisesta. Intersektionaalisuuden käsitteellä kuvataan sitä, että sukupuolen ohella on muita samanaikaisesti ihmisen asemaan ja ryhmäidentiteettiin vaikuttavia tekijöitä ja eroja kuten yhteiskuntaluokka, ikä, etninen alkuperä ja seksuaalinen suuntautuneisuus. EU:n tasa-arvon edistämissuunnitelmaan kuuluu myös sukupuolittuneen väkivallan ehkäiseminen. Suomessa #Metoo-kampanja on vaikuttanut urheilun vastuualueen tietotarpeisiin. Tätä raporttia tehdessä on ollut käytettävissä uutta tietoa muun muassa häirinnästä ja kiusaamisesta liikunnassa ja urheilussa sekä poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten yleisyydestä. Kestävän kehityksen Agenda 2030:n tavoitteet ja kirjaukset vaikuttavat siihen, miten erilaiset ilmastoon, ja toisaalta saman aikaisesti sosiaalista kehitystä tavoittelevat pyrkimykset nivoutuvat uusiksi vastuullisuusohjelmiksi ja tavoitteiksi myös liikuntaan ja urheiluun.

2 Normiperusta

2.1 Liikunnan tasa-arvon oikeudellinen ja poliittinen perusta

Tasa-arvoa koskeva normiperusta on Suomessa laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Sitä kutsutaan myös tasa-arvolajiksi. Lain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Yhdenvertaisuuden edistämistä ja syrjinnän ehkäisemistä, kun syrjintäperuste on ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhe-suhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy, säädetään yhdenvertaisuuslaissa. Kumpaakin lakia valvovat omat viranomaisensa (tasa-arvovaltuutettu ja yhdenvertaisuusvaltuutettu). Lisäksi on olemassa yhteinen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Se on valtioneuvoston nimittämä itsenäinen ja riippumaton oikeusturvaelin. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.)

Liikuntalaissa on laille asetettu kahdeksan edistämistavoitetta. Niiden toteuttamiselle on määritelty seitsemän lähtökohtaa, joista tasa-arvo on yksi. Liikuntalaissa tasa-arvo mainitaan lisäksi liikuntaa edistävän järjestön valtionavustuskelpoisuutta koskevassa kymmenennessä pykälässä. Valtionapukelpoisuutta harkittaessa otetaan huomioon järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Myös lajiliiton valtionapukelpoisuutta harkittaessa otetaan huomioon liiton toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten liitto edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä noudattaa liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita ja Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä. Tasa-arvon edistäminen on lisäksi yksi niistä kriteereistä, jotka lain kahdennentoista pykälän perusteella otetaan huomioon liikuntaa edistävän järjestön valtionavustuksen määrää harkittaessa. (Liikuntalaki 390/2015.)

Valtioneuvoston asetuksessa liikunnan edistämisestä Valtion liikuntaneuvostolle on asetettu tehtäväksi tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja muun muassa tasa-arvoa koskevista asioista. Lisäksi asetukseen on kirjattu, että liikuntaa edistävän järjestön tulee toiminta-avustushakemuksessaan esittää selvitys, miten se on edistänyt tasa-arvoa. (Valtioneuvoston asetus liikunnan edistämisestä 550/2015.)

Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa tavoitteeksi on asetettu nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Tasa-arvon seuraamiseen on tarkoitus luoda eri hallinnonalat kattava

seurantajärjestelmä. Lisäksi esitetään, että sukupuolivaikutusten arvioinnin tulee sisältyä kaikkien ministeriöiden alaisten hallinnon toimintoihin. Kulttuuri-, nuoriso- ja liikunta-asioita käsittelevässä osuudessa tasa-arvotyön edistäminen esitetään yhdeksi keinoksi vahvistaa seuratoiminnan ja huippu-urheilun edellytyksiä. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019.)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa huomautetaan, että sukupuolittain analysoitua tietoa ei aina ole saatavilla tai sitä ei käytetä, mikä vaikeuttaa tasa-arvotavoitteiden määrittelyä ja huomioimista. Lisäksi tunnustetaan käytössä olevan sosiaaliturvatunnusjärjestelmän aiheuttavan sen, että viranomaisten käytössä oleva tieto on pääosin juridiseen, binääriin sukupuoleen perustuvaa. Liikuntaan ei tasa-arvo-ohjelmassa erikseen viitata muussa yhteydessä kuin todettaessa, että Suomessa #Metoo-kampanjan vaikutukset ulottuivat työelämään yleisesti, urheiluun, politiikkaan sekä teatteri- ja elokuvamaailmaan. Ohjelmassa ei keskitytä tavoitteisiin eikä mittareihin, vaan ne on tarkoitus määrittellä eduskunnalle annettavassa tasa-arvoselonteossa. (Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023.)

Suomessa toimii lisäksi aina eduskuntakaudeksi kerrallaan asetettava tasa-arvoasioiden neuvottelukunta (TANE), joka on pysyväisluonteinen neuvottelukunta. TANEssa ovat edustettuina eduskuntapuolueet eduskuntavaalien tuloksen mukaisessa suhteessa. Sen tehtävänä on lausuntojen ja aloitteiden tekeminen esimerkiksi lainsäädäntöön liittyen. Lisäksi TANE järjestää myös erilaisia tilaisuuksia ja seminaareja. (TANE 2021.) Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa toimii myös toinen viranomaistaho, tasa-arvoyksikkö, joka vastaa hallituksen tasa-arvopolitiikan valmistelusta ja koordinoinnista (STM 2021a). Oikeusministeriön alaisuudessa toimii lisäksi tasa-arvovaltuutettu, joka on itsenäinen ja riippumaton viranomainen. Päätehtävänä on naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain noudattamisen valvonta (emt.).

2.2 Kansainväliset säädökset ja suositukset

2.2.1 Euroopan unioni

Sukupuolten tasa-arvo on Euroopan unionin (EU) ydinarvo ja universaalisti tunnustettu ihmisoikeus, joka luo pohjaa hyvinvoinnille, talouskasvulle, menestykselle, hyvälle hallinnolle, rauhalle ja turvallisuudelle. EU:n uusimman tasa-arvon edistämiseen liittyvän toimintasuunnitelman (2021–2025, GAP III) mukaan keskeiset painopisteet yhdistyvät kolmeen teemaan: sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen, kohdennetut politiikkatoimet ja poliittinen dialogi/keskustelu. Komissio nostaa esille myös intersektionaalisuuden käsitteen, joka kuvaa sitä, miten ihmisen asemaan yhteiskunnassa vaikuttavat sukupuolen lisäksi myös monet muut erot. Näitä ovat esimerkiksi yhteiskuntaluokka, ikä, alkuperä ja seksuaalinen suuntautuminen. (European Commission 2020.)

Laajempi viitekehys EU:n tasa-arvoa edistävälle toimintasuunnitelmalle on Agenda 2030. Se on YK:n jäsenmaiden sopima kestävä kehityksen toimintasuunnitelma vuosille 2016–2030. Tavoitteena on erityisesti äärimmäisen köyhyyden poistaminen huomioimalla kestävä kehityksen osa-alueet talous, ihmisten hyvinvointi ja ympäristö. Vastuu agendan toimeenpanosta on ensisijaisesti valtioilla. Sopimukseen sisältyy 17 erilaista tavoitetta, jotka käsittelevät kestävä kehitystä. Suoraan sukupuolten tasa-arvoon liittyy tavoite viisi ”Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia”. Myös muut, kuten yksilöiden hyvinvointia ja terveyttä tukevat tavoitteet, vaikuttavat sukupuolten tasa-arvoon. (Ulkoministeriö 2021.)

Nämä kansainväliset yleispoliittiset tasa-arvon painopisteet ja lähtökohdat vaikuttavat myös Suomen kansalliseen liikuntapolitiikkaan. EU:n toimivallasta liikunnan ja urheilun toimialalla sovittiin vuonna 2009 voimaan tullessa Lissabonin sopimuksessa, jota pohjustettiin vuonna 2007 julkaistussa ns. valkoisessa kirjassa (White Paper) ja Pierre de Coubertin -toimintasuunnitelmassa. EU:n tehtävänä on kehittää tietoon perustuvaa liikunnan ja urheilun toimintapolitiikkaa, tukea yhteistyötä sekä hallinnoida liikuntaa ja urheilua edistäviä aloitteita. EU:n urheilupolitiikka ja sen kehittäminen kuuluvat parlamentissa kulttuuri- ja koulutusvaliokunnalle (CULT). Toiminnallisesti tavoitteiden saavuttamista edistetään esimerkiksi Erasmus+ -ohjelman avulla. Sillä tuetaan alan hankkeiden ja verkostojen toimintaa taloudellisesti. Urheilualan toimivallan kirjaaminen EU:n perussopimukseen on avannut uusia mahdollisuuksia alaa koskeville toimenpiteille, ja EU:n päättäjät allekirjoittavat myös väitteen, että urheilu voi parantaa yleistä hyvinvointia, auttaa ratkaisemaan laajempia yhteiskunnallisia ongelmia rasismista sosiaaliseen syrjäytymiseen ja sukupuolten eriarvoisuuteen sekä tuottaa merkittävää taloudellista hyötyä kaikkialla unionissa. Urheilualaa tarkastellaan EU:ssa ensisijaisesti kolmella sektorilla: 1) urheilun merkitys yhteiskunnassa, 2) urheilun taloudellinen ulottuvuus ja 3) urheilualan poliittinen ja oikeudellinen kehys. (Euroopan parlamentti 2021.)

Lissabonin sopimuksen jälkeen EU:n liikunta- ja urheilupolitiikka on konkretisoitunut kolmeksi eri parlamentin hyväksymäksi työsuunnitelmakaudeksi, joista viimeisin sijoittui vuosille 2017–2020 (Hellmund 2017). Päättäneen kauden keskeiset painopisteet urheilun integriteetti, talous ja yhteiskunnalliset vaikutukset ovat esillä myös työsuunnitelma-kaudella 2021–2024. Erytishuomiota kiinnitetään kuitenkin urheilun investointeihin, terveyttä edistävään liikuntaan huomioiden eri ikäryhmien mahdollisuudet liikkua sekä ympäristökysymyksiin. Taustalla erityiskysymyksissä on covid-19-pandemian vaikutukset väestön liikunta-aktiivisuuteen ja urheilun yleiseen toimintakykyyn sekä ilmastonmuutos. (Euroopan parlamentti 2021.)

Sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut EU-liikuntapolitiikan keskeisiä sisältöjä ja perustunut EU-politiikan yleistavoitteisiin. Käynnissä olevalla työsuunnitelmakaudella sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen sisältyy urheilun integriteetti ja arvot painopistealueeseen.

Tasa-arvon kolme teema-alueetta ovat 1) naisvalmentajien ja -johtajien osuuden kasvu liikuntajärjestöissä ml. liikunta- ja urheiluseurat, 2) tasapuoliset urheilun olosuhteet huomioiden esimerkiksi talous ja suoritettavat maksut urheilijoille, valmentajille sekä muulle henkilöstölle ja 3) naisten urheilun medianäkyvyyden kasvattaminen ja stereotyyppien vähentäminen. Tavoitteiden saavuttamiseen pyritään jakamalla parhaita käytänteitä, laajentamalla aihepiiriin liittyvää tietopohjaa sekä seuraamalla parlamentin vuonna 2014 tekemiä johtopäätöksiä tasa-arvon edistämisestä ja vuonna 2016 laadittuja suosituksia hyvästä hallinnosta sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Työsuunnitelmaa viedään eteenpäin asiantuntijaryhmissä ja seminaareissa, jonka jälkeen parlamentti laatii uudet johtopäätökset teema-alueesta 2023 vuoden jälkipuoliskolla. (European Union 2020.)

Viimeisin voimassa oleva Euroopan komission hyväksymä ehdotus sukupuolten tasa-arvoa koskeville tarkennetuille toimenpiteille ja suosituksille urheilussa on hyväksytty 18.2.2014. Strategiakausi ulottui vuoteen 2020, ja se linkittyy vahvasti työsuunnitelmien yleistavoitteisiin. Toistaiseksi tulevien vuosien vastaavaa urheilun strategisten ehdotusten kokoelmaa ei ole hyväksytty. On kuitenkin oletettavaa, että mahdolliset uudet ehdotukset pysyvät samansisältöisinä huomioiden työsuunnitelmien yleistavoitteet kausilla 2017–2020 ja 2021–2024.

Vuosille 2014–2020 määriteltyjen tarkennettujen ehdotusten lähtökohtia olivat havainnot, että naisten ja tyttöjen osallistuminen liikuntaan on vähäisempää kuin miesten ja poikien ja että naisten osuus liikunnan johtotehtävissä ja valmentajina on edelleen pieni. Strategisten toimien perusteluiksi asiakirjassa ilmaistiin tavoite houkuttaa enemmän harrastajia ja asiakkaita liikunnan pariin, voimaannuttaa, parantaa palvelujen tasoa, edistää urheilun turvallisuutta, vähentää tyttöjen ja naisten putoamista pois liikunnasta ja tuottaa siten terveyshyötyjä sekä edistää eri alojen, kuten urheilumedian, taloutta. Erityisenä tehtävänä nähtiin sukupuoleen liittyvään väkivaltaan ja häirintään puuttuminen. Avoimen, kestävän ja turvallisen ympäristön katsotaan asiakirjan mukaan ehkäisevän häirintää ja hyväksikäyttöä sekä toisaalta perusteettomia syytöksiä. Tehokkaan puuttumisen katsotaan vaativan kansallisia strategioita kaikissa EU:n jäsenmaissa. Tarkennettuina tavoitteina asetettiin esimerkiksi vähintään 40 prosentin osuus miehiä ja naisia kansallisten liikuntajärjestöjen hallituksissa sekä liikunnasta ja urheilusta vastaavissa työryhmissä. Sama 40 prosentin tavoite asetettiin myös vapaaehtoisesti tai palkattuina toimiville valmentajille. Määrällisten tavoitteiden lisäksi ehdotuksessa todettiin tarve kansallisten strategioiden ja toimenpideohjelmien laatimiseen. (Gender Equality in Sport 2014.)

2.2.2 Euroopan neuvosto

Europaan neuvosto on perustettu vuonna 1949 ja se on Europaan unionista erillinen kansainvälinen maiden hallitustenvälinen järjestö. Euroopan neuvoston jäsenenä ovat lähes

kaikki (47 valtiota) Euroopan maat. Suomi liittyi jäseniksi vuonna 1989. Euroopan neuvoston tehtävänä on muun muassa edistää jäsenmaidensa yhtenäisyyttä, suojella ihmisoikeuksia ja moniarvoista demokratiaa, laatia oikeudellisesti sitovia monenvälisiä sopimuksia sekä jäsenmaiden politiikkaa ja lainsoveltamista ohjaavia suosituksia. (STMb.)

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) mukaan Euroopan neuvostossa on laadittu yli 200 sitovaa yleissopimusta ja satoja suosituksia. Tärkeitä jäsenmaita sitovia sopimuksia ovat esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan sosiaalinen peruskirja sekä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty yleissopimus (Istanbulin sopimus) sekä yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai hallitavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi ja ihmisoikeuksia sekä biolääketiedettä koskeva yleissopimus. Lisäksi erityisesti STM:n hallinnonalaa koskevia määräyksiä on mm. kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevassa puiteyleissopimuksessa, alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevassa eurooppalaisessa peruskirjassa, yleissopimuksessa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta sekä lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevassa yleissopimuksessa. (Emt.)

Euroopan neuvoston voimassa oleva sukupuolten tasa-arvostrategia (2018–2023) sisältää kuusi painopistettä. Huomion kohteena on muun muassa sukupuolistereotyyppioiden, naisiin kohdistuvan väkivallan ja seksimin ennaltaehkäisy ja torjunta sekä sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen politiikkatoimissa ja niiden seurannassa. Strategian tavoitteissa on huomioitu myös päätöksenteko: poliittisessa ja muussa julkisessa päätöksentekossa naisia ja miehiä tulisi olla yhtä paljon. (Council of Europe 2021.)

Liikunnan ja urheilun konkreettisenä toimenpiteenä Euroopan neuvosto ja unioni organisoivat vuosina 2018–2019 ALL IN: Towards gender balance in sport -hankkeen. Sen tavoitteena oli tukea julkishallinnon viranomaisia ja liikuntajärjestöjä sukupuolten tasa-arvoa edistävien politiikkatoimien suunnittelussa ja toteutuksessa sekä epätasa-arvon esiintuomisessa liikunnassa. Hankkeessa toteutettiin 18 maan tiedonkeruu politiikkatavoitteiden seurannan kehittämiseksi sekä tiedolla johtamisen tueksi. Tiedonkeruun osa-alueet olivat päätöksenteko, valmentaminen, liikuntaan osallistuminen, media ja sukupuoleen perustuva väkivalta. Suomesta tutkimukseen vastasi 31 olympialajien lajiliittoa. Kysely lähetettiin 34 liitolle (vastausprosentti 91 %). Tulosten mukaan Suomi oli Ranskan ohella maa, jossa vastanneet liitot olivat valittujen osa-alueiden näkökulmasta varsin edistyksellisiä sukupuolten välisen tasa-arvon toimenpiteissä ja toteutumassa. Naisten osuus päätöksenteossa oli keskimääräistä parempi ja myös politiikkaohjelmien ja suunnitelmien laadinta oli hyvällä tasolla. Kehitettävää oli esimerkiksi valmentamiseen liittyvässä teema-alueessa huolimatta siitä, että vastanneet liitot olivat pyrkineet eri toimenpitein lisäämään naisten määrää eri lajien valmentajina. Lisäksi valtion liikuntapolitiikan ulkopuolisista teemoista esimerkiksi indikaattorina ollut media oli Suomessa keskimääräistä heikompi. Mittarina käytettiin naistoimittajien osuutta Rion (2016) ja Pyeongchangin (2018) olympia- ja

paralympialaisissa. Keskimäärin naistoimittajien osuus oli 17 prosenttia ja Suomen osuus oli lähes puolet pienempi (9 %). (Council of Europe 2019.)

2.2.3 Kansainvälinen naisliikuntaverkosto

Kansainvälinen naisliikuntaverkoston IWG (International Working Group of Women & Sport) merkitys suomalaisen liikunnan ja urheilun tasa-arvotyön edistäjänä on ollut oleellinen verkoston perustamisesta lähtien. Suomalaiset naisurheiluvaikuttajat ovat olleet keskeisissä tehtävissä verkoston toiminnassa erityisesti vuoteen 2014 saakka, jolloin IWG:n maailmankonferenssi pidettiin Helsingissä. Sukupuolten tasa-arvon edistämistä liikunnassa ja urheilussa onkin tehty Suomessa merkittävässä määrin kansainvälisen toiminnan ja -liikuntapolitiikan avulla (Hakamäki, Turpeinen & Lehtonen 2022). Vuonna 1994 perustetun verkoston toiminta tähtää naisten roolin ja aseman vahvistamiseen sekä edistämiseen liikunnan eri osa-alueilla maailmanlaajuisesti. Verkosto kokoontuu neljän vuoden välein maailmankonferenssiin. Helsingin konferenssin yhteydessä IWG julkisti myös edelleen voimassa olevan Brighton Plus Helsinki -julistuksen, jossa listattiin keskeiset moni- ja ylikansalliset sopimukset, julistukset, lauseimat, suositukset sekä ohjeet, joiden noudattamista valtioiden ja hallitusten vaaditaan edellyttävän urheilun ja liikunnan kansallisilta toimijoilta. (IWG 2021a.) Tällä hetkellä lähes 600 kansainvälistä organisaatiota on allekirjoittanut julistuksen (IWG 2021b).

Helsingin konferenssissa lähtökohdiksi tasa-arvon edistämiseen otettiin terveyttä edistävä liikunta, sen tukeminen tyttöjen ja naisten eri elämänvaiheissa sekä erikseen mainittuna toimet syömishäiriöiden sekä urheiluvammojen ehkäisemiseksi. Myös IWG kirjasi tarpeen tuottaa liikuntaa koskevaa tilastointia sukupuolittain eriteltynä sekä sukupuolinäkökulman huomioon ottamisen resurssien jaossa. IWG edellytti myös, että hallitukset ja järjestöt raportoivat liikunnan tasa-arvon tilasta kerätystä tiedosta sekä tutkimustuloksista ja jakavat hyviä käytäntöjään sekä menettelytapojaan. IWG totesi myös mentoroinnin sekä koulutuksen edellytyksinä naisten osuuden kasvattamiseksi valmentajina ja tuomareina. (IWG 2014a.)

Viimeisin IWG-konferenssi on pidetty vuonna 2018 Botswanassa. Siellä linjattiin kuluvan nelivuotiskauden viisi keskeistä strategista toiminta-aluetta The Botswana Big Five Legacy: media, vastuullisuus erityisesti talouden näkökulmasta tasapuolisena resurssien jakona, sukupuolten tasa-arvoinen edustuksellisuus päätöksenteossa ja valmennuksessa, tiedon jalkauttaminen ja näyttöön perustuvien politiikkatoimien edistäminen sekä kommunikatio, joka konkretisoidaan digitaalisena yhteydenpitoalustana verkoston toimintaan liittyen (IWG 2021c). Viiden toiminta-alueen läpileikkaavaksi teemaksi määriteltiin sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen.

2.3 Liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustuskriteeristön muutokset

Valtihanllinnon ohjauskeinot liikunnassa ja urheilussa ovat informaatio-, normi- ja resurssiohjaus. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen liittyvä keskeinen hallinnollinen muutos on ollut liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustuskriteerien uudistaminen vuoden 2020 syksyllä. Tässä luvussa kuvataan uudistuksen taustat ja tasa-arvon edistämiseen liittyvät avustuskriteerien muutokset.

Opetus- ja kulttuuriministeriö jakoi vuonna 2020 yleisavustuksia valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille noin 42,3 miljoonaa euroa. Yleisavustusten lisäksi ministeriö myöntää vuosittain erityisavustuksia. Kokonaisuutena valtakunnallisille ja alueellisille liikuntaa edistäville järjestöille kohdennetut avustukset muodostavat noin neljäsosan valtion vuosittaisesta liikuntabudjetista. (OKM 2021a.)

Vuoteen 2015 asti liikuntalaki määritteli liikuntajärjestöt liikuntatoiminnan järjestäjiksi. Kirjauksella vahvistettiin järjestöjen roolia valtion liikuntapolitiikan toteuttajina. Liikuntalakiuudistuksessa vuonna 2015 kirjaus järjestämisvastuusta poistettiin, mutta järjestöille turvattiin lakiperustaisesti valtionavustus rahapelitoiminnan tuotoista. (Lehtonen 2015.) Huolimatta liikuntasektorin laaja-alaistumisesta ja väestön omaehtoisen liikkumisen kasvusta valtion liikuntapolitiikka tunnistaa yhä edelleen liikuntajärjestöille varsin merkittävän roolin niin kilpa- ja huippu-urheilun toteuttajana kuin väestön fyysisen aktiivisuuden lisääjänä (Lehtonen 2020).

Koska liikuntajärjestöt saavat merkittävästi julkista tukea ja niille on määritelty keskeinen liikuntapoliittinen tehtävä, on sukupuolten tasa-arvon edistäminen ollut yksi liikuntajärjestöjen valtionavustuskriteeri jo vuosikymmenten ajan. Opetus- ja kulttuuriministeriö (silloin opetusministeriö) siirtyi tulosohtaukseen vuoden 1993 alusta (OPM 1992). Käytännössä siirtymä tarkoitti, että ministeriöstä tuli tulosjohdettu yksikkö. Myös valtionavustusta saavien kohteiden näkökulmasta vuosikymmenen alku merkitsi avustusten jakoperiaatteiden uudistamista tulosperusteisiksi. Lasten ja nuorten liikunta, aikuisten harrasteliikunta sekä kilpa- ja huippu-urheilu muodostivat järjestöjen tulosalueet. Lasten ja nuorten liikunta oli avustamisen erityispainopiste. (Aarresola & Mäkinen 2012.)

Tarkennetut sisältötavoitteet luotiin vuoden 1992 opetusministeriön johtamassa työryhmässä. Liikuntatoiminnan yhteiskunnallisen merkityksen sisällöksi määriteltiin jo tuolloin sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen liikuntakulttuurissa. Muita liikunnan ja urheilun yhteiskunnallisen merkityksen arvioinnin painopisteinä olivat muun muassa erityisryhmien liikuntamahdollisuuksista huolehtiminen sekä ympäristövaikutusten ja yleisen kestävän kehityksen periaatteiden huomioiminen liikuntakulttuurissa. (OPM 1992.)

Sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyviä kriteereitä tarkennettiin 2000-luvun alussa. Vuonna 2002 otettiin käyttöön menettely, jossa 50 suurimman lajiliiton kohdalla verrattiin esimerkiksi lajin harrastajamäärien sukupuolijakaumaa päätöksenteossa mukana olevien naisten ja miesten osuuksiin sekä lajissa toimivien valmentajien ja ohjaajien sukupuolijakaumaan. Huomioon otettiin myös liittojen suunnitelmat tasa-arvotyössä, mahdollisen tasa-arvoasioista vastaavan henkilön nimeäminen ja käytetyt resurssit. (OPM 2005.)

Liikuntajärjestöjen yhteiskunnallisesta merkityksestä, arvopohjasta ja eettisyydestä käytävä keskustelu konkretisoitui useisiin aihetta käsitteleviin kirjallisiin materiaaleihin sekä toimenpiteisiin 2000-luvun alussa ja ensimmäisen kymmenluvun puolivälissä. Suomen Liikunta ja Urheilu ry teki tasa-arvotyötä aktiivisesti, ja sen vastuulla oli esimerkiksi vuosien 1998–2000 ajan European Women and Sport -verkoston puheenjohtajuus. Yhteinen maali-tasa-arvo-ohjelma julkaistiin vuonna 1998. Ohjelman tavoitteena oli, että naisia ja miehiä olisi liikunnan ja urheilun päätöksentekoaikavälissä vähintään 40 prosenttia. Lupa välittää – lupa puuttua -opas käsitteli seksuaaliseen ja sukupuoliseen häirinnän ehkäisemiksi liittyviä menettelytapoja. (Emt.)

Myös avustuskriteereitä pohdittiin 2000-luvulla uudelleen. Vuonna 2004 työskennellyt työryhmä toteaa muistiossaan, että liikuntajärjestöjen toiminnan yhteiskunnallisen merkityksen arviointiin ei ole löydetty yksiselitteisiä kriteereitä. Mahdollisiin kriteerimuutoksiin ehdotettiin perustaksi Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n laatimia eettisiä suosituksia. Tasa-arvon edistämiseksi lajien erityispiirteet ohjeistettiin huomioitavaksi aikaisempaa tarkemmin, mutta lähtökohtana tarkastelussa oli edelleen harrastajien sukupuolijakauma. Ympäristökysymysten lisäksi yhteiskunnallisen merkityksen osa-alueeksi oli lisätty muun muassa antidopingtyöhön, rasismiin torjuntaan, suvaitsevaisuuden ja etnisten vähemmistöjen liikunnan edistämiseen liittyviä toimenpiteitä. (OPM 2004.)

Vuoden 2009 avustusjärjestelmätyöryhmä aloitti toimintansa samaan aikaan, kun liikuntajärjestelmän kokonaisuudistus käynnistyi (Lehtonen 2015). Murros näkyy myös ehdotuksessa, jonka työryhmä jätti. Järjestöluokittelu ehdotettiin muutettavaksi toimintakulujen mukaisesti kolmeen kategoriaan ja tulosalueiksi määriteltiin harrasteliikunta, huippu-urheilu sekä järjestö- ja seuratoiminta. (OPM 2009.) Muutos oli merkittävä suhteessa 1990-luvulla määriteltyihin toimialoihin. Avustustyöryhmän työstä heijastui koko liikunta- ja urheilujärjestelmän muutos, joka vuonna 2012 johti kahden toimialajärjestön (Nuori Suomi ja Kuntoliikuntaliitto) sekä silloisen palvelu- ja edunvalvontajärjestö Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n lakkauttamiseen sekä huippu-urheilujärjestelmän kokonaisuudistukseen (Lehtonen 2017).

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen liitettiin edellisen työryhmän tavoin urheilun eettisyyteen. Yläkäsitteenä yhteiskunnallinen merkitys oli muuttunut yhteiskuntavastuuksi. Yleiskäsitteen alle luokiteltiin esimerkiksi yhteisöllisyys, alkoholin ja huumeiden vastainen toiminta, sukupuolten sekä sukupolvien välinen tasa-arvo, kestävä kehitys, suvaitsevaisuus ja rasismien vastainen toiminta sekä antidopingtoiminta. (OPM 2009.) Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta muistion kirjaus kuvastaa paitsi käsitteellistä muutosta myös urheilun eettisten asioiden jo tuolloin tunnustettua laajaa toiminta-aluetta.

Vanhasta toimialaluokituksesta luovuttiin kuitenkin vasta vuonna 2015 (OKM 2014). Samaan aikaan käynnistettiin liikuntajärjestöjen toiminnan arvioimiseksi ja järjestöjä koskevan tietopohjan kehittämiseksi projekti, jonka tuloksia esiteltiin kahdessa raportissa (Mäkinen ym. 2015; Lehtonen & Mäkinen 2015). Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa projektissa järjestöjä osallistettiin arvioimaan muun muassa liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustuskäytänteitä, kerättävää tietoa ja kriteereitä. Projekti toimi perustyna muutokselle, joka konkretisoitui vuoden 2020 syksyllä opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntaa edistävien valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen avustusuudistuksena.

Nykyisin järjestöt luokitellaan neljään ryhmään: lajiliitot, aluejärjestöt, muut valtakunnalliset liikuntajärjestöt sekä liikunnan palvelujärjestöt (Olympiakomitea ja Paralympiakomitea). Järjestöryhmien hakulomakkeet uudistettiin vastaamaan aikaisempaa paremmin järjestöjen toiminnan perusluonnetta. Kaikkien järjestöryhmien avustusharkinnan perustana on järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Järjestöryhmien välillä on eroja niin, että esimerkiksi lajiliittojen kriteereissä seurojen ja järjestötoimintaan liittyvät määrälliset arviointiperusteet painottuvat eniten. Vastaavasti aluejärjestöillä ja muilla liikuntajärjestöillä jäsenmäärän lisäksi kriteereinä ovat esimerkiksi koulutus-toiminnan, seminaarien ja verkostotapahtumien määrä sekä viestinnän, vaikuttamistyön ja yhteiskunnallisen vaikuttamistyön määrä ja laatu. Uudistuksen myötä hakulomakkeissa tietoja kysytään sukupuolittain eriteltynä niin, että mies-nais-jaottelun lisäksi sukupuoleksi voi merkitä ”muu.” (OKM 2021b.)

Avustamisen painopisteiden selkein muutos edellisiin on edellä mainitun järjestöryhmittelyn lisäksi se, että kaikille järjestöryhmille määriteltiin yhteiset pisteytettävät vastuullisuus-kriteerit. Kriteereitä on viisi. Avustuksesta 15 prosenttia jaetaan seuraavien kriteerien täyttymisen perusteella:

- Hyvä hallinto
- Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus
- Turvallinen ja terveellinen toimintaympäristö
- Ympäristövastuu
- Antidopingtoiminta.

Käytännössä esimerkiksi antidopingtoimintaan liittyvän kriteerin täyttäminen edellyttää lajiliitolta hyväksyttyä antidopingohjelmaa. Samantyyppinen ohjelma, joka sisältää tavoite-, toimenpide- ja seurantakuvaukset, edellytetään ympäristövastuusta sekä sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön kriteerien mukaan järjestön toiminnan on oltava tasa-arvoista, esteetöntä, saavutettavaa ja avointa kaikille väestöryhmille. Lisäksi sukupuolten tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus on otettava huomioon järjestön hallinnossa, päätöksenteossa ja päättävien elimien henkilövalinnoissa sekä järjestön jäsenille ja muille sidosryhmille suuntautuvassa toiminnassa. Kaikki vastuullisuuskriteerit pisteytetään, ja kullakin on kolmen prosentin painoarvo avustuksia myönnettäessä. Antidopingtoiminnan arvioinnin suorittaa Suomen urheilun eettinen keskus SUEK. Muiden vastuullisuuskriteerien osalta arvioinnin suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriö yhdessä asiantuntijoiden kanssa. (Emt.)

Olympiakomitean (2020) ja sen jäsenjärjestöjen vastuullisuusohjelma on samansisältöinen opetus- ja kulttuuriministeriön yleisavustuksen vastuullisuuskriteeristön kanssa. Olympiakomitea tukee järjestöjä niiden vastuullisuustyössä ja yksittäisten ohjelmien – kuten esimerkiksi tasa-arvo ja yhdenvertaisuus – sisältöjen laadinnassa. Toimintamuotoina ovat erityisesti vastuullisuuslinjat, tukimateriaalit ja neuvonta. Vastuullisuusohjelman perusta on Reilu Peli -julkilausumassa, joka kokoaa yhteen Olympiakomitean ja sen jäsenjärjestöjen yhteiset eettiset periaatteet (Olympiakomitea 2021).

3 Fyysinen aktiivisuus

Opetus- ja kulttuuriministeriön (2021c) mukaan liikunnan toimialalla luodaan edellytyksiä koko väestön liikunnalliselle elämäntavalle. Tavoitteena on, että Suomen väestö liikkuu terveystensä ja hyvinvointinsa kannalta riittävästi. Liikunnallisen elämäntavan edistämisen tavoitteet on asetettu liikuntalaissa. Tavoitteina on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia ja terveyttä, fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä.

Toimenpidetasolla liikunnallista elämäntapaa edistetään esimerkiksi Liikkuvat-ohjelmien avulla eri ikä- ja väestöryhmissä. Kokonaisuuteen kuuluvat Liikkuva perhe-, Liikkuva varhaiskasvatus-, Liikkuva koulu-, Liikkuva opiskelu-, Liikkuva aikuinen- ja Ikiliikkuja -ohjelmat. Ohjelmia rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

Ohjelmaperustaisen liikunnan edistämisen politiikkatoimet ovat laajentuneet 2010-luvun taitteesta lähtien. Erityisesti lasten ja nuorten liikkumisen kiinnittäminen julkisen sektorin kasvatusta- ja koulutusinstituutioiden toimintaan kuvaa uudenlaista hallinnollis-poliittista ajattelutapaa, jossa verkostomaisuus ja paikallinen kuntakohtainen koordinaatio sekä ohjelmien implementointi ovat ratkaisevassa asemassa. (Lehtonen 2017; Lehtonen & Laine 2020; Lehtonen & Uusikylä 2021.) Kuntien rooli korostuu ohjelmien lisäksi erityisesti liikuntapaikkojen ja -olosuhteiden ylläpitäjänä. Myös OKM:n rahoittama uusin politiikkatoimi, Harrastamisen Suomen malli, perustuu kuntakohtaiseen toimintaan ja yhteistyöhön. Mallin tavoitteena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Liikunnan ohella harrastustoimintaa järjestetään lasten ja nuorten toiveet huomioiden myös musiikin, taitteen ja muun kulttuurin aloilla. Lukuvuodelle 2021–2022 erityisavustusta myönnettiin 235 kunnalle aluehallintovirastojen kautta (HSM 2021).

Fyysisen aktiivisuuden tutkimustuloksia peilataan usein kansallisiin liikkumissuosituksiin: kuinka suuri osa lapsista, nuorista tai aikuisista liikkuu suositusten mukaisesti. Kansalliset liikuntasuositukset ovat samat eri sukupuolille. Myös tässä käsillä olevassa katsauksessa suositukset luovat perustan tarkastella väestön fyysisen aktiivisuuden samankaltaisuuksia ja eroja sukupuolinäkökulmasta.

3.1 Lapset ja nuoret

Lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta tutkitaan ja seurataan ainakin neljässä valtakunnallisessa tutkimuksessa: Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen (LIITU), WHO-Koululaistutkimus, Kouluterveyskysely sekä Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus. Viime vuosina valtakunnallista tietoa lasten ja nuorten liikkumisesta on saatu myös Liikkuva koulu -ohjelman seurannasta ja tutkimuksesta. Lisäksi on Move!, perusopetuksen 5. ja 8. vuosiluokien oppilaille tarkoitettu fyysisen toimintakyvyn valtakunnallinen mitta- ja palautejärjestelmä, jonka keskeisenä tarkoituksena on kannustaa omatoimiseen fyysisestä toimintakyvystä huolehtimiseen. Move!-mittaustuloksia hyödynnetään esimerkiksi koulujen liikunnanopetuksessa, kouluterveydenhuollon järjestämissä terveystarkastuksissa sekä valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten hyvinvointitoimenpiteiden suunnittelussa, seurannassa ja arvioinnissa.

Tähän tutkimuskatsaukseen sukupuolten tasa-arvosta liikunnassa ja urheilussa on koottu vain keskeisimmät tulokset lasten ja nuorten fyysisestä aktiivisuudesta (LIITU ja Kouluterveyskysely), koska syventäviä analyysejä ja vertailuja raportoidaan laaja-alaisesti vuoden 2022 alussa julkaistavassa lasten ja nuorten Tulokortissa. Neljännen kerran koottavassa Tulokortissa kuvataan ja arvioidaan lasten ja nuorten liikunnan ja sen edistämisen kokonaisuutta kymmenen osa-alueen kautta. Eri osa-alueiden arviointi on toteutettu asiantuntijaryhmässä kansainvälisten ohjeiden mukaan hyödyntäen uusimpia tutkimustuloksia lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden eri osa-alueista. Vuoden 2022 Tulokortin raportoinnissa on painotettu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmaa ja huomioitu myös ulkomaalaistaustaiset sekä toimintarajoitteiset nuoret.

Tässä katsauksessa toisella asteella opiskelevia kutsutaan naisten ja miesten sijaan tytöiksi ja pojiksi, koska viitatuissa tutkimuksissa suosituksen täyttämistä on iästä riippumatta suhteutettu lasten ja nuorten liikuntasuosituksiin, vaikka osa opiskelijoista oli jo täyttänyt 18 vuotta ja kuuluisi siten aikuisten suosituksen piiriin.

3.1.1 Liikkumisen suosituksen täyttävien lasten ja nuorten osuus

Lasten ja nuorten liikkumissuositukset on laadittu kahdelle ikäryhmälle. Alle kouluikäisten eli varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset ovat vuodelta 2016. Niiden mukaan lapsi tarvitsee joka päivä vähintään kolme tuntia kuormittavuudeltaan monipuolista liikumista. Suosituksen mukaan ajasta kaksi tuntia tulisi liikkua kevyesti ja tunti vauhdikkaasti. Pitkiä istumisjaksoja tulee myös välttää ja tauottaa lyhyempiä paikallaanoloja. Lisäksi lapsen tulee saada harjoitella päivittäin motorisia perustaitoja monipuolisesti eri ympäristöissä kaikkina vuodenaikoina. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusta perustellaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksella. (OKM 2016.) Kansalliset suositukset

ovat yhteneväiset Maailman Terveysjärjestön (WHO) alle 5-vuotiaiden liikuntasuosituksen kanssa.

7–17-vuotiaiden liikkumissuosituksen mukaan monipuolista, reipasta ja rasittavaa liikumista tulisi olla vähintään 60 minuuttia päivässä yksilölle sopivalla tavalla, ikä huomioiden. Runsasta ja pitkäkestoista paikallaanoloa tulisi välttää. Teholtaan rasittavaa kestävyystyyppistä liikkumista sekä lihasvoimaa ja luustoa vahvistavaa liikkumista tulisi tehdä vähintään kolmena päivänä viikossa. Lisäksi huomiota on hyvä kiinnittää liikkuvuuteen. Aiempi suomalainen suositus tälle ikäluokalle eli ”Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille” on vuodelta 2008. Vuonna 2021 päivitetty suositus perustuu Maailman terveysjärjestö WHO:n päivittäisiin suosituksiin. Suosituksen ydin ei ole juuri muuttunut, mutta sen sisältöä on muokattu vastaamaan paremmin lasten ja nuorten liikkumisen tutkimusnäyttöä, jota on vuoden 2008 jälkeen tullut merkittävästi lisää. Nyt julkaistussa uudessa päivitettyssä suosituksessa käytetään esimerkiksi termiä liikkuminen, jolla tarkoitetaan tässä yhteydessä samaa kuin fyysinen aktiivisuus, mutta sanavalinnalla halutaan korostaa aktiivista arkea. (OKM 2021d.)

Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa (LIITU) -tutkimus on väestötason trenditutkimus, jolla kerätään tietoa lasten ja nuorten liikkumisesta ja paikallaanolosta sekä näihin yhteydessä olevista tekijöistä. LIITU-aineisto on aiemmin kerätty perusopetusikäisiltä vuosina 2014, 2016 ja 2018. Vuonna 2020 tutkimus kohdentui ensimmäistä kertaa toisella asteella opiskeleviin nuoriin (n=5333). LIITU 2018 -aineiston (n=7132) keruun kanssa samaan aikaan kerättiin myös erillinen ”Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden koululaisten osallistuminen toimintakykyä ja liikuntakäyttäytymistä mittaaviin seurantutkimuksiin (Tutka)” -kysely erityistä tukea tarvitseville oppilaille erityisluokissa ja -kouluissa. Aineiston keruumuotoina LIITU-tutkimuksessa käytetään kyselyä ja liikemittareita.

Vuoden 2018 LIITU-tutkimuksen mukaan 9–15-vuotiaista lapsista ja nuorista 38 prosenttia liikkui suositusten mukaisesti. Kasvua vuoteen 2016 verrattuna oli kuusi prosenttiyksikköä. Tulokset perustuvat lasten ja nuorten itse arvoimaan aktiivisuuteen. Liikuntasuositus täyttyi kaikissa ikäryhmissä (9-, 11-, 13- ja 15-v.) yleisemmin vuonna 2018 vuoteen 2016 verrattuna. Liikuntasuosituksen mukaisesti liikkuvia poikia oli enemmän (42 %) vuonna 2018 kuin vuonna 2016 (37 %). Tytöistä kolmannes liikkui suositusten mukaisesti vuonna 2018, kun vastaava osuus vuonna 2016 oli reilu neljännes. (Kokko ym. 2019.)

Vuoden 2020 Kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat hieman päinvastaisen kehityksen. Myös liikkumissuosituksen täyttävien osuus on kokonaisuutena hieman suurempi kuin LIITU-tutkimuksessa. Kyselyn tulosten mukaan perusopetuksen 4. ja 5. luokan oppilaista 43 prosenttia liikkui vähintään tunnin päivässä (tytöt 39 %, pojat 47 %). Vuoteen 2016 verrattuna suositusten mukaan liikkuneiden poikien osuus oli hieman pienentynyt ja tyttöjen pysynyt ennallaan. Vastaavasti 8.- ja 9.-luokkalaisista sekä toisen asteen opiskelijoista

suurempi osuus saavutti liikkumissuosituksen vuonna 2020 kuin vuonna 2016. Lähes joka kolmas yläkoulussa oleva poika ja joka viides tyttö liikkui vähintään tunnin päivässä vuonna 2020. Neljä vuotta aiemmin tytöistä 16 prosenttia ja pojista 23 prosenttia saavutti liikkumissuosituksen. Vastaavasti toisella asteella opiskelevista pojista liikkumissuosituksen vuonna 2016 täytti noin 15 prosenttia ja tytöistä noin joka kymmenes. Lukioissa opiskelevista tytöistä hieman suurempi osuus (14 %) saavutti liikkumissuosituksen vuonna 2020 kuin ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista (12 %). Pojista vähintään tunnin päivässä liikkui 17 prosenttia ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista ja 22 prosenttia lukiolaisista. (THL 2021a.)

Kouluterveyskyselyyn verrattuna vuoden 2020 LIITU-tutkimuksen tulokset toisen asteen opiskelijoiden fyysisestä aktiivisuudesta ovat samansuuntaiset (Kokko ym., 2021). Liikkumissuosituksen mukaisen määrän liikkui vastaajista 14 prosenttia. Lukiolaispojat liikkuvat suosituksen mukaisesti yleisemmin kuin lukiolaistytöt ja nuorempi ikäluokka (16–17-vuotiaat) yleisemmin kuin vanhempi. Reilu puolet lukiolaisista liikkui rasittavasti vähintään kolmena päivänä viikossa. Pojille kertyi rasittavaa liikuntaa suosituksen mukaisesti yleisemmin kuin tytöille ja nuoremmalle ikäryhmälle yleisemmin kuin vanhemmalle ikäryhmälle.

Liikemittarilla mitattuna liikuntasuosituksen saavuttaneiden lasten ja nuorten osuus ei kuitenkaan ollut muuttunut LIITU-tutkimuksessa vuosien 2016 ja 2018 välillä, kun tarkastelussa huomioitiin osallistujajoukon ikä- ja sukupuolijakauman erilaisuus. Liikemittaria käytti vuoden 2018 tutkimuksessa 2782 lasta ja nuorta. Liikkumissuosituksen saavuttaneiden osuus oli kumpanakin mittauskertana 32 prosenttia. Iän mukaan tarkasteltuna vuonna 2018 liikuntasuosituksen saavutti 7-vuotiaista 71 prosenttia, 9-vuotiaista reilu puolet, 11-vuotiaista 41 prosenttia, 13-vuotiaista lähes viidesosa ja 15-vuotiaista joka kymmenes. Pojat saavuttivat suosituksen tyttöjä useammin kaikissa ikäryhmissä, mutta suosituksen saavuttaneiden osuus lisääntyi vuosien 2016 ja 2018 välillä 9–13-vuotiailla tytöillä. Erityisesti suosituksen saavuttaneiden 11-vuotiaiden tyttöjen osuus kasvoi vuosien 2016 ja 2018 välillä. Suosituksen saavuttaneiden 11–15-vuotiaiden poikien osuus sen sijaan vähentyi 2016–2018. Lapset ja nuoret istuivat tai olivat makuulla valveaikaan keskimäärin 7 tuntia 17 minuuttia. Istumisen ja paikallaan olon määrä kasvaa iän myötä: 7-vuotiailla aika oli keskimäärin 6 tuntia ja 15-vuotiailla 8 tuntia 55 minuuttia. Pojat istuivat tai makoilivat valveilla ollessaan keskimäärin hieman enemmän kuin tytöt. Pojille kertyi reipasta ja rasittavaa liikuntaa tyttöjä enemmän kaikissa ikäryhmissä. (Husu ym. 2019.)

Vuoden 2020 LIITU-tutkimuksessa liikemittaria käytti 1045 lukiolaista ja 123 ammattiin opiskelevaa nuorta. Liikkumissuosituksen saavuttamista tarkasteltiin niillä nuorilla, jotka käyttivät liikemittaria vähintään neljänä päivänä ja ainakin 10 tuntia päivässä. Lukiolaisista 2,6 prosenttia liikkui reippaasti tai rasittavasti vähintään 60 minuuttia jokaisena mittauspäivänä eli saavutti liikuntasuosituksen. Tytöt saavuttivat suosituksen poikia useammin

(3,6 % vs. 1,6 %), mutta sukupuolten välinen ero ei ollut tilastollisesti merkitsevää. Lukiolaiset istuivat tai olivat makuulla valveaikaan keskimäärin 9 tuntia 56 minuuttia päivässä. Pojat istuivat tai olivat makuulla hieman tyttöjä enemmän (10 t 8 min vs. 9 t 52 min). Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista pojista suosituksen saavutti joka kymmenes, mutta tytöistä ei kukaan. (Husu ym. 2021.)

WHO:n liikuntasuositukset ovat samanlaiset sekä vammaisille että vammattomille 5–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. LIITU-tutkimuksen mukaan neljännes niistä nuorista, jotka raportoivat liikuntarajoitteita, liikkui suosituksen mukaan. Liikkuminen väheni iän myötä. Toimintarajoitteita kokeneet nuoret olivat selvästi vähemmän aktiivisia (24 %) kuin vammattomat nuoret (34 %). Pojat olivat eri toimintarajoiteluokissa, lukuun ottamatta kognitiivisia haasteita, tyttöjä aktiivisempia. Vähiten liikkuivat ne tytöt, joilla oli kommunikoinnin (18 %) tai sosiaalisen toiminnan haasteita (17 %). Pojista, jotka kokivat kognitiivisen osa-alueen vaikeuksia, vain 19 prosenttia liikkui suosituksen mukaan, mutta pojat, jotka kokivat näkemisen haasteita, liikkuivat yhtä paljon kuin ne pojat, jotka eivät kokeneet mitään toimintarajoitteita (37 %). (Ng, Rintala & Asunta 2019.)

Suomalaisten toimintarajoitteita kokevien nuorten liikuntakäyttytymistä sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa raportoitiin Suomessa ensimmäistä kertaa vuoden 2021 LIITU-tutkimuksessa. Lukioissa toimintarajoitteisista nuorista kolmannes (33 %) oli vähän liikkuvia, eli liikkui vähintään tunnin 0–2 päivänä viikossa. Vain noin 11 prosenttia lukiolaisista, jotka kokivat toimintarajoitteita, liikkui päivittäin vähintään tunnin, kun taas toimintarajoitteita kokemattomilla nuorilla prosenttiosuus oli 14. Ero korostui erityisesti pojilla.

3.1.2 Liikuntatapahtumat

LIITU-tutkimuksissa kysytään myös sitä, missä ja kenen järjestämään toimintaan lapset ja nuoret osallistuvat. 91 prosenttia 9–15-vuotiaista lapsista ja nuorista liikkuu vapaa-ajallaan omatoimisesti (vähintään kerran viikossa). 4–7 kertaa viikossa omatoimisesti liikkuvia oli 53 prosenttia vastanneista. Omaehtoinen liikkuminen väheni iän myötä: 9-vuotiaista lähes puolet (44 %) liikkui omaehtoisesti lähes joka päivä (6–7 päivänä viikossa) ja 15-vuotiaista joka kymmenes. Sukupuolten välillä ei ollut eroa omaehtoisessa liikkumisessa. Liikuntalan yritysten toimintaan osallistuminen vähintään kerran viikossa oli sen sijaan vähentynyt. Vuonna 2016 yritysten organisoimaan toimintaa osallistui vastaajista 41 prosenttia ja neljä vuotta myöhemmin 34 prosenttia. Koulujen kerhoihin osallistuminen puolestaan oli 9-vuotiaiden keskuudessa hieman yleistynyt (31 % vs. 36 %) ja vanhemmissa ikäluokissa vähentynyt muutamia prosenttiyksiköjä. Tyttöillä koulujen kerhoihin osallistuminen oli yleistynyt hieman vertailuvuosien välillä (18 % vs. 21 %). Muiden järjestöjen liikuntatilaisuuksiin osallistui vuoden 2018 kyselyyn vastanneista 13-vuotiaista 17 prosenttia ja

15-vuotiaista noin joka kymmenes. Kummassakin ikäryhmässä osallistuminen oli vähentynyt viidellä prosenttiyksiköllä. (Martin, Suomi & Kokko 2019.)

Myös suurin osa (93 %) lukiolaisista liikkui vapaa-ajallaan omatoimisesti vähintään kerran viikossa. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut merkittäviä eroja. Tytöt (36 %) käyttivät liikunta-alan yritysten palveluja poikia enemmän (19 %). Oppilaitoksen järjestämiin kerhoihin pojat (9 %) osallistuivat puolestaan tyttöjä (4 %) useammin. (Kokko ym. 2021.)

3.2 Yhteenveto

- Perusopetuksessa mukana olevista tytöistä ja pojista 38–43 prosenttia liikkuu vähintään tunnin päivässä. Tulokset vaihtelevat tutkimuksittain. Kyselytutkimuksilla mitattuna liikkumissuosituksen saavuttaneiden osuus on hieman kasvanut. Liikemittarilla mitattuna liikkumissuosituksen täyttävien osuus (32 %) ei ollut puolestaan muuttunut vuosien 2016–2018 aikana.
- Pojat täyttävät liikkumissuositukset tyttöjä useammin.
- Kummallakin sukupuolella lasten ja nuorten liikkumissuositusten saavuttaneiden osuus vähenee iän myötä.
- Pojat istuvat ja makoilevat tyttöjä enemmän, mutta heille kertyy myös eri ikäisinä tyttöjä enemmän reipasta ja rasittavaa liikuntaa.
- Toimintarajoitteet ovat yhteydessä kokonaisliikunta-aktiivisuuteen. Liikuntasuositus toteutuu joka neljännellä lapsella ja nuorella, joilla on toimintarajoitteita. Pojat saavuttavat liikkumissuositukset tyttöjä hieman yleisemmin.

3.3 Aikuiset

UKK-instituutti julkaisi uudistetun aikuisten liikkumisen suosituksen vuonna 2019. Suositus perustuu amerikkalaiseen vastaavaan suositukseen, jonka taustalla oli laaja tieteellinen tutkimusnäyttö (2018 Physical Activity Guidelines Advisory Committee). UKK-instituutin päivittämä liikkumisen suositus määrittelee terveyden kannalta riittävän viikoittaisen liikkumisen määrän 18–64-vuotiaille. Käsitteellisesti merkittävin muutos koskee suosituksen liikunta-käsitettä, joka muutettiin myös lasten ja nuorten suosituksiin: liikuntasuositusten sijaan nykyään puhutaan liikkumisen suosituksista. Sisällöllisesti suositukset ovat pääpiirteittäin samoja. Reipasta liikuntaa suositellaan tehtäväksi edelleen 2,5 tuntia viikossa. Saman terveyshyödyn saa lisäämällä liikkumisen tehoa rasittavaksi. Riittäväksi määräksi on arvioitu tällöin 1,15 tuntia. Lihaskuntoa ja liikehallintaa tulisi suositusten mukaan harjoittaa vähintään kaksi kertaa viikossa. Uudistetuissa suosituksissa ei ole enää vaadetta vähintään 10 minuuttia kestävästä liikkumishetkestä. Nykytiedon mukaan jo muutaman

minuutin liikkumispätkät ovat riittäviä. Lisäksi uusi suositus huomioi entistä paremmin kevyen liikuskelun, paikallaanolon tauottamisen ja riittävän unen merkityksen. (UKK-instituutti 2019.)

3.3.1 Liikkumisen suosituksen täyttävien osuus aikuisväestöstä

Aikuisten fyysisen aktiivisuuden ja kunnon muutosten seuranta ei ole yksiselitteistä. Väestökyselyissä fyysisen aktiivisuuden osa-alueita mitataan eri tavoin. Esimerkiksi kyselytutkimuksissa liikunta-aktiivisuutta määrittelevät kysymysmuodot vaihtelevat. Kyselytutkimuksiin liittyy myös tulkinnallisuutta, koska vastaajat arvioivat subjektiivisesti omaa liikunta-aktiivisuuttaan. Fyysistä aktiivisuutta onkin yhä useammin mitattu liikemittareilla. Mittaustavat ja analysointimenetelmät ovat myös muuttuneet ja kehittyneet jatkuvasti, mikä on toisaalta heikentänyt tulosten vertailtavuutta (vrt. Husu ym. 2018).

Myös uusimmassa opetus- ja kulttuuriministeriön väestön fyysistä aktiivisuutta ja kuntoa koskevassa tutkimuskatsauksessa (Husu ym. 2018) esitetyt tiedot perustuvat liikemittareilla tehtyihin mittauksiin. Aikuisväestön fyysisen aktiivisuuden muutosta verrattiin raportissa Terveys 2011- ja KunnonKartta 2017 -tutkimuksista saatujen tulosten välillä. Yleiskuva on, ettei aikuisväestön liikkumisessa ja paikallaanolossa näytä tapahtuneen kovin suuria muutoksia vuosien 2011 ja 2017 välillä.

Vuoden 2017 KunnonKartta-tulosten mukaan 20–69-vuotiaat suomalaiset viettävät keskimäärin 9 tuntia ja 18 minuuttia valvellaoloajastaan istuen tai maaten. Paikallaan seisomiseen käytettiin noin kaksi tuntia päivässä. Miehet istuivat tai makoilivat keskimäärin enemmän kuin naiset, mutta naisille kertyi miehiä enemmän paikallaan seisomista. Reipasta tai rasittavaa liikuntaa kertyy 46 minuuttia. Tutkimukseen osallistujat valvellaoloajastaan (16 tuntia) noin 4 tuntia kevyeen liikkumiseen. Osallistujat (n = 2256) olivat keskimäärin 50-vuotiaita, ja suurin osa heistä oli naisia (59 %). Suurin osa (78 %) osallistujista käytti liikemittaria 6–7 päivänä viikon aikana, ja lähes kaikilla (97 %) mukana oli ainakin yksi viikonloppupäivä. (Husu ym. 2021.)

Sekä Terveys2011- että KunnonKartta -tutkimuksessa kestävyyskuntoa mitattiin kuuden minuutin kävelytestillä. Kumpanakin mittausvuonna ja kaikissa ikäryhmissä miehet kävelivät keskimäärin pidemmän matkan kuin naiset. Kuljettu kokonaismatka oli miehillä pidetty 640 metristä 658 metriin ja naisilla 596 metristä 621 metriin. (Husu ym. 2018.)

Verrattaessa Terveys 2011 -tuloksia KunnonKartta 2017 -tuloksiin oli KunnonKartta 2017 -tutkimukseen osallistuneilla miehillä istumisen/makuulla oloajan osuus kasvanut noin 4 prosenttiyksikköä ja naisilla 3 prosenttiyksikköä. Kevyen liikunnan määrä oli vähentynyt kummallakin sukupuolella noin 2 prosenttiyksikköä. Tutkimusten välillä ei ollut eroa

seisomisen tai ripeän ja rasittavan liikkumisen osuuksissa. Keskimäärin viidesosa osallistujista liikkui kestävyysliikuntasuosituksen kriteerit täyttäen. Naisissa oli keskimäärin enemmän suosituksen toteuttavia kuin miehissä, ja vanhimmassa ikäryhmässä suositusten toteutuminen oli keskimäärin yleisempää kuin nuorimmassa. 20–29-vuotiaista joka kymmenes nainen liikkui kestävyysliikuntasuositusten mukaisen määrän, kun vastaava osuus oli 60–69 naisista yli 20 prosenttia. Miehillä erot eri ikäryhmien välillä olivat pienemmät, ja noin 20 prosenttia joka ikäryhmästä liikkui kestävyysliikuntasuositusten mukaisen määrän viikossa. (Emt.)

Liikkumisen suositukset täyttävän väestön osuus vaihtelee huomattavasti tutkimuksesta ja aineiston keruusta riippuen. Bennien ym. (2017) raportoimassa Alueellisessa terveys ja hyvinvointitutkimuksessa (ATH) lähes joka kolmas suomalainen täytti kestävyysliikuntasuosituksen. Lihaskuntosuosituksen täytti 17 prosenttia, liikehallintasuosituksen 7 prosenttia ja koko liikkumisen suosituksen 11 prosenttia vastaajista. Kestävyysliikuntasuositukset täyttävien osuus on siten Bennien ym. (2017) ATH-tutkimuksen aineistoon perustuvassa tutkimuksessa kymmenen prosenttiyksikköä suurempi kuin KunnonKartta-tutkimuksessa 2017. Tulokset perustuvat kyselyyn.

ATH-tutkimus on korvattu vuodesta 2017 alkaen FinSote-tutkimuksella, jonka toteutuksesta vastaa edelleen Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Tiedot kerätään kyselylomakkein. Uusimpien tulosten mukaan 20 vuotta täyttäneistä miehistä 40 prosenttia ja naisista 38 prosenttia täytti koko liikkumisen suosituksen. (Parikka ym. 2020.)

Niin ikään THL:n toteuttaman FinTerveys 2017 -tutkimuksen mukaan noin puolet sekä miehistä että naisista liikkui kestävyysliikuntasuositusten mukaisesti. 39 prosenttia kyselyyn vastanneista miehistä ja 34 prosenttia naisista täytti koko liikkumisen suosituksen. (Borodulin & Wennman 2019). Tutkimuksen kohdejoukkona ovat 18 vuotta täyttäneet suomalaiset, ja tiedot on kerätty kyselylomakkein.

Tiivistetysti voidaan todeta, että aikuisväestöstä kestävyysliikuntasuositusten mukaisesti liikkuu noin 20–50 prosenttia ja koko liikkumisen suosituksen mukaisesti 11–40 prosenttia. Kyselytutkimuksissa liikkumisen suosituksen joko kokonaan tai kestävyysliikkumisessa täyttää huomattavasti suurempi osa vastanneista kuin liikemittaria käyttävässä KunnonKartta -tutkimuksessa.

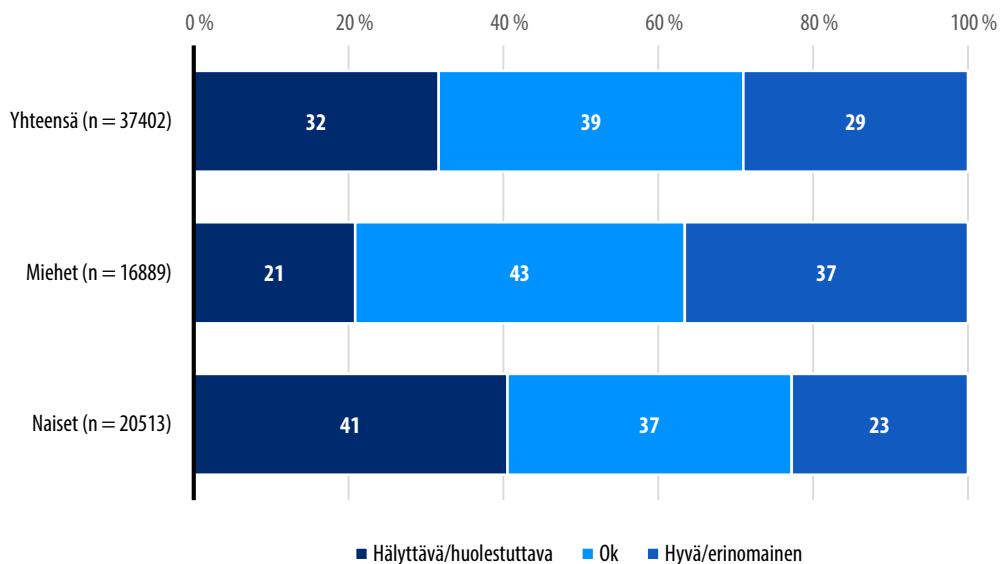
3.3.2 Aikuisväestön kunto, työkyky ja palautuminen

Aikuisväestön liikunta-aktiivisuutta ja kuntoa koskevaa tietoa on koottu Likesin tekemistä fyysisen kunnan testeistä, Liikkuva Aikuinen- ja Kunnossa Kaiken Ikää -ohjelmien rekka-kiertueilta sekä työyhteisöille suunnattujen kyselyiden avulla (Heiskanen 2021). Vuosien

2014–2020 aikana 20–64-vuotiaita naisia testattiin 20 527 ja miehiä 16 909. Vastaajien itse-raportoimien tulosten mukaan alle kolme tuntia viikossa hengästyttävästi liikkuvia oli naisista suurempi (71 %) osuus kuin miehistä (62 %).

Kehon koostumusta kuvaava vyötärönympäryys luokitellaan huomattavaksi terveysriskiksi silloin, kun se on naisilla yli 90 cm ja miehillä yli 100 cm. Testatuista naisista vyötärönympäryys oli tällä tasolla hieman suuremmalla osuudella (34 %) kuin miehillä (30 %). Sekä miehistä että naisista vähän yli kolmasosalla vyötärön ympäryys oli normaali. Rasvaprosentti oli suositeltavalla tasolla lähes puolella testatuista (miehet 46 %, naiset 47 %). Huomattavasti yli suositeltavan tason rasvaprosentti on naisilla silloin, kun se on suurempi kuin 30 %. Miehillä vastaava suositusarvo on 20 %. Testatuista naisista suuremmalla osuudella (31 %) rasvaprosentti oli huomattavasti yli suositeltavalla tasolla kuin miehillä (28 %). Kehon kuntoindeksi, joka huomio kehonkoostumuksen lisäksi kestävyyskunnan, oli huolestuttavan heikko 41 prosentilla naisista ja 21 prosentista miehistä. Hyvä tai erinomainen kuntoindeksi oli 37 prosentilla miehistä ja noin joka viidennellä naisella (kuvio 1).

Kuvio 1. Kehon kuntoindeksi (kehonkoostumus ja kestävyyskunto).

Itseraportoitua uupumusta koki silloin tällöin tai usein naisista hieman yli puolet (54 %) ja miehistä 43 prosenttia. Suurin osa vastaajista (80 %) kuitenkin koki, että heidän työkykynsä on vähintään hyvällä tasolla. Naisista huomattavasti pienemmällä osuudella (39 %) oli kestävyyskunnan ja fyysisen työkyvyn kannalta riittävä hapenotto keskiraskaisiin töihin kuin miehillä (74 %). Viitearvona riittävälle hapenotolle on 35 millilitraa painokiloa kohden minuutissa.

3.3.3 Liikunnan harrastaminen vapaa-ajalla

FinTerveys 2017 -tutkimuksessa liikunta-aktiivisuutta tarkasteltiin fyysisesti kuormittavan työn, vapaa-ajan liikunnan määrän ja työmatkaliikuntaan käytetyn ajan perusteella. Vapaa-ajan kuntoliikuntaa harrasti miehistä noin joka kolmas ja naisista noin joka neljäs. Vapaa-ajalla liikuntaa harrastamattomia oli miehistä 29 % ja naisista 30 %. Eniten harrastetut liikuntamuodot aikuisväestössä vuonna 2017 olivat kävely ja kotiaskareet, joiden ohella liikettä kertyi myös esimerkiksi portaiden noususta. Kuntoliikuntamuotoja, joita harrastettiin useita kertoja viikossa tai päivittäin, olivat mm. kuntosali- ja voimaharjoittelu, juoksu ja hölkkä sekä tanssi- ja ryhmäliikuntalajit. Pyöräily oli niin ikään erittäin suosittua. Se painottui kesäaikaan. Noin joka kymmenes 18 vuotta täyttänyt käytti työmatkaliikuntaan vähintään 30 minuuttia päivässä. Sukupuolten välillä ei ollut eroja. Fyysisesti rasittavaa työtä (paljon kävelyä, nostelua) teki miehistä lähes joka kolmas ja naisista viidennes. FinTerveys 2017 -tutkimuksen perusaineisto muodostuu kaikista FinTerveys 2017 -tutkimukseen osallistuneesta 7 050 henkilöstä (3 291 miestä, 3 759 naisia). Tietoja kerättiin kahdessa eri vaiheessa, ja osallistumisessa oli eroja niin iän kuin sukupuolen mukaan. Koko FinTerveys 2017 -tutkimukseen osallistumisprosentti oli 69, kun otettiin huomioon tutkimuksen johonkin tiedonkeruuvaiheeseen osallistuminen. Naisten osallistumisaktiivisuus oli korkeampi kuin miesten. (Borodulin & Wennman 2019.)

Toimintarajoitteisten aikuisten liikunta-aktiivisuutta on tarkasteltu vuonna 2021 julkaisussa Liikuttaako -raportissa. Toimintarajoitteiseksi raportissa määritellään henkilöt, joilla vamma tai sairaus rajoittaa pysyvästi tai tilapäisesti kykyä liikkua, toimia, hahmottaa, suunnistautua, muistaa, ymmärtää tai kommunikoida. Erilaisia liikkumisen tai toimimisen esteitä on esimerkiksi liikuntavammaisilla, näkövammaisilla, kuulovammaisilla ja kehitysvammaisilla henkilöillä sekä henkilöillä, joilla on erilaisia pitkäaikaissairauksia. Raportin aineisto kerättiin kyselyllä ja vastaajina oli 1 213 yli 18-vuotiasta suomalaista. Raportissa kysyttiin liikunnan määrää, kestoa ja intensiteettiä kolmessa eri muodossa: vapaa-ajan liikunnan kertoja viikossa, vapaa-ajan liikunnan määrää tunteina yhteensä viikossa sekä kuinka monena päivänä edellisen viikon aikana on liikkunut rasittavasti vähintään tunnin. (Saari & Ala-Vähälä 2021.)

Tulosten mukaan viikoittaisten liikuntakertojen ja tuntien määrissä ei näytä olevan suuria eroja, kun asiaa vertaillaan ikäryhmien tai sukupuolten kesken. Erittäin vähän, eli korkeintaan kahtena päivänä liikkuvia oli hieman yli kolmasosa vastanneista kuten myös alle 1–2 tuntia viikossa liikkuvia. Vähän liikkuvia oli etenkin niiden joukossa, jotka ilmoittivat kuulemiseen tai käyttäytymiseen liittyvän rajoitteen, tai joilla oli kaksi tai useampia rajoitteita. Vastaajista 46 % ilmoitti harrastaneensa vapaa-ajan liikuntaa neljänä tai useampana päivänä viikossa. Eniten päivittäisiä liikuntakertoja oli maaseudun haja-asutusalueilla asuvilla ja henkilöillä, joilla on näkemisen rajoite (49 %). Näkemisen rajoite -ryhmässä oli myös eniten yli neljä tuntia viikossa liikkuvia. Yli neljä tuntia liikkuneissa oli hieman enemmän miehiä (34 %) kuin naisia (28 %). Miehet myös harrastivat naisia enemmän rasittavaa liikuntaa.

Ne vastaajat, joilla oli useampi rajoite, ilmoittivat ettei heille tullut edellisellä viikolla rasittavaa liikuntaa ollenkaan. Kun vapaa-ajalla ilmoitettua liikuntaa tarkastelee liikkumisen suosituksiin, jopa 70 prosentilla toimintarajoitteisista suositukset jäivät täyttymättä. (Emt.)

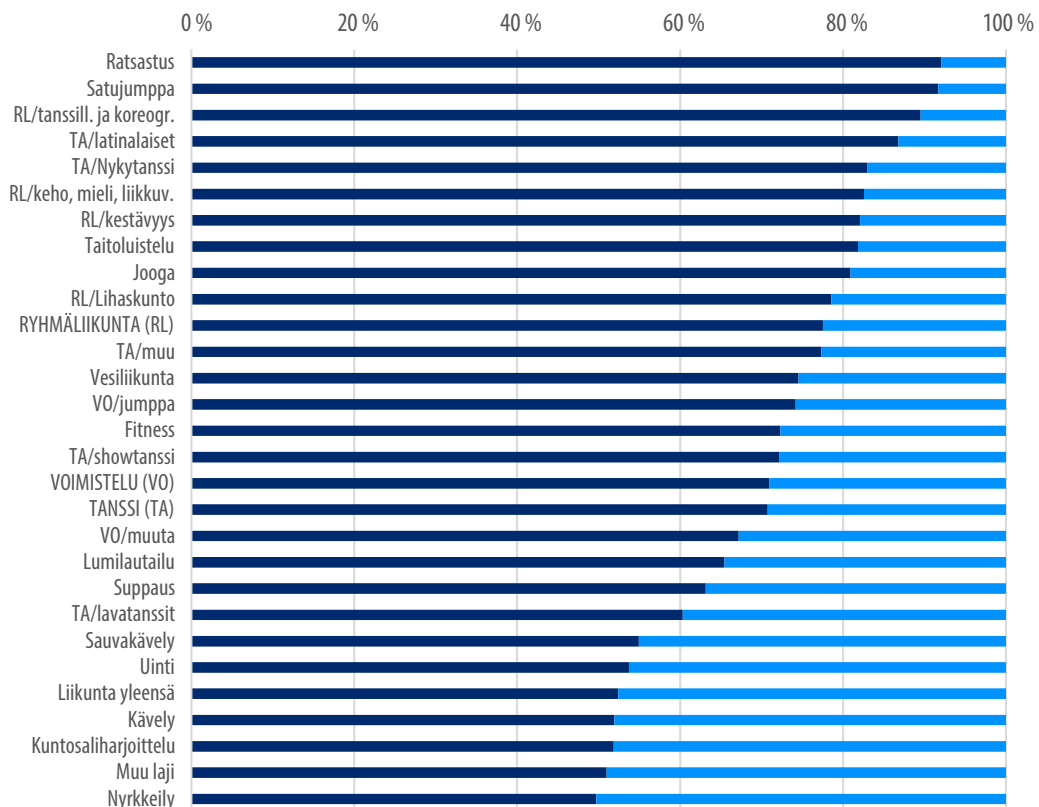
Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja liikuntaan osallistuminen -julkaisussa raportoitiin 15–74-vuotiaiden suomalaisten harrastamaa vapaa-ajan liikuntaa lajikohtaisesti (Mäkinen ym. 2018). Tiedontuotanto näistä aiheista on ollut hajanaista sen jälkeen, kun Kansallinen liikuntatutkimus julkaistiin viimeisen kerran vuonna 2010. Raportti perustuu kahteen väestöpohjaiseen paneeliaineistoon, jotka Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus on toteuttanut Kantar TNS:n palveluna vuonna 2018. Ensimmäinen kysely tehtiin toukokuussa, ja siihen vastasi 1 569 henkilöä. Toinen kysely tehtiin marraskuun loppupuolella ja siihen vastasi 1 672 henkilöä. Ensimmäiseen kyselyyn vastanneet eivät voineet vastata jälkimmäiseen kyselyyn, jolloin kyselyt voitiin yhdistää yhdeksi 3 241 henkilöä käsittäväksi aineistoksi. Vastaajat edustavat koko Suomen väestöä sukupuolen, iän ja asuinalueen suhteen tasapainotettuna. Kyselyn erityispiirteenä on se, että liikunnan harrastamista ja vapaaehtoistyötä selvitetään monissa kysymyksissä lajikohtaisesti. Ensimmäisenä havaintoyksikkönä ovat lajit ja vasta niiden kautta yksilöt. Raportissa eri lajien harrastamista kuvaavat taulukot on katkaistu siten, että väestötasolla alle 25 000 harrastajan lajeja ei ole enää otettu taulukoihin mukaan. (Emt.)

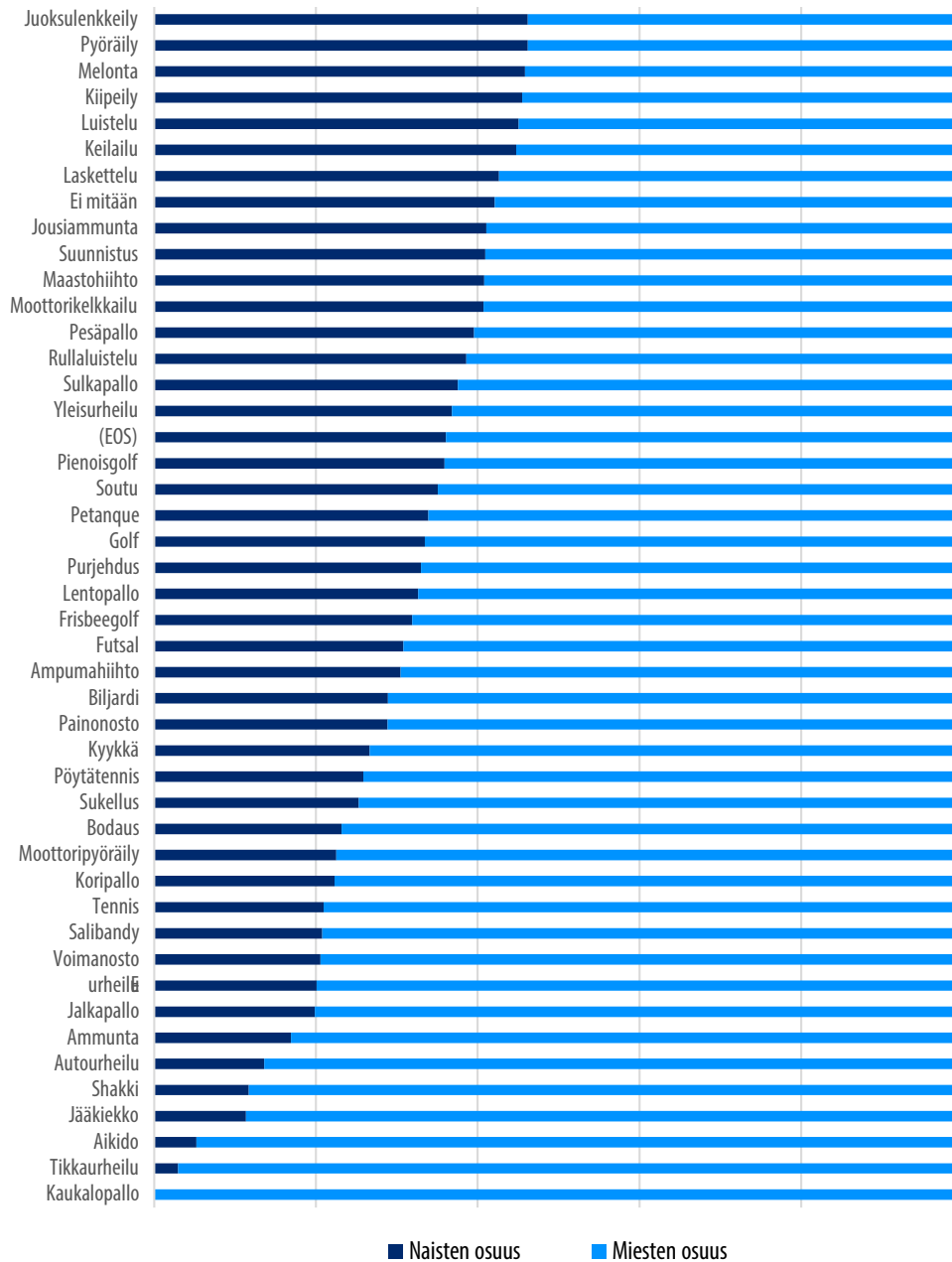
Raportin tulosten mukaan suomalaisesta aikuisväestöstä 82 prosenttia kertoo harrastavansa liikuntaa, urheilua, kuntoilua tai ulkoilua. Kysymysmuotona oli: ”mitä kaikkia kuntoilu-, liikunta-, urheilulajeja tai muita kuntoilu- ja ulkoilumuotoja olet harrastanut viimeisen vuoden aikana?”. Naisista (84 %) liikuntaa harrasti hieman suurempi osuus kuin miehistä (81 %), ja naiset harrastavat liikuntaa miehiä monipuolisemmin. Naisista reilu puolet (51 %) ja miehistä alle puolet (47 %) harrasti neljää tai useampaa lajia. Miesten osuus oli puolestaan yhtä lajia harrastavissa suurempi kuin naisten (miehet, 26 %, naiset 20 %).

Naiset liikkuvat miehiä enemmän omatoimisesti yksin (naiset 69 %, miehet 63 %), kun taas miesten omatoiminen liikunta tapahtuu naisia useammin ryhmässä tai kaveriporukassa (miehet 36 %, naiset 32 %). Naiset käyttävät selvästi enemmän yksityisten yritysten palveluja kuin miehet (naiset 22 %, miehet 8 %). Suuri osa naisten harrastamista suosituista lajeista (ryhmäliikunta, fitness, kuntosaliharjoittelu), tapahtuu yksityisissä yrityksissä. Miehet puolestaan harrastavat naisia aktiivisemmin urheiluseuroissa (miehet 16 %, naiset 10 %). Havainto on samansuuntainen Kansallisen liikuntatutkimuksen (2009–2010) kanssa. Sukupuolten väliset erot osallistumisosuuksissa ovat kuitenkin hieman suurentuneet molemmissa konteksteissa (yritykset ja seurat). Miehet liikkuvat naisia aktiivisemmin myös yhdistyksissä tai järjestöissä sekä työpaikan tai seurakunnan järjestämänä. Naiset sen sijaan ovat miehiä aktiivisempia liikkujia kunnan tai kaupungin järjestämässä ohjatussa toiminnassa, kansalais- tai työväenopistossa sekä koulun tai oppilaitoksen järjestämässä liikunnassa. (Emt.)

Kuvioon 2 on koottu miesten ja naisten osuudet yleisimmin harrastetuista lajeista. Lajien harrastaminen on edelleen varsin sukupuolittunutta. Lähes kokonaan naisten harrastamia lajeja ovat esimerkiksi ratsastus, eri ryhmäliikuntamuodot, taitoluistelu ja vesiliikunta. Lajikulttuurien laajentuminen eri tanssimuodoissa ja ryhmäliikunnassa näkyy tuloksissa selkeästi. Yksityisellä sektorilla on tarjolla aiempaa enemmän eriytyneitä ryhmäliikunnan ja tanssin lajimuotoja, ja naiset myös harrastavat näitä kaikkia miehiä yleisemmin. Suuntaus tukee aiemmin esitettyä havaintoa siitä, että naiset liikkuvat selvästi useammin liikunta-alan yritysten järjestämissä toiminnoissa kuin miehet. Vastaavasti miesten pääosin vapaa-ajalla harrastamia lajeja ovat kaukalopallo, tikkaurheilu, shakki ja jääkiekko. Myös joukkuepallolajit ovat yleisimmin miesten kuin naisten harrastamia. (Mäkinen 2019.) Vaikka tiettyjen lajien harrastaminen on edelleen erittäin sukupuolittunutta, ei liikkujiensa määrä näissä kaikissa lajeissa ole verrattavissa esimerkiksi kävelylenkkeilyä tai pyöräilyä harrastavien määrään. Esimerkiksi taitoluistelua harrastaa yhteensä noin 32 000 suomalaista. Heistä naisia on 27 000 ja miehiä 4 500. Vastaavasti esimerkiksi miesten suosimaa shakkia harrastaa 82 000 suomalaista, joista miehiä 69 000 ja naisia 13 000. (Mäkinen 2021.)

Kuvio 2. 15–74-vuotiaiden naisten ja miesten suosituimmat lajit (%). RL=ryhmäliikunta, TA=tanssi, VO=voimistelu (Mäkinen 2021.)

Perinteisemmät ulkoiluvedot, kuten pyöräily, kävelylenkkeily, juoksu, ja uinti, ovat puolestaan lajeja, joita sekä miehet että naiset harrastavat lähes saman verran. Väestötasolla niitä harrastetaan ylivoimaisesti eniten. Sekä miesten että naisten suosituin liikuntalaji on kävelylenkkeily (taulukot 1 ja 2). Vähintään kerran vuodessa kävelylenkkeilyä harrastaa väestötasolla yli miljoona naista ja reilusti yli 800 000 miestä. Naisten pääasiassa harrastamien suosituimpien lajien listalla on myös liikuntamuotoja, joissa liikkuu satojatuhansia naisia. Esimerkiksi joo-gaa ilmoittaa harrastavansa yli 300 000 naista, samoin kuin ryhmäliikuntaa ja voimistelua. Vastaavasti miesten suosimista lajeista jalkapallolla on 275 000 harrastajaa ja jääkiekolla 178 000.

Taulukko 1. Naisten harrastetuimmat lajit: vähintään kerran vuodessa (Mononen ym. 2018).

Laji	Väestömäärä
Kävelylenkkeily	1 033 000
Kuntosaliharjoittelu	548 000
Uinti	495 000
Pyöräily, maastopyöräily, maantiepyöräily	442 000
Voimistelu, jumppa	402 000
Ryhmäliikunta	330 000
VO/jumppa	329 000
Juoksulenkkeily	323 000
Jooga	303 000
Maastohiihto	292 000

Taulukko 2. Miesten harrastetuimmat lajit: vähintään kerran vuodessa (Mononen ym. 2018).

Laji	Väestömäärä
Kävelylenkkeily	814 000
Pyöräily, maastopyöräily, maantiepyöräily	438 000
Kuntosaliharjoittelu	434 000
Uinti	363 000
Maastohiihto	359 000
Juoksulenkkeily	320 000
Jalkapallo	275 000
Sauvakävely	193 000
Keilailu	186 000
Jääkiekko	178 000

3.4 Yhteenveto

- Liikemittarilla mitattuna aikuisväestön liikkumisessa ja paikallaanoloissa ei näytä tapahtuneen kovin suuria muutoksia vuosien 2011 ja 2017 välillä. Sukupuolten välillä ei ole merkittäviä eroja.
- Liikemittarilla mitattuna 20–69-vuotiaat suomalaiset viettävät keskimäärin 9 tuntia ja 18 minuuttia valvellaoloajastaan istuen tai maaten.
- Vapaa-ajan kuntoliikuntaa harrastaa miehistä noin joka kolmas ja naisista noin joka neljäs.
- Naiset harrastavat liikuntaa miehiä monipuolisemmin.
- Naiset liikkuvat miehiä enemmän omatoimisesti yksin (naiset 69 %, miehet 63 %).
- Naiset käyttävät selvästi enemmän yksityisten yritysten palveluja kuin miehet (naiset 22 %, miehet 8 %), ja suuntaus on ollut muutostrendinä kasvava. Suuri osuus naisten harrastamista suosituista lajeista (ryhmäliikunta, fitness, kuntosaliharjoittelu), tapahtuu yksityisissä yrityksissä.
- Miehet harrastavat naisia aktiivisemmin urheiluseuroissa (miehet 16,3 %, naiset 10,3 %).
- Lajien harrastaminen on edelleen varsin sukupuolittunutta. Lähes kokonaan naisten harrastamia lajeja ovat esimerkiksi ratsastus, eri ryhmäliikuntamuodot, taitoluistelu ja vesiliikunta. Lajikulttuurien laajentuminen eri tanssimuodoissa ja ryhmäliikunnassa näkyy tuloksissa selkeästi. Kasvanut yksityisen sektorin palveluntuotanto em. lajeissa näkyy siten sekä lajitarjonnassa että käytettyjen liikuntapalvelujen määrässä.

3.5 Ikääntyneet

Elintavoilla on vaikutusta siihen, kuinka terveitä ja toimintakykyisiä vuosia iäkäs saa elää. Liikunnalla voidaan hidastaa iän mukanaan tuomia fysiologisia muutoksia, ylläpitää terveyttä ja toimintakykyä sekä ehkäistä sairauksista aiheutuvaa vanhenemista (Jantunen ym. 2017). Liikkumisen suosituksista huolimatta iäkkäät liikkuvat terveytensä kannalta selvästi liian vähän. Alueellisessa terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa suomalaisista yli 75-vuotiaista vain 11,5 % liikkui kestävyysliikuntasuosituksen mukaisesti, 2,5 % koko liikuntasuosituksen mukaisesti ja lihasvoimaharjoittelun määrä oli riittävä noin 5 %:lla (Bennie ym. 2017). Uusimman tutkimustiedon mukaan iäkkäiden parempi kävelynopeus ja lihasvoimataso vaikuttavat myönteisesti stressitilanteista – kuten luumurtumasta – toipumiseen ja eloonjäämisennusteeseen. Parempi kävelynopeus ja lihasvoimataso siis edesauttavat iäkästä selviytymään stressitilanteista. (Koivunen 2021.) Tämän vuoksi iäkkäiden liikkumisen määrän lisäksi on tärkeää seurata kävelyssä ja voimatasoissa tapahtuvia muutoksia.

Yli 65-vuotiaiden liikkumisen suositus huomioi tasapainon, lihasvoiman, notkeuden ja liikkumisen lisäksi paikallaanolon tauotuksen sekä riittävän unensaannin. Liikkumisen suositusten mukaan yli 65-vuotiaiden tulisi harrastaa viikoittain joko rasittavaa liikkumista 75 minuuttia tai reipasta sydämen sykettä kohottavaa liikkumista kaksi ja puoli tuntia. Kevyttä liikkumista tulisi toteuttaa mahdollisimman usein ja paikallaanoloa tauottaa aina, kun mahdollista. Lisäksi iäkkäiden tulisi harrastaa lihasvoimaa, tasapainoa ja notkeutta kehittävää liikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa. Liikkumisen suositukset korostavat myös riittävää unensaantia. Suosituksissa painottuu monipuolinen liikkuminen sekä pyrkimys iäkkäiden toimintakyvyn ylläpitoon ja parantamiseen. (UKK-instituutti 2021a.)

Myöskään iäkkäiden fyysisen aktiivisuuden mittaaminen ja raportointi ei ole yksiselitteistä. Liikkumisen ja paikallaanolon mittaamiseen käytetään sekä kyselytutkimuksia että liikemittareita. Kyselytutkimuksissa korostuu iäkkäiden oma subjektiivinen kokemus, mikä osaltaan vaikuttaa tulosten luotettavuuteen. Iäkkäiden fyysistä aktiivisuutta on tutkittu suomalaisissa väestötutkimuksissa pääosin kyselytutkimuksilla. FinTerveys 2011 -tutkimuksessa saatiin ensimmäisen kerran terveystarkastuksilla mitattua väestötason tietoa iäkkäiden liikkumisesta. Tämän jälkeen iäkkäiden fyysistä kuntoa on mitattu kyselytutkimusten lisäksi terveystarkastusmittauksilla FinTerveys 2017 -väestötutkimuksessa. UKK-instituutti on toteuttanut laajoja väestötutkimuksia eri ikäisillä suomalaisilla vuodesta 2016 alkaen. Tutkimusten tarkoituksena on ollut mitata suomalaisen väestön fyysistä kuntoa kuntotesteillä sekä liikkumista, paikallaanoloa ja unta liikemittareilla. Tutkimuksen tiedonkeruu on laajennettu vuonna 2020 koskemaan myös ikäihmisiä, ja sen myötä on aloitettu uusi ikäihmisten liikunta ja liikkuminen -väestötutkimus UKK-instituutin toteuttamana 70 vuotta täyttäneille. Tutkimuksella pyritään saamaan tietoa iäkkäiden liikkumisesta, suorituskyvystä, paikallaanolosta ja unesta. (UKK-Instituutti 2021b.) Ikäihmisten liikunta ja liikkuminen -tutkimuksen tuloksia ei ole vielä saatavilla tähän raporttiin.

3.5.1 Ikääntyneiden miesten ja naisten fyysinen aktiivisuus

Iäkkäiden terveyttä ja siihen vaikuttavia tekijöitä on seurattu vuodesta 1958 alkaen Eläkeläisen väestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (EVTK) -tutkimuksella. Vuonna 2015 EVTK integroitiin osaksi Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimusta, joka muuttui muutama vuosi myöhemmin FinSote-tutkimukseksi. FinSote-tutkimuksella on selvitetty joka toinen vuosi iäkkään väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä tapahtuneita muutoksia postija verkkokyselyillä. Tutkimus tuottaa laaja-alaisesti tietoa suomalaisen väestön koetusta hyvinvoinnista, elinoloista, terveydentilasta, elintavoista, työ- ja toimintakyvystä sekä palvelukokemuksista. Vähintään joka neljäs vuosi otosta kasvatetaan, jotta tutkimuksella saadaan tietoa eri väestöryhmien terveydestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä sote-alueittain. FinSote 2020 -tutkimuksen vastaajamäärä oli 28 199. Vähintään 75 vuotta täyttäneillä vastausprosentti (58,9 %) oli suurempi kuin nuoremmalla väestöllä. (THL 2021b.)

Kansallisella FinTerveys 2017 -tutkimuksella pyritään tuottamaan tietoa Suomessa asuvien aikuisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niihin vaikuttavista tekijöistä (THL 2021c). Lisäksi syksyllä 2020 ja alkuvuodesta 2021 on toteutettu FinTerveys 2017 -seurantatutkimus, jonka vastaajista 4881 oli sellaisia, jotka olivat osallistuneet sekä FinTerveys 2017 -tutkimukseen että seurantatutkimukseen. Seurantatutkimukseen osallistuneista 70 vuotta täyttäneistä (n=1524) 862 oli naisia. Seurantatutkimuksen tavoitteena oli selvittää terveydessä, hyvinvoinnissa, toimintakyvyssä sekä palvelujen käytössä ja saannissa tapahtuneita muutoksia koronaepidemian aikana ja sen jälkeen.

lääkkäät miehet liikkuvat naisia useammin terveysliikuntasuosituksen mukaisesti. FinSote 2020 -tutkimuksen mukaan 75 vuotta täyttäneistä miehistä 32 % ja naisista 25 % raportoi liikkuvansa terveysliikuntasuosituksen mukaan riittävästi, mikä tarkoittaa, että jopa kaksi kolmasosaa miehistä ja kolme neljäsosaa naisista liikkui alle terveysliikuntasuosituksen (Parikka ym. 2020). FinTerveys 2017 -tutkimuksen mukaan 70–79-vuotiaista miehistä 42 % ja naisista 35 % raportoi liikkuvansa kestävyysliikuntasuosituksen mukaisesti. Vastaavat osuudet olivat 80 vuotta täyttäneillä miehillä 23 % ja naisilla 14 %. (Koponen ym. 2019.) Täten suurempi osuus iäkkäistä miehistä kuin naisista saavuttaa terveysliikuntasuositukset sekä liikkuu kestävyysliikuntasuosituksen mukaisesti. Muutoksia terveysliikuntasuosituksen toteutumisessa ei voida kuitenkaan suoraan todeta, sillä FinSote-tutkimuksessa tutkittiin yli 75 vuotta täyttäneitä ja FinTerveys-tutkimuksessa iäkkäät oli jaettu kahteen eri ikäryhmään 70-vuotiaista alkaen. Lisäksi väestötutkimusten tutkimusjoukot ovat erilaiset.

lääkäiden itseraportoima liikkumisen määrä lisääntyi ja vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus väheni vuodesta 2017 vuoteen 2018. Vuonna 2020 alkaneen koronapandemian vaikutukset näkyvät kuitenkin erityisesti iäkkäiden liikunta-aktiivisuuden vähenemisenä. Vuoden 2017 Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen mukaan 75 vuotta täyttäneistä vapaa-ajan liikuntaa ei harrastanut lainkaan 38 % miehistä ja 46 % naisista. Vastaavat osuudet vuoden 2018 FinSote-tutkimuksessa olivat miehillä 27 % ja naisilla 40 %. Iäkkäistä miehistä kymmenesosa ja naisista kuusi prosenttia harrasti säännöllisesti kuntoliikuntaa useita tunteja viikossa vuonna 2017. Vuonna 2018 vastaavasti 13 % miehistä ja 9 % naisista harrasti säännöllisesti kuntoliikuntaa. Sekä säännöllistä kuntoliikuntaa harrastavien miesten että naisten osuus näyttää hieman lisääntyneen. (Murto ym.; Parikka ym. 2018.) Koronapandemialla on vaikutusta iäkkäiden liikkumiseen. Iäkkäiden päivittäinen liikunta väheni vuonna 2020 lähes joka kolmannella 80 vuotta täyttäneellä, viidesosalla 75–79-vuotiaista ja joka viidennellä 70–74-vuotiaista (Parikka ym. 2020). Sukupuolittain tarkasteltuna vapaa-ajan liikunta väheni 70 vuotta täyttäneiden naisten (37 %) keskuudessa miehiä (22 %) enemmän. (THL 2021d.)

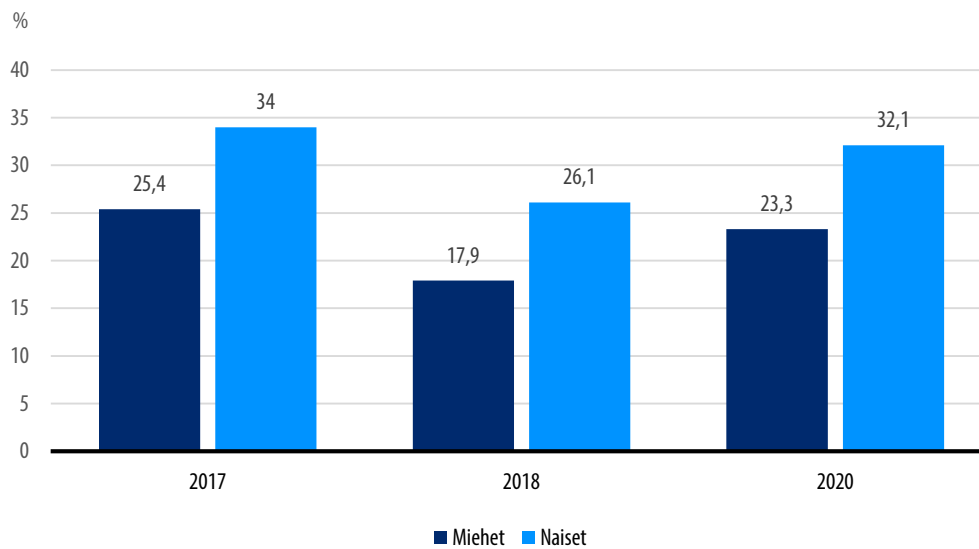
Nuoremmat iäkkäät harrastavat liikuntaa vanhempia enemmän. Vapaa-ajallaan liikuntaa harrastavien iäkkäiden osuus ei ole muuttunut viimeisten vuosien aikana. FinTerveys 2017 -tutkimuksen mukaan 70–79-vuotiaista miehistä 70 % ja naisista 63 % harrasti

vapaa-ajallaan liikuntaa. Vastaavasti 80 vuotta täyttäneistä miehistä kolmasosa (32 %) ja naisista neljäsosa (25 %) harrasti vapaa-ajallaan liikuntaa. (Koponen ym. 2019.) Lisäksi FinTerveys 2017 -seurantatutkimuksessa havaittiin, että 70 vuotta täyttäneillä miehillä ja naisilla säännöllistä vapaa-ajan liikuntaa harrastavien osuus pysyi samana vuonna 2018 ja 2020 (Jääskeläinen ym.).

lääkäät naiset raportoivat miehiä useammin istuvansa arkipäivisin ruudun ääressä yli kolme tuntia. FinTerveys 2017 -tutkimuksen mukaan 70–79-vuotiaista miehistä 48 % ja naisista 55 % raportoi istuvansa arkipäivisin yli kolme tuntia ruudun ääressä. Vähintään 80 vuotta täyttäneistä miehistä 45 % ja naisista 46 % istui arkipäivisin yli kolme tuntia ruudun ääressä. (Koponen ym. 2019.)

lääkäiden liikkumisen vaikeudet ovat pysyneet lähes muuttumattomina viimeisten vuosien aikana, mutta liikkumisen vaikeudet ovat selvästi yleisempiä iäkkäillä naisilla kuin miehillä. Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen mukaan vuonna 2017 puolen kilometrin matkan kävelemisessä koki suuria vaikeuksia 75 vuotta täyttäneistä miehistä neljäsosa ja naisista joka kolmas (Murto ym.). FinSote-tutkimuksen mukaan vuonna 2018 joka viides miehistä ja joka neljäs naisista koki suuria vaikeuksia puolen kilometrin kävelemisessä (Parikka ym. 2018). Vuoden 2020 FinSote-tutkimuksessa 75 vuotta täyttäneistä miehistä neljäsosa ja naisista kolmasosa raportoi suuria vaikeuksia puolen kilometrin matkan kävelemisessä (Parikka ym. 2020). Lääkäiden liikkumisen vaikeudet näyttävät vähentyneen hieman viimeisten vuosien aikana, sillä kolmen vuoden kuluessa (2017–2020) sekä miehet että naiset raportoivat hieman aiempaa vähemmän kokevansa vaikeuksia puolen kilometrin matkan kävelemisessä. Toisaalta FinTerveys 2017 -seurantatutkimuksen mukaan puolen kilometrin matkalla suuria kävelyvaikeuksia kokevien tai kävelyn pystymättömien osuus lisääntyi (2018–2020) naisilla 3 % ja miehillä 5 % (Jääskeläinen ym.). Eri tutkimuksista saadut prosenttiosuudet vaihtelevat, sillä tiedonkeruumenetelmissä on eroavaisuuksia, minkä vuoksi tuloksia ei voida suoraan verrata keskenään. Kuviossa 3 on esitetty puolen kilometrin kävelymatkalla suuria vaikeuksia kokeneiden 75 vuotta täytäneiden osuudet sukupuolittain Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen tuloksista vuodelta 2017 sekä FinSote 2018- ja FinSote 2020 -tuloksista.

Kuvio 3. Puolen kilometrin kävelymatkalla suuria vaikeuksia kokeneiden 75 vuotta täyttäneiden osuudet eri vuosina (%).

lääkkäiden miesten ja naisten erot kaatumisissa ovat verrattain pieniä. Vuonna 2017 lähes 36 % miehistä ja 37 % naisista ilmoitti kaatuneensa viimeisen 12 kuukauden aikana (Murto ym.). Vuotta myöhemmin 38 % miehistä ja 39 % naisista raportoi kaatuneensa viimeisen 12 kuukauden aikana (Parikka ym. 2018). Vastaavat osuudet vuonna 2020 olivat miehillä 35 % ja naisilla 37 % (Parikka ym. 2020). Täten iäkkäiden kaatumisissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia viimeisten vuosien aikana, eikä myöskään sukupuolten välillä ei ole merkittävää eroa kaatumisissa.

lääkkäät naiset liikkuvat liikuntaryhmissä huomattavasti miehiä enemmän. Ikäinstituutin Voimaa vanhuuteen -ohjelman osana on toteutettu kyselytutkimukset vuosina 2015 ja 2019. Tutkimuksiin osallistui suomalaisia pieniä ja keskiuuria kuntia. Kyselylomakkeet postitettiin kuntien liikuntaryhmien vetäjille. Kun tutkimuksista rajattiin pois alle 65-vuotiaat, vuoden 2015 kyselyyn vastasi 709 ja vuoden 2019 puolestaan 1186 henkilöä. Vuonna 2015 liikuntaryhmien osallistujista 78 % oli naisia ja vuonna 2019 naisten osuus oli 74 %. (Tiitu 2018; Tiitu 2020.)

3.5.2 Ikääntyneiden miesten ja naisten fyysinen aktiivisuus liikemittarilla ja terveystarkastuksilla mitattuna

Liikemittarilla mitattuna suomalaisten iäkkäiden fyysisestä aktiivisuudesta on saatavilla väestötason tutkimustietoa vasta muutamilta tutkimusvuosilta. Suomalaisten iäkkäiden liikkumista on kuitenkin mitattu liikemittareilla muissa tutkimuksissa. Gaon ym. (2020) tutkimuksessa mitattiin liikemittarilla Jyväskylässä ja Muuramessa itsenäisesti kotona asuvien 75–90-vuotiaiden liikkumisen ja istumisen määrää arkipäivisin ja viikonloppuisin. Iäkkäät liikkuvat hieman enemmän arkisin kuin viikonloppuisin, ja tällöin myös istumisen määrä oli vähäisempi. Iäkkäät istuivat keskimäärin yli kymmenen tuntia päivässä. Tässä tutkimuksessa ei selvitetty sukupuolten välisiä eroja. Myös Savikankaan ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa 70–85-vuotiaat istuivat päivässä keskimäärin 10 tuntia ja istumisen määrä oli suurempi miehillä kuin naisilla. FinTerveys 2011 -tutkimuksessa 70–85-vuotiaiden istumisen määrä oli noin yhdeksän tuntia ja miehet istuivat keskimäärin hieman enemmän kuin naiset (Husu ym. 2016). Istumisen määrä näyttää hieman lisääntyneen iäkkäiden keskuudessa ja olevan suurempaa miehillä kuin naisilla. Liikemittarilla mitattuna sukupuolten väliset erot istumisessa eivät ole samansuuntaisia kuin iäkkäiden itse raportoima istumisen määrä. Naiset raportoivat muun muassa istuvansa ruudun ääressä päivittäin miehiä pidempään (Koponen ym. 2019).

Jyväskyläläisille 70–85-vuotiaille toteutetussa tutkimuksessa (n=293) miehille kertyi kohtalaisen kuormittavaa liikuntaa hieman naisia enemmän mutta kevyen liikkumisen määrä oli suurempaa naisilla kuin miehillä (Savikangas ym. 2020). Karavirran ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa selvisi, että 75–85-vuotiaille naisille (n=264) kertyi kohtalaisen kuormittavaa liikuntaa keskimäärin 3,5 tuntia viikossa, kun vastaava osuus miehillä (n=180) oli yli neljä tuntia. (Karavirta ym. 2020.) Lisäksi Husun ym. (2016) tutkimuksen mukaan 70–85-vuotiaat miehille kertyi sekä kevyttä että kohtalaisen kuormittavaa liikuntaa naisia enemmän, mikä puoltaa myös kyselytutkimuksissa saatuja tuloksia sukupuolten välisistä eroista liikkumisessa.

FinTerveys-tutkimuksessa kyselyn lisäksi iäkkäiden terveydestä saadaan tietoa terveystarkastusmittauksilla. Tutkimuksessa iäkkäiden fyysistä toimintakykyä arvioidaan ikäryhmittäin tuolilta nousunopeudella, maksimaalisella puristusvoimalla, kyykistymisellä sekä yläraajojen nostolla. Iäkkäät miehet ovat FinTerveys 2017 -tutkimuksen mukaan fyysisesti paremmassa kunnossa kuin naiset. Kymmeneen tuolilta nousuun kului 70 vuotta täyttäneillä miehillä keskimäärin kolme sekuntia vähemmän aikaa kuin naisilla. Puristusvoimaa mitattaessa 70 vuotta täyttäneiden miesten puristusvoima oli keskimäärin yli 10 kilogrammaa suurempi kuin naisten. Puristusvoima heikkeni iän myötä molemmilla sukupuolilla. Iäkkäistä 70–79-vuotiaista naisista 60 % ja miehistä 25 % ei pystynyt kyykistymään ilman vaikeuksia tai lainkaan. Lisäksi iän karttuessa myös vaikeudet yläraajan nostossa sivukautta lisääntyivät 70–79-vuotiailla ja tätä vanhemmilla molemmissa ikäryhmissä. Nuoremman

ikäryhmän miehet kokivat vähemmän vaikeuksia yläraajan nostossa kuin naiset, mutta 80 vuotta täyttäneillä miehillä oli naisia enemmän vaikeuksia yläraajan sivukautta nostossa. (Sainio ym. 2018; Koponen ym. 2019.) Näyttää siis, että iäkkäät miehet ovat toimintakyvyltään naisia paremmassa kunnossa.

3.6 Yhteenveto

- Iäkkäät miehet liikkuvat naisia useammin terveysliikuntasuosituksen mukaisesti.
- Iäkkäiden liikkumisen vaikeudet ovat pysyneet lähes muuttumattomina viimeisten vuosien aikana, mutta liikkumisen vaikeudet ovat selvästi yleisempiä iäkkäillä naisilla kuin miehillä.
- Vapaa-ajallaan liikuntaa harrastavien iäkkäiden osuus ei ole muuttunut viimeisten vuosien aikana.
- Iäkkäiden miesten ja naisten erot kaatumisissa ovat verrattain pieniä.
- Liikemittarilla mitattuna istumisen määrä on hieman lisääntynyt, ja se on suurempaa iäkkäillä miehillä kuin naisilla. Itseraportoitu istumisen määrä ruudun ääressä on puolestaan suurempaa iäkkäillä naisilla kuin miehillä.
- Terveyskuntotestien mukaan iäkkäät miehet ovat toimintakyvyltään naisia paremmassa kunnossa.

4 Järjestötoimintaan osallistuminen

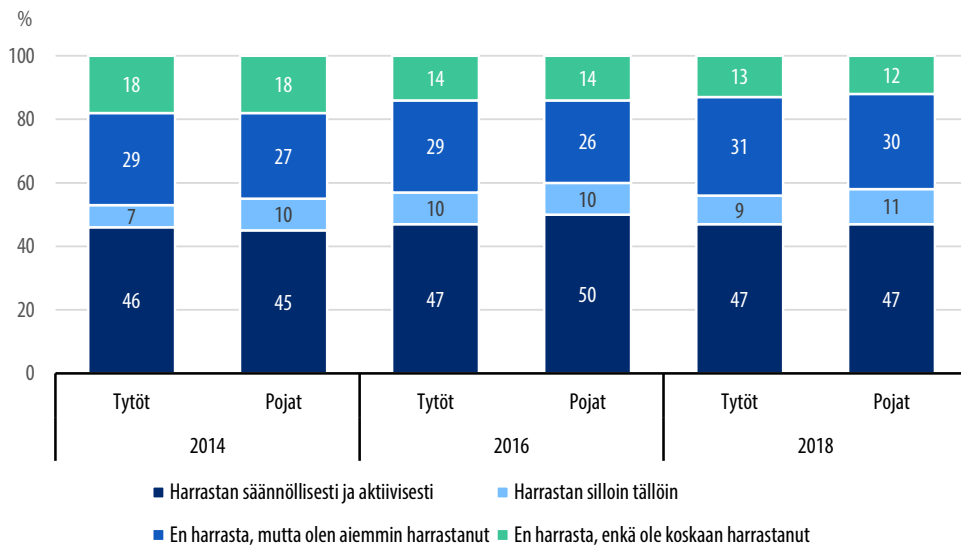
Tässä luvussa sukupuolten tasa-arvoa tarkastellaan liikunta- ja urheiluseuraharrastamisen, eri lajien harrastajamäärien ja vapaaehtoistoimijoiden sukupuolijakaumien kautta. Liikuntajärjestöjen päätöksentekoeelinten sukupuolijakaumaa tarkastellaan luvussa kuusi.

4.1 Liikunta- ja urheiluseuroissa harrastaminen

Liikunta- ja urheiluseuratoiminta on merkittävä lasten ja nuorten liikuttaja sekä harrastusten tarjoaja. Kahden vuoden välein toteutettujen LIITU-tutkimusten perusteella yli 80 % suomalaisista lapsista ja nuorista harrastaa jossain vaiheessa lapsuuttaan ja nuoruuttaan liikunta- ja urheiluseurassa (Mononen ym. 2021a; Blomqvist ym. 2019; Mononen ym. 2016; Blomqvist ym. 2015). Eri tutkimuksissa onkin selvitetty pääosin lasten ja nuorten seura-harrastamista. Uusimmissa LIITU-tutkimuksissa on raportoitu tarkemmin 9–15-vuotiaiden ja 16–20-vuotiaiden sekä Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 7–29-vuotiaiden liikunta- ja urheiluseuraharrastamista (Mononen ym. 2021a; Blomqvist ym. 2019; Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019). Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus Kihun vuonna 2018 tekemässä selvityksessä huomioitiin myös koko aikuisväestö, joka määriteltiin 15–74-vuotiaiksi (Mononen ym. 2019).

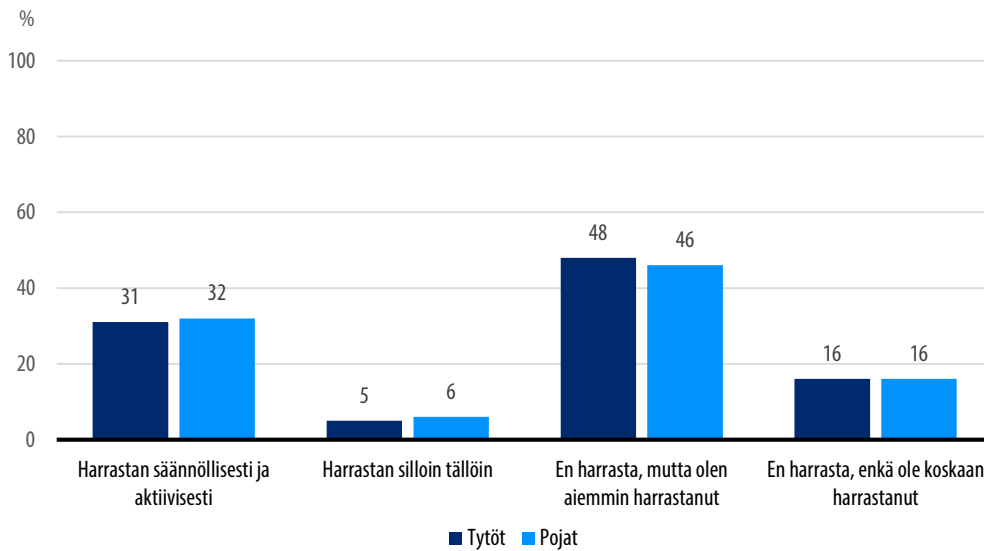
Vuoden 2018 LIITU-tutkimuksen perusteella seuraharrastaminen ei juurikaan eronnut sukupuolten välillä (pojat 58 % ja tytöt 56 %). Suurimmillaan erot olivat vanhimmassa ikäluokassa eli 15-vuotiaissa, jossa seuratoimintaan silloin tällöin osallistuvien poikien osuus (8 %) oli tyttöjä (4 %) suurempi. 15-vuotiaista tytöistä 18 % ja pojista 15 % ei ollut koskaan osallistunut liikunta- ja urheiluseuratoimintaan. (Blomqvist ym. 2019.) Seuraharrastamisen suosion yleisyys sukupuolittain on pysynyt viime vuosina melko samalla tasolla (kuvio 4). Niiden lasten ja nuorten osuus, jotka eivät ole koskaan harrastaneet liikunta- ja urheiluseurassa, on pienentynyt. Vastaavasti lopettaneiden osuus on hieman noussut. Seuroissa harrastavien osuudet eivät ole kasvaneet suoraviivaisesti, mutta olivat vuonna 2018 edelleen vuotta 2014 korkeammalla tasolla.

Kuvio 4. Liikunta- ja urheiluseurassa harrastavien tyttöjen ja poikien osuudet vuosina 2014, 2016 ja 2018 LIITU-kyselytutkimusten mukaan (Blomqvist ym. 2019).

Vuoden 2020 LIITU-kyselytutkimuksessa selvitettiin toisella asteella opiskelevien nuorten liikunta- ja urheiluseuraharrastamista (kuvio 5). Sukupuolten välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja (pojat 38 % ja tytöt 36 %). Ammattikoulussa opiskelevien vastausmäärät jäivät niin vähäisiksi, että tutkimuksessa esitettiin analyysit vain lukiossa opiskelevien liikunta- ja urheiluseuraharrastamisesta. Lukiolaisista tulokset esitettiin suomenkielisten osalta. (Mononen ym. 2021b.)

Kuvio 5. Liikunta- ja urheiluseurassa harrastavien lukiossa opiskelevien tyttöjen ja poikien osuudet vuonna 2020 LIITU-kyselytutkimuksen mukaan (Mononen ym. 2021b).

Vuoden 2018 LIITU-tutkimuksen mukaan toimintarajoitteita raportoineista vastaajista 45 prosenttia osallistui liikunta- ja urheiluseuratoimintaan (45 %). Vähiten (36 %) seuratoimintaan osallistuivat tytöt, jotka kokivat kommunikointivaikeuksia. Toimintarajoitteiden määrän lisääntyessä liikunta- ja urheiluseuraan osallistuminen väheni. (Ng ym. 2019.) Niistä seuratoimintaan osallistuneista lukiolaisista, jotka kokivat toimintarajoitteita, 27 prosenttia harrasti seuroissa säännöllisesti ja aktiivisesti. Vastaava luku toimintarajoitteita kokemattomista opiskelijoista oli yhteensä 33 prosenttia. Nuorista lukiolaisista ne, jotka eivät kokee toimintarajoitteita, osallistuivat seuratoimintaan selvästi enemmän kuin toimintarajoitteita kokevat nuoret. Tämä ero näkyi erityisesti miesten osalta (33 % vs. 26 %). Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista viidesosa ilmoitti harrastavansa liikuntaa säännöllisesti ja aktiivisesti liikunta- ja urheiluseuroissa. Miesten ja naisten sekä nuorempien ja vanhempien opiskelijoiden välillä ei ollut eroja. (Ng ym. 2021.)

Liikunta- ja urheiluseuroissa harrastetuissa lajeissa on eroja sukupuolten välillä. Vuoden 2018 LIITU-tutkimuksen mukaan 9–15-vuotiaiden selvästi suosituin seuroissa harrastettu päälaaji oli jalkapallo. Poikien harrastetuimmat päälaajit olivat joukkuelajeja: jalkapallo (34 %), salibandy (13 %) ja jääkiekko (13 %). Seuraavaksi harrastetuin laji oli pojilla koripallo (4 %) Tyttöjen harrastetuimmat lajit olivat tanssi ja kilpatanssi (15 %), voimistelu (15 %), ratsastus (14 %) ja jalkapallo (11 %). (Blomqvist ym. 2019.)

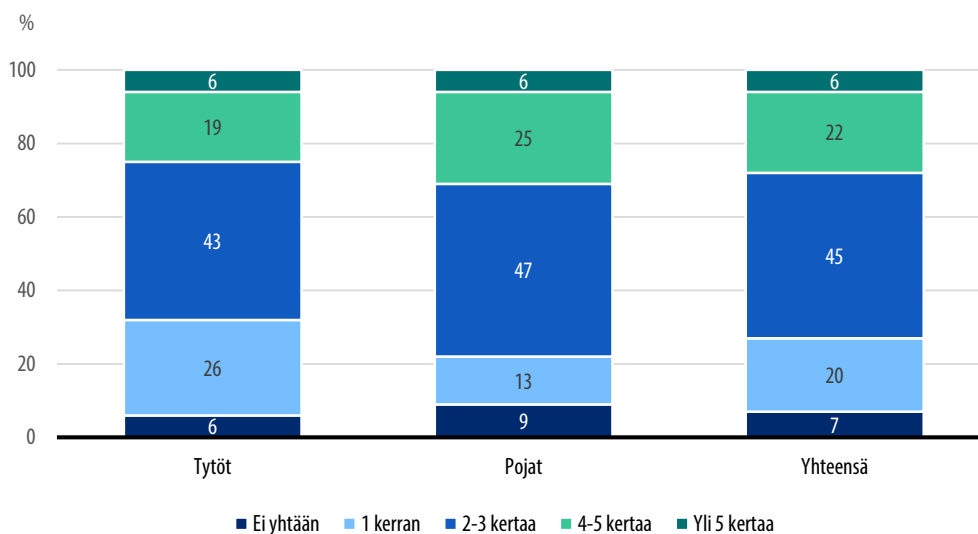
Lukiolaisten liikunta- ja urheiluseurassa harrastamat päälaajit olivat hyvin samankaltaisia kuin nuorempien. Lukiossa opiskelevien poikien kolme selvästi harrastetuinta päälaajia

olivat niin ikään jalkapallo (23 %), jääkiekko (18 %) ja salibandy (13 %). Myös neljänneksi harrastetuin laji oli sama eli koripallo (4 %). (Kokko, Hämylä & Martin 2021.) Lukiossa opiskelevien tyttöjen suosituimpia päälajeja olivat tanssi ja kilpatanssi (20 %), ratsastus (16 %) ja jalkapallo (10 %) (Mononen ym. 2021a).

4.1.1 Liikunta- ja urheiluseuraharrastamisen määrä

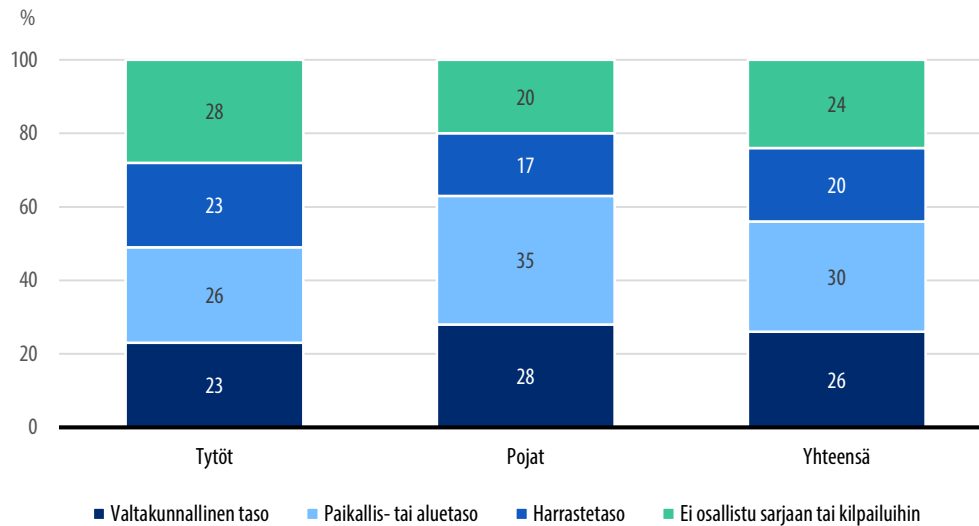
LIITU-tutkimuksen mukaan 9–15-vuotiailla liikunta- ja urheiluseuroissa harrastavilla oli keskimäärin kolme valmentajan ohjaamaa päälajin harjoituskertaa viikossa (Blomqvist ym. 2019). Kerran viikossa ohjatusti harjoittelevien tyttöjen osuus oli poikia suurempi. Poikien osuus oli puolestaan tyttöjä suurempi 2–3 ja 4–5 kertaa ohjatusti harjoittelevissa (kuvio 6).

Kuvio 6. Liikunta- ja urheiluseurassa harrastavien lasten ja nuorten valmentajien ohjaamien viikoittaisten harjoituskertojen määrät sukupuolen mukaan (%) (Blomqvist ym. 2019).

LIITU-tutkimuksen mukaan 11–15-vuotiaista tytöistä suurempi osuus ei osallistunut sarjaksi tai kilpailutoimintaan tai kilpaili harrastetasolla. Pojat kilpailivat tyttöjä useammin valtakunnallisella tai paikallis- ja aluetasolla (kuvio 7).

Kuvio 7. Eritasoisin sarjoihin ja kilpailuihin osallistumisen osuudet sukupuolen mukaan (n=2046) (%) (Blomqvist ym. 2019).

Liikunta- ja urheiluseurassa harrastavien lukiolaisten sarjoihin ja kilpailuihin osallistuminen ja kilpailulliset tavoitteet olivat saman suuntaisia kuin heitä nuorempien. (Mononen ym. 2021a). Lukiolaispojilla oli -tyttöjä useammin tavoitteena menestys aikuisten sarjoissa tai kilpailuissa. Tyttöillä oli poikia useammin tavoitteena menestys nuorten sarjoissa tai kilpailuissa tai ei kilpailullisia tavoitteita lainkaan.

4.1.2 Liikunta- ja urheiluseuraharrastamisen lopettaminen ja sen syyt

Lasten ja nuorten liikunta- ja urheiluseuraharrastamista selvittäneissä tutkimuksissa raportoidaan myös seuroissa tapahtuneen harrastamisen lopettamisen syitä. Vuoden 2018 LIITU-tutkimuksen mukaan seuraharrastaminen oli yleisintä 11-vuotiailla (71 %), ja jo 13-vuotiailla (58 %) harrastaminen alkoi vähentymään. Vähiten harrastivat 15-vuotiaat (44 %). (Blomqvist ym. 2019.) Lukiolaisten liikunta- ja urheiluseuraharrastamista selvittäneen vuoden 2020 LIITU-tutkimuksen mukaan 16–17-vuotiaista seurassa harrasti 38 % ja 18–20-vuotiaista enää 30 % (Mononen ym. 2021a). Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tulokset ovat melko yhteneväisiä LIITU-tutkimusten tulosten kanssa. Vapaa-aikatutkimuksen mukaan 9–15-vuotiaista 66 % harrasti liikunta- tai urheiluseurassa. Yleisintä harrastaminen oli 10–11-vuotiaissa, ja 13–14 ikävuoden jälkeen harrastaminen väheni selvästi. 17–18-vuotiaista noin 40 % ja 19–20-vuotiaista noin 30 % harrasti seuroissa. (Hakanen ym. 2019, 25–26.) Liikunta- ja urheiluseuraharrastamisen väheneminen iän kasvaessa näkyy myös Kihun aikuisväestön liikkumista koskevassa selvityksessä.

15–24-vuotiaista (18 %) ja 25–34-vuotiaista (17 %) liikunta- ja urheiluseurassa harrasti hieman yli kuudesosa. Osuus seurassa harrastavista vähenee merkittävästi iän myötä. Yli 55-vuotiaista seurassa harrastaa noin joka kymmenes. (Mononen ym. 2019.)

LIITU-tutkimuksen mukaan 9–15-vuotiaista liikunta- ja urheiluseuraharrastuksen oli lopettanut 26 % vastanneista. Sukupuolten välillä ei ollut eroja lopettamisiässä. Tärkein harrastuksen lopettamissyynä oli lajiin kyllästyminen (40 %). Tytöt (12 %) lopettivat poikia (7 %) useammin siksi, etteivät pitäneet valmentajasta. Liikunta- ja urheiluseuraharrastuksen lopettaneista tytöistä 89 % ja pojista 77 % oli kuitenkin halukkaita aloittamaan harrastamisen uudelleen. (Blomqvist ym. 2019.) Sukupuolten välillä ei ollut eroja lopettamisiässä myöskään lukiolaisissa. Lopettamissyissä oli jonkin verran eroa sukupuolten välillä. Tyttöjen liikunta- ja urheiluseuraharrastuksen lopettamiseen vaikuttivat poikia useammin haluanostaa opiskeluun, riittävän joukkuehengen puuttuminen, sairaus tai loukkaantuminen, se ettei pitänyt kilpailemisesta tai ettei ollut niin hyvä kuin halusi olla. Poikien harrastuksen lopettamisen syynä oli tyttöjä useammin kyllästyminen lajiin. Liikunta- ja urheiluseuraharrastuksen lopettaneista lukiossa opiskelevista tytöistä 80 % ja pojista 72 % oli halukkaita aloittamaan harrastamisen uudelleen. Tytöt halusivat aloittaa liikuntaharrastamisen seuroissa poikia useammin harrastusmielessä ja pojat tyttöjä hieman useammin kilpailutarjoituksessa. (Mononen ym. 2021a.)

Yli puolet (59 %) 9–15-vuotiaista lapsista ja nuorista, jotka eivät olleet koskaan harrastaneet seurassa, oli sitä harkinnut. Lukiolaisissa vastaava osuus oli 49 prosenttia. 9–15-vuotiaat tytöt (64 %) olivat harkinneet liikunta- ja urheiluseuraharrastuksen aloittamista poikia (53 %) useammin. Myös lukiolaistyöt (56 %) olivat harkinneet lukiolaispoikia (41 %) useammin seuraharrastuksen aloittamista. (Mononen ym. 2021a; Blomqvist ym. 2019.) Syyt sille, miksi lukiolikäiset nuoret eivät olleet aloittaneet liikunta- ja urheiluseuraharrastamista vaihtelivat hieman sukupuolittain. Tyttöillä oli poikia useammin syynä se, ettei ollut löytynyt kiinnostavaa tai sopivaa lajia tai toimintaa (tytöt 52 %, pojat 39 %), ei ollut aikaa (tytöt 34 %, pojat 22 %) tai että halusi panostaa opiskeluun (tytöt 28 %, pojat 13 %). Pojat (41 %) olivat jättäneet harrastuksen aloittamatta tyttöjä (25 %) useammin motivaation puutteen vuoksi. (Mononen ym. 2021a.)

Liikunta- ja urheiluseurat ovat pyrkineet pitämään nuoria mukana toiminnassaan harrastuksen loppumisen jälkeenkin. Seurat ovat tarjonneet lopettaneille mahdollisuuksia toimia esimerkiksi valmentajana tai ohjaajana. LIITU-tutkimuksen mukaan liikunta- ja urheiluseuraharrastamisen lopettaneista, ja ei koskaan liikunta- ja urheiluseurassa harrastaneista lukiolaisista alle kymmenesosa (9 %) oli kyselyntekohetkellä kiinnostunut toimimaan seurassa valmentajana tai ohjaajana. Vastaavasti tulevaisuudessa kyseisistä tehtävistä oli kiinnostunut reilu kymmenesosa (13 %). Tytöt olivat poikia hieman kiinnostuneempia toimimaan seurassa valmentajana tai ohjaajana sekä kyselyntekohetkellä (tytöt 12 %, pojat 6 %) että tulevaisuudessa (tytöt 15 %, pojat 10 %). Pojista 39 % ja tytöistä 28 % oli sitä mieltä, ettei

tule olemaan koskaan kiinnostunut toimimaan liikunta- ja urheiluseurassa valmentajana tai ohjaajana. (Mononen ym. 2021a.)

4.2 Lisenssit

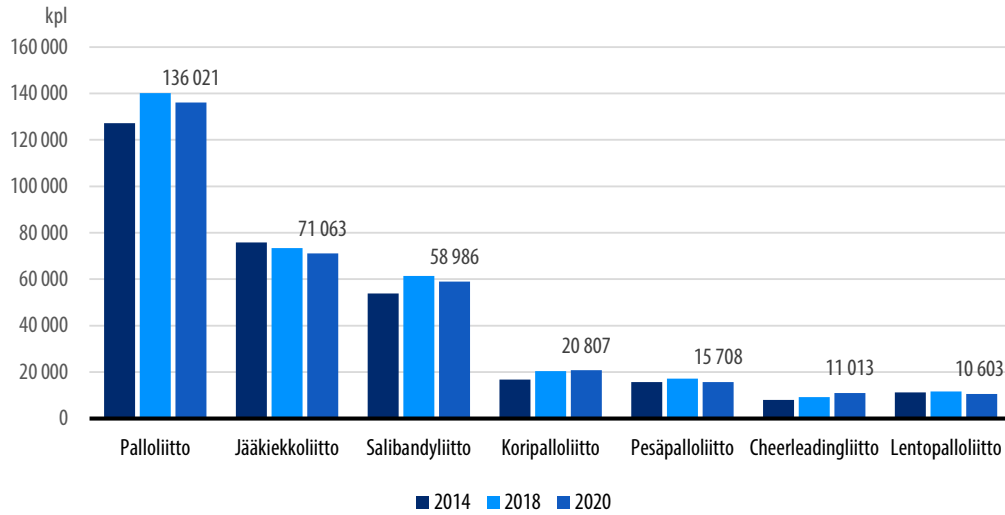
Urheilun lisenssimäärien tarkastelun avulla saadaan tietoa eri lajien harrastajien sukupuolijakaumista. Lisenssijärjestelmät ovat lajikohtaisia ja eri lajien lisenssijärjestelmissä on eroja. Lisenssien kirjaamisen perusteet ja tilastointitapa vaihtelevat lajiliittojen omien tarpeiden mukaan. Siksi lisenssiaineiston käyttömahdollisuudet ovat rajalliset eikä eri lajien harrastajamääriä pystytä luotettavasti vertailemaan keskenään. Lämsän ym. (2017) mukaan lisenssit kuvaavatkin nykyään enemmän toimijuutta eri lajien parissa eivätkä pelkästään aktiivisesti kilpailevien urheilijoiden määrää.

Olympiakomitean ylläpitämän digitaalisen Suomisport-palvelun yhtenä tarkoituksena on kerätä tietoa seuroista ja lajiliitoista. Loppuvuodesta 2021 Suomisportissa oli saatavilla 64 eri lajiliiton lisenssitiedot. Isoimmista lajiliitoista esimerkiksi Pallo-, Voimistelu- ja Koripalloliitto eivät ole mukana Suomisportissa.

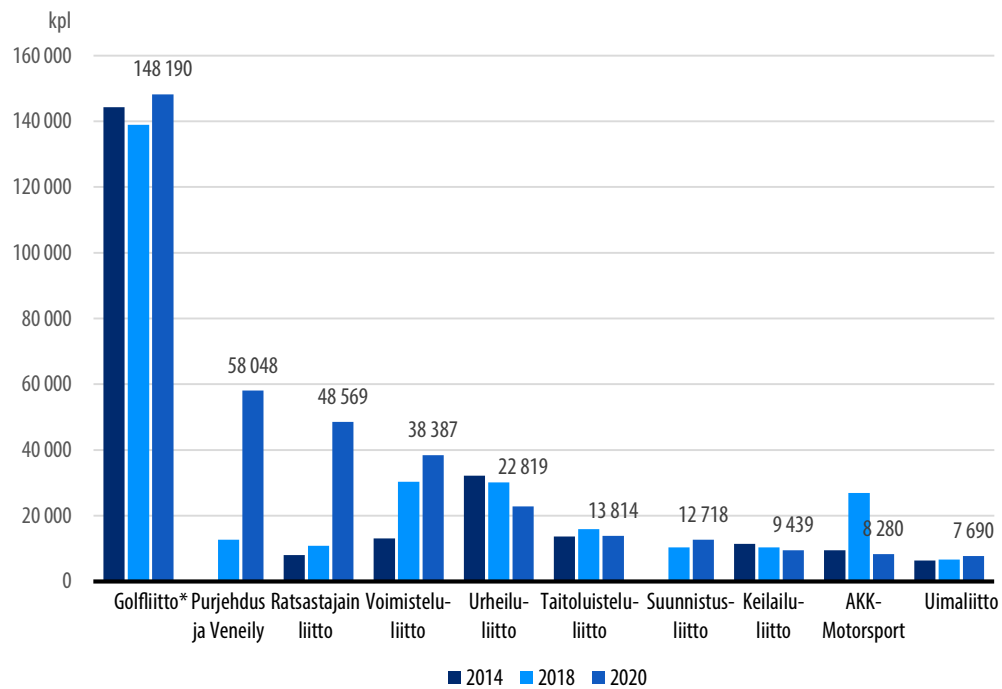
Tässä raportissa esiteltävät lajiliittojen lisenssitiedot perustuvat Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus Kihun keräämään aineistoon liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustushakemuksista. Tiedot ovat järjestöjen itse opetus- ja kulttuuriministeriölle ilmoittamia. Pitkittäisseurantaa ja muutospäivitystä on tehty saatavilla olevaan tietoon perustuen. Joukkuelajeiksi on määritelty lajit, joissa kilpaileminen tapahtuu pääsääntöisesti kolmen tai useamman henkilön muodostamina joukkueina.

Kuvioihin 8 ja 9 on koottu trenditietoa isoimpien joukkue- ja yksilölajien lisenssien kokonaismäärästä vuosina 2014–2020. Joukkuelajeista mukana ovat lisenssimääriltään selkeästi suurimmat liitot. Yksilölajeista mukaan on otettu liitot, joiden lisenssimäärä vuonna 2020 oli 7000 tai suurempi. Viimeisenä mittausvuonna kokonaismääriin on vaikuttanut covid-19-pandemia.

Kuvio 8. Suurimpien joukkuelajien lisenssimäärät 2014–2020 (kpl).

Kuvio 9. Suurimpien yksilölajien kokonaislisenssimäärät 2014–2020 (kpl).

*Vuoden 2014 tietona käytetty vuoden 2013 lisenssitietoa.

Vaikka lisenssimäärissä tapahtuu sekä lajin sisäisiä että lajien välisiä määrällisiä muutoksia, pysyy harrastajien välinen sukupuolijakauma lähes muuttumattomana. Taulukoissa 3 ja 4 on kuvattu naisten ja tyttöjen lisenssien osuus suurimpien joukkue- ja yksilölajien kokonaislenssimäärästä. Lentopalloliitossa naisten osuus on kasvanut tarkastelujaksolla seitsemän prosenttiyksikköä ja Voimisteluliitossa pienentynyt kuudella prosenttiyksiköllä. Lisäksi Suomen Purjehdus- ja Veneilyliitolla naisten ja tyttöjen lisenssien osuus on kasvanut seitsemästä 22 prosenttiin.

Taulukko 3. Naisten ja tyttöjen lisenssien osuus suurimpien joukkuelajien kaikista lisensseistä 2014–2020.

Lajiliitto	2014	2018	2020
Jääkiekkoliitto	9 %	8 %	8 %
Salibandyliitto	16 %	17 %	17 %
Palloliitto	23 %	23 %	24 %
Koripalloliitto	35 %	37 %	37 %
Pesäpalloliitto	42 %	45 %	46 %
Lentopalloliitto	56 %	60 %	63 %
Cheerleadingliitto	98 %	98 %	98 %

Taulukko 4. Naisten ja tyttöjen lisenssien osuus suurimpien yksilölajien kaikista lisensseistä 2014–2020.

Lajiliitto	2014	2018	2020
AKK-Motorsport	9 %	14 %	11 %
Keilailuliitto	18 %	19 %	19 %
Purjehdus ja Veneily	7 %	16 %	22 %
Golfliitto*	30 %	29 %	28 %
Suunnistusliitto	ei tietoa	39 %	40 %
Uimaliitto	48 %	54 %	51 %
Urheiluliitto	55 %	54 %	56 %
Voimisteluliitto	97 %	88 %	91 %
Taitoluisteluliitto	ei tietoa	93 %	93 %
Ratsastajainliitto	96 %	93 %	95 %

*Vuoden 2014 tietona käytetty vuoden 2013 lisenssietoa.

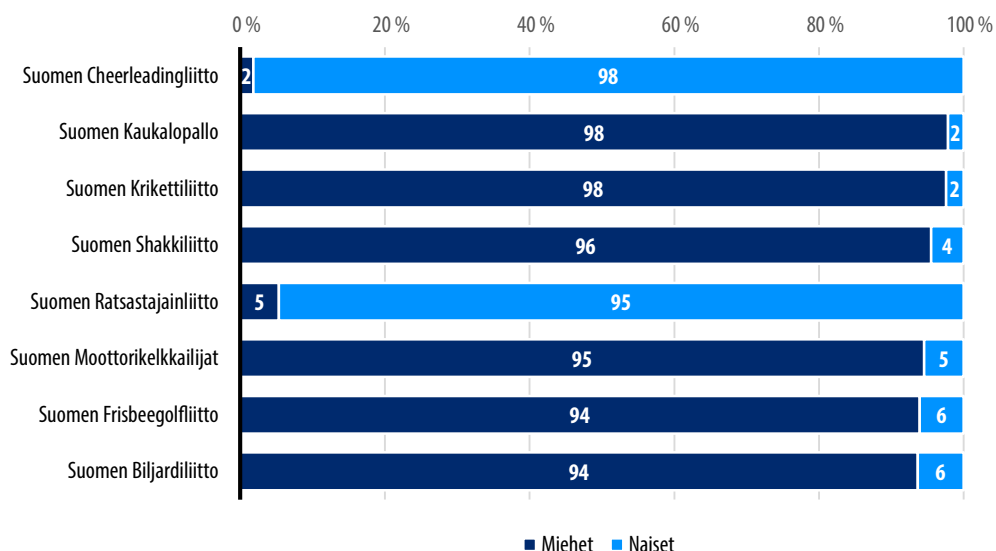
Kattavampi kuvaus lisensseistä perustuu syksyn 2020 tietoihin. Tuolloin avustushakemuksen yhteydessä kaikkiaan 63 lajiliittoa ilmoitti lajin lisenssien sukupuolijakauman. Lisensseistä 64 % oli miehillä ja 36 % naisilla.

Vuoden 2020 lisenssitietojen perusteella eniten harrastajia on golfissa, jossa on hieman alle 150 000 lisenssin lunastanutta harrastajaa. Golfin harrastajista 72 % on miehiä ja 28 % naisia. Isoissa joukkuelajeissa miehet ovat enemmistönä cheerleadingia ja lentopalloa lukuun ottamatta. Kaikkiaan joukkuelajien lisensseistä 74 % on miehillä ja 26 % naisilla. Yksilölajeissa lisenssien sukupuolijakauma on joukkuelajeja tasaisempi. Yksilölajien lisensseistä 56 % on miehillä ja 44 % naisilla. Tässä raportissa yksilölajeiksi on määritelty lajit, joissa kilpaileminen tapahtuu pääsääntöisesti yksin tai pareittain.

Joukkue- ja yksilölajien lisenssien sukupuolijakaumiin vaikuttaa voimakkaasti se, kumpaan kategoriaan Taitoluisteluliiton ja Voimisteluliiton lisenssit lasketaan. Osassa molempien lajiliittojen lajeissa on mahdollista kilpailla myös joukkueena. Jos kyseisten lajiliittojen lisenssit laskettaisiin joukkuelajien lisenssimäärään, olisi joukkuelajien lisensseistä 66 % miehillä ja 34 % naisilla. Yksilölajien lisensseistä miehillä olisi 62 % ja naisilla 38 %. Joukkue- ja yksilölajien välisissä lisenssien sukupuolijakaumissa ei tällöin olisi keskenään kovin suurta eroa.

Osa lajeista on lisensseillä mitattuna vahvasti sukupuolittuneita. 18 lajiliitossa vähemmistösukupuolen osuus kaikista lisensseistä on 10 % tai vähemmän. Vahvimmin sukupuolittuneita lajeja ovat ilmoitettujen lisenssimäärien perusteella cheerleading, kaukalopallo ja kriketti (kuvio 10).

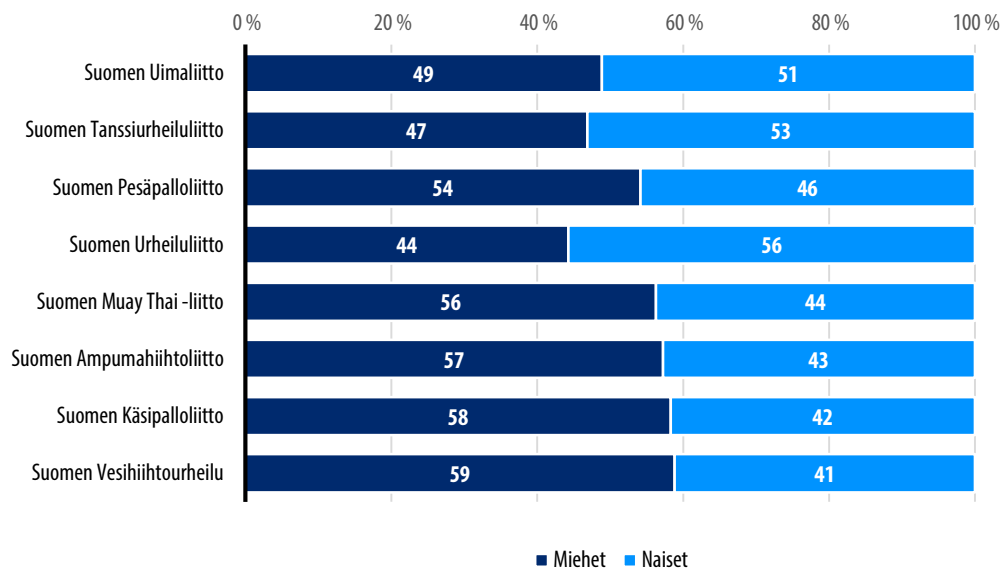
Kuvio 10. Lajit, joissa vähemmistösukupuolen osuus lisensseistä on pienin (%).

Monissa lajiliitoissa on yritetty lisätä vähemmistösukupuolta edustavien harrastajien määrää erilaisin keinoin. Esimerkiksi Palloliitossa on jo pitkään tehty erilaisia toimenpiteitä naisten ja tyttöjen määrän lisäämiseksi lajin parissa. Osana liiton nykyistä kokonaisstrategiaa tehtiin Kestävää kasvua -kehitysstrategia, jonka tavoitteena on vahvistaa jalkapallon asemaa myös naisten ja tyttöjen lajina. Strategian kehitystoimenpiteet kohdistuvat tyttöpelaaajien määrän kasvun lisäksi seurojen urheilutoiminnan laatuun, arvon luomiseen naisten jalkapallon kautta, naisten ja tyttöjen huippujalkapalloilun vahvistamiseen sekä diversiteetin ja naisten roolin vahvistamiseen jalkapalloperheessä. (Palloliitto 2020.)

Yhteensä 13 lajiliitossa vähemmistösukupuolen osuus kaikista lisensseistä on 40 % tai enemmän. Tasaisin lisenssien sukupuolijakauma on uinnissa, tanssissa ja pesäpallossa (kuvio 11).

Kuvio 11. Lajit, joissa vähemmistösukupuolen osuus lisensseistä on suurin (%).

Lisenssien määrä on yksi tapa kuvata lajien harrastajamääriä ja niiden sukupuolijakaumia. Kaikissa lajeissa lisenssimäärien tarkastelu ei kuitenkaan tuo esille lajin kokonaisharrastajamäärää, sillä monen lajin harrastaminen on mahdollista myös ilman lisenssin hankkimista. Esimerkiksi suunnistuksen harrastajamäärät ovat moninkertaisia lajin lisenssien määrään verrattuna, sillä suuri osa harrastajista liikkuu kuntorasteilla, joihin osallistumiseen ei tarvitse hankkia lisenssiä. Lisenssimäärät myös elävät jatkuvasti, jolloin täysin reaaliaikaisen tilanteen hahmottaminen on hankalaa.

4.3 Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoimintaa voidaan pitää suomalaisen liikunta- ja urheiluseuratoiminnan kivi-jalkana. Vapaaehtoistoiminnan tarkkaa laajuutta suomalaisissa seuroissa on kuitenkin hankala määrittellä, sillä tutkimustieto suomalaisten vapaaehtoistoiminnasta liikunnassa ja urheilussa on hajanaista. Vapaaehtoistoiminnasta on kysytty tutkimuksissa eri tavoin, ja kysymykset ovat olleet osin epätarkkoja, minkä vuoksi tutkimusten tuloksia ei voida luotettavasti vertailla keskenään. (Lehtonen & Hakonen 2013, 28.) Eri tutkimuksissa on todettu suomalaisista 11–21 % olevan mukana liikuntaan tai urheiluun liittyvässä vapaaehtoistoiminnassa (esim. Aarresola ym. 2019; European Commission 2018, 77; Kansallinen liikuntatutkimus 2010). Kansainvälisesti arvioituna suomalaiset ovat keskimääräistä aktiivisempia osallistumaan liikuntaan ja urheiluun liittyvään vapaaehtoistoimintaan. Euroopan komission tutkimuksen mukaan kuusi prosenttia Euroopan unionin kansalaisista osallistui liikunnan ja urheilun vapaaehtoistoimintaan. Saman tutkimuksen mukaan 11 % suomalaisista osallistui liikunnan ja urheilun vapaaehtoistoimintaan. EU:n jäsenmaista Suomen edellä olivat vain Alankomaat, Ruotsi, Tanska ja Luxemburg. (European Commission 2018, 76–77.)

Kihu selvitti vuonna 2018 suomalaisen aikuisväestön liikunnan harrastamista, vapaaehtoistyötä ja osallistumista. Tutkimuksen mukaan 12 % suomalaisesta aikuisväestöstä on mukana liikunta- ja urheiluseurojen vapaaehtoistyössä. Muussa liikunta- tai urheilujärjestössä vapaaehtoistyötä tekee 3 % aikuisväestöstä. Muissa yhdistyksissä tai järjestöissä liikuntaan liittyvää vapaaehtoistyötä tekee 7 % väestöstä. Yhteensä 21 % suomalaisesta aikuisväestöstä on mukana liikuntaan liittyvässä vapaaehtoistyössä. Kokonaismääränä tämä tarkoittaa noin 845 000 vapaaehtoista. (Aarresola ym. 2019.)

Miehet ovat naisia aktiivisempia tekemään liikuntaan tai urheiluun liittyvää vapaaehtoistyötä. 2000-luvulla tehtyjen aikaisempien tutkimusten mukaan miehistä 14–22 % ja naisista 9–12 % tekivät liikunnan vapaaehtoistyötä (Lehtonen & Hakonen 2013, 6). Kihun tutkimuksen mukaan liikuntaan ja urheiluun liittyvää vapaaehtoistyötä teki miehistä 23 % ja naisista 18 %. Liikunta- ja urheiluseuroissa vapaaehtoistyötä teki miehistä 16 % ja naisista 9 %. Miehet käyttävät kuukaudessa keskimäärin 7,6 ja naiset 6,9 tuntia liikunnan ja urheilun vapaaehtoistyöhön. (Aarresola ym. 2019.) Vapaaehtoistyössä tapahtuneita pitkän aikavälin muutoksia ei voi arvioida luotettavasti johtuen tutkimusten erilaisista kysymys- ja vastausvaihtoehdoista.

4.4 Yhteenveto

- Liikunta- ja urheiluseurassa harrastaa yli puolet alle lukioikäisistä lapsista ja nuorista. Lukiolaisista hieman yli kolmannes harrastaa liikunta- ja urheiluseurassa.
- Sukupuolten välillä ei ole suuria eroja liikunta- ja urheiluseuraharrastamisen yleisyydessä.
- Useasti viikossa harjoittelevien osuus on pojissa ja miehissä tyttöjä ja naisia suurempi. Pojilla ja miehillä on myös yleisemmin kilpailullisia tavoitteita, ja he kilpailevat useammin korkeammalla tasolla kuin tytöt ja naiset.
- Lajiliittojen lisensseistä vajaa kaksi kolmasosaa on miehillä. Osa lajeista on lisensseissä mitattuna vahvasti sukupuolittuneita. Joukkuelajien lisenssi-määrissä miehet (74 %) ovat selvässä enemmistössä naisiin (26 %) verrattuna. Yksilölajeissa sukupuolijakauma on tasaisempi (miehet 56 %, naiset 44 %).
- Miehet tekevät naisia yleisemmin liikuntaan ja urheiluun liittyvää vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyön tekemisessä ei ole tapahtunut sukupuolten välillä muutoksia.

5 Kilpa- ja huippu-urheilu

Julkisen liikuntapolitiikan yhtenä tavoitteena on edistää kansainväliseen menestykseen tähtäävää kilpa- ja huippu-urheilua. 2010-luvun alussa tapahtunut rakenteellinen systeemitason muutos johti Huippu-urheiluyksikön perustamiseen osaksi Olympiakomiteaa. Tavoitteena muutosprosessissa oli huippu-urheilun johtamisen keskittäminen huippu-urheiluyksikköön (ks. Lehtonen 2017; Mäkinen, Lämsä & Lehtonen 2019). Väestön fyysisen aktiivisuuden lisäämisen ohella kilpa- ja huippu-urheilu on myös ollut merkittävä julkisen investoinnin kohde 2010-luvun aikana. Sukupuolten tasa-arvokehitystä kilpa- ja huippu-urheilussa tarkastellaan seuraavilla osa-alueilla: urheilija-apurahat, urheilumenestys ja kisajoukkueet, valmentaminen, akatemiaurheilijat, ammattiurheilu, urheilun seuraaminen sekä syrjintä ja häirintä.

5.1 Valtion urheilija-apurahat

Valtion urheilija-apurahajärjestelmä sai alkunsa 1990-luvun puolivälissä. Tuolloin urheilujärjestelmä oli siirtynyt vahvojen keskusjärjestöjen ajasta toimialarakenteeseen, ammatillaisuus levisi kansainväliseen huippu-urheiluun ja Suomen olympiamenestys ei välttämättä ollut enää itsestäänselvyys. Valtioneuvosto teki vuonna 1994 päätöksen, jonka perusteella Atlantan (1996) ja Naganon (1998) olympiamitaliehdokkaalle myönnettiin veroton 60 000 markan (14 290 euron, 2019 rahan arvo) vuotuinen tuki, joka määriteltiin verottomaksi apurahaksi. Lajin olympiastatus ja yksilöurheilu määrittivät etenkin järjestelmän alkuvuosina tukien kohdentamista. Mallia otettiin vuonna 1968 käyttöön otetusta taiteilija-apurahajärjestelmästä. Urheilijoille suunnattu valtion veroton urheilija-apuraha vakinaistettiin vuonna 1999. Kolme vuotta myöhemmin tukea alettiin myöntää myös lahjakkaille nuorille urheilijoille. Vähitellen myös paraurheilijat, ei-olympialajeja edustavat ja joukkueurheilijat ovat voineet hakea ja saada urheilija-apuraha. (Lämsä 2020.)

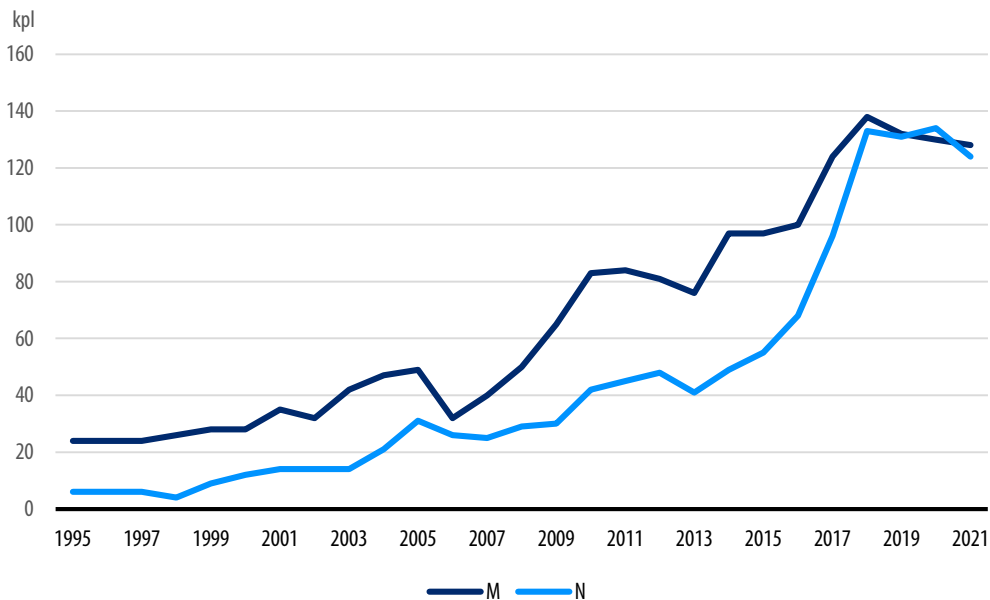
Apurahajärjestelmän alussa 1990-luvulla tukea myönnettiin vuosittain noin 30 urheilijalle. Vuonna 2002 jaettiin ensimmäisen kerran suuria (12 000 €) ja pieniä (6 000 €) apurahoja, ja jakomalli säilyi vuoteen 2004 saakka. Tuolloin siirryttiin kolmiportaiseen apurahajärjestelmään, joka on voimassa edelleen. (Emt.)

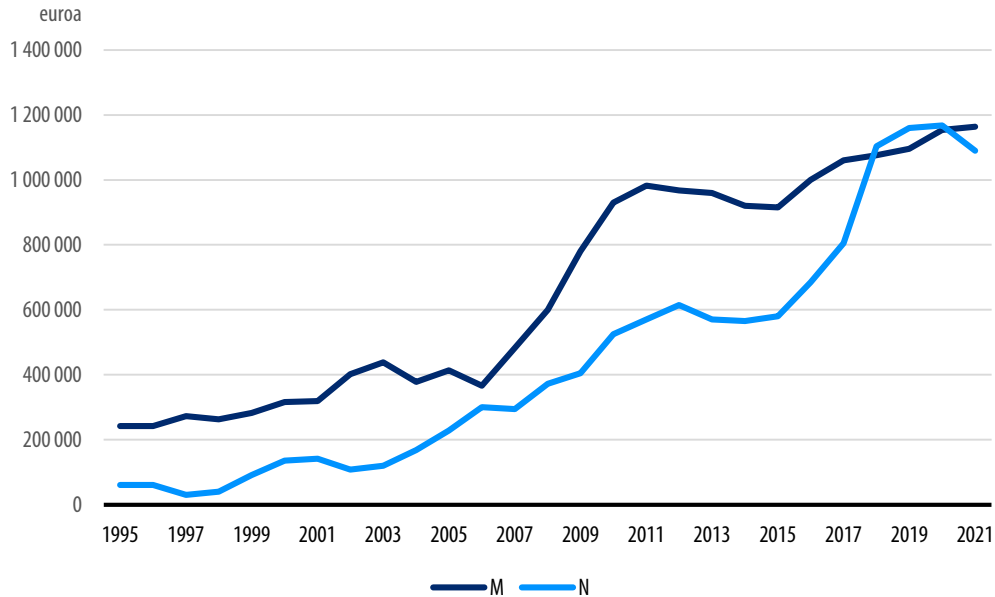
Urheilija-apurahat sisältyvät valtion liikuntabudjettiin (noin 150 miljoonaa euroa), joka on koostunut lähes kokonaan Veikkauksen rahapelitoiminnan tuloutuksesta.

Urheilija-apurahoja on myönnetty vuosien 1995–2021 välisenä aikana yhteensä noin 30 miljoonaa euroa. Apurahoja on myönnetty 26 vuoden aikana naisurheilijoille yhteensä 11,9 miljoonaa euroa (40 %) ja miesurheilijoille 17,8 miljoonaa euroa (60 %). Lämsän (2020) urheilija-apurahajärjestelmästä tekemän koosteen mukaan tukea jaetaan myös apuraha-urheilijoiden valmentajille. Valmentaja-apurahoja on myönnetty vuosina 1995–2019 arviolta 2,8 miljoonaa euroa.

Urheilijoiden tukeminen apurahoja myöntämällä on kasvanut 2010-luvun taitteesta lähtien sekä luku- että euromääräisesti tarkasteltuna (kuviot 12 ja 13). Vuonna 2010 apurahoja myönnettiin yli sadalle urheilijalle. Neljän viime vuoden aikana tukea on saanut vuosittain yli 250 urheilijaa. Naisten osuus apurahan saajista on kasvanut vähitellen. Vuonna 2015 apuraha myönnettiin yli 50 naiselle ja kolme vuotta myöhemmin (2018) yli 130 naiselle. Suurin yksittäinen apurahan saanut urheilijaryhmä olivat naisjäähkiekkoilijat. Kyseisenä vuonna naisille ja miehille myönnettiin apurahoja lähes saman verran lukumääräisesti tarkasteltuna ja trendi on jatkunut samana edelleen. Euromääräisesti tarkasteltuna vuosina 2018–2020 naisille myönnettiin apurahoja enemmän kuin miehille.

Kuvio 12. Urheilija-apurahat 1995–2020 (kpl).

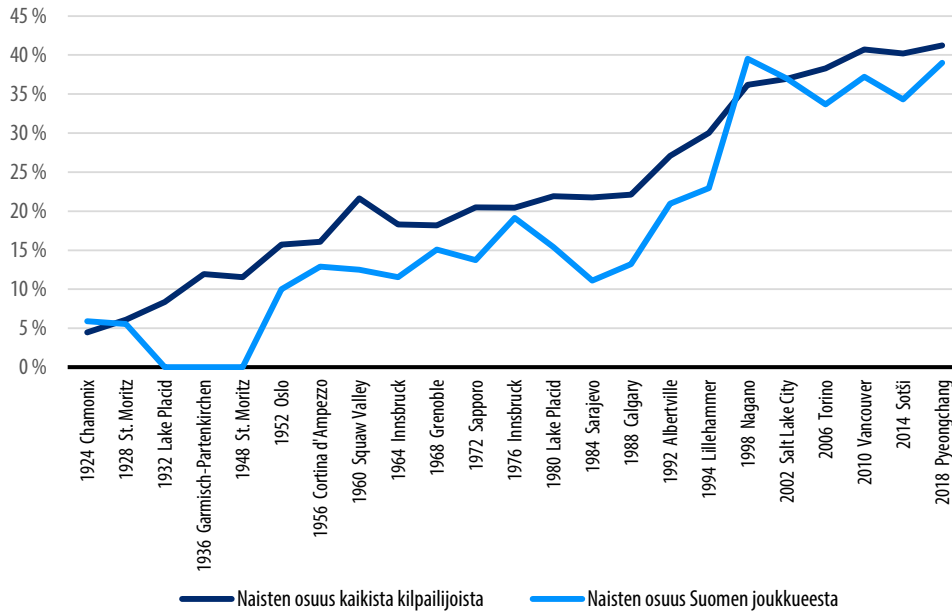

Kuvio 13. Urheilija-apurahat 1995–2020 (€).

5.2 Arvokisajoukkueet ja saavutetut mitalit

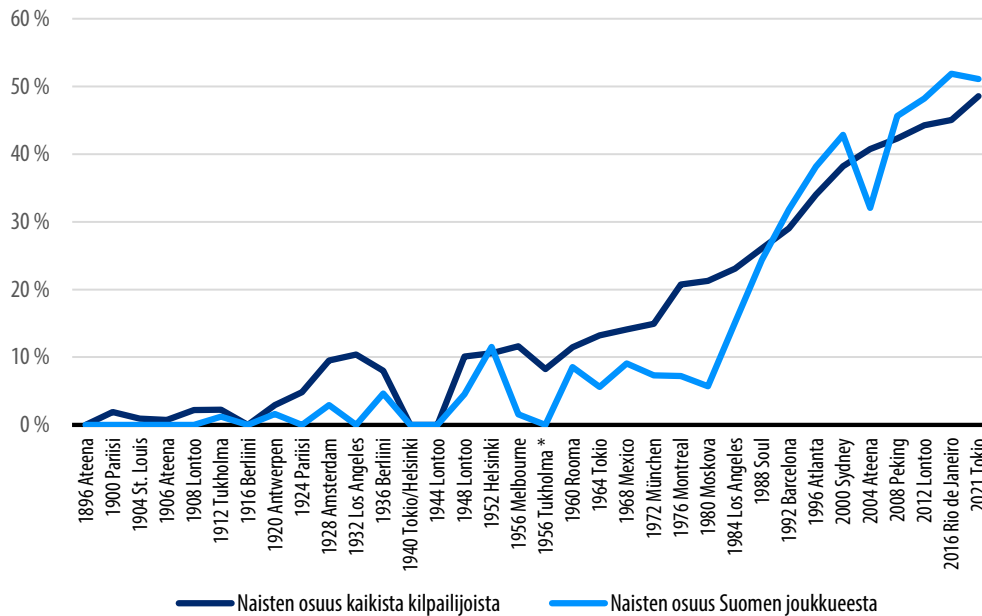
Suomella oli ensimmäisen kerran joukkue olympialaisten kesäkisoissa vuonna 1906 ja talvikisoissa 1924 (kuviot 12 ja 13). Ateenan väliolympialaisiin vuonna 1906 lähetettiin neljä urheilijaa. Ensimmäiset naisurheilijat valittiin Tukholman vuoden 1912 kesäkisoihin. Chamonixin talvikisoissa 1924 oli mukana yksi naisurheilija. Tämän jälkeen Suomen joukkueissa on ollut naisurheilijoita lähes jokaisissa kisoissa. Sekä naisten kokonaismäärä kaikista kilpailijoista että Suomen joukkueesta on kasvanut vähitellen. Talviolympialaisissa naisten osuus kisojen kaikista osallistujista ylitti 20 prosentin rajan 1960-luvulla (kuvio 14). Seuraava taitekohta oli 1990-luku. Suomen kisajoukkueessa naisten osuus kasvoi merkittävästi Lillehammerista (1994) ja Naganoon (1998). Naisjäähkiekkjoukkue oli ensimmäistä kertaa vuoden 1998 olympialaisissa, ja joukkuelajin mukaantulo lajivalikoimaan näkyi myös suomalaisessa naisurheilussa. 2010-luvulla naisten osuus Suomen talviolympialaisten joukkueesta on ollut noin 40 prosenttia.

Kuvio 14. Naisten osuus talviolympiakisojen kilpailijämääristä (Urheilumuseo 2021a).

Kesäolympiakisoissa naisten osuus Suomen joukkueen urheilijoista oli alle 10 prosenttia Moskovan vuoden 1980 olympialaisiin asti (kuvio 15). Sen jälkeen muutos on ollut nopeaa. Suomen joukkueessa naisten osuus on ollut suurempi kuin naisten osuus kaikista kilpailijoista Barcelonan 1992 kisoista lähtien. Poikkeuksen muodostavat Ateenan 2004 olympialaiset. Kaksissa edellisissä kesäolympiakisoissa Suomen joukkueessa on ollut enemmän nais- kuin miesurheilijoita.

Naisten osuus olympiakisoissa sekä kansainvälisesti että kansallisesti perustuu useisiin tekijöihin. Lajien määrä on kasvanut ja KOK on edistänyt omilla toimillaan sukupuolten välistä tasa-arvo tekemällä esimerkiksi päätöksen, että vuoden 1991 jälkeen kaikissa uusissa olympialajeissa on oltava sarja naisille. Päätös ei koskenut jo hyväksytyjä olympialajeja. (Seema 2015.) Esimerkiksi naisten nyrkkeily tuli kisaohjelmaan vasta 2012 (IOC 2016).

Kuvio 15. Naisten osuus kesäolympiakisojen kilpailijämääristä (Urheilumuseo 2021a).

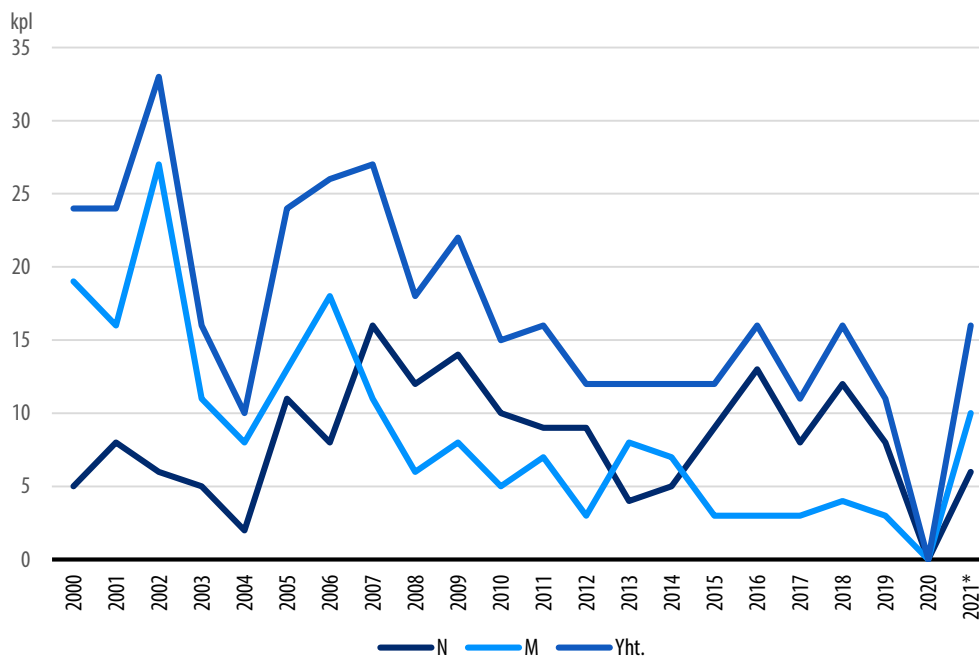
Naiset ovat saavuttaneet olympialajeissa 2000-luvulla yhteensä 180 olympia-, MM- tai EM-mitalia ja miehet 193. Miehillä on enemmän olympia- ja MM-mitaleita, mutta naisilla (82 kpl) on miehiä (65 kpl) enemmän EM-mitaleita (taulukko 5). Tilastossa ovat mukana olympia-, MM- ja EM-mitalit aikuisten sarjoissa ja niissä urheilumuodoissa, jotka ovat lähinnä seuraavien kesä- tai talviolympiakisojen ohjelmassa. Lisäksi mukaan on otettu lyhyen radan uintikilpailut sekä yleisurheilun sisäratakilpailut. Tulkinta olympialajista on siten normaalia laveampi. Paraurheilussa saavutetut mitalit eivät ole mukana. (Urheilumuseo 2021b.)

Taulukko 5. Suomen saavuttamat olympialajien olympia-, MM- ja EM-mitalit vuodesta 2000 lähtien (Urheilumuseo 2021b, tilastointi 21.10.2021 mennessä).

	Naiset				Miehet			
	K	H	P	Yht.	K	H	P	Yht.
Olympialaiset	1	7	11	19	8	12	9	29
MM-kisat	16	23	40	79	27	29	44	100
EM-kisat	15	26	41	82	16	19	30	65
Yhteensä	32	56	92	180	51	60	83	194

Kuviossa 16 ovat miesten ja naisten yhteenlasketut olympialajien olympia-, MM- ja EM-mitalit 2000-luvulta alkaen (Urheilumuseo 2021b). Yleiskuva on, että saavutettujen mitalien määrä on alkanut vähentyä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa. Vähiten mitaleita saavutettiin vuosina 2012–2015, yhteensä 12 kappaletta. Viime vuosien aikana saavutettujen mitalien määrä on vuositasolla hieman kasvanut, mutta se on edelleen selvästi pienempi kuin 2000-luvun alussa. Saavutettujen mitalien määrällä mitattuna naisten urheilumenestys alkoi kasvaa 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä. Taitekohta oli vuosi 2007, jolloin naiset saavuttivat ensimmäisen kerran enemmän mitaleita kuin miehet. Tämän jälkeen ainoastaan vuosina 2013–2014 miehet ovat saavuttaneet naisia enemmän mitaleita olympialajeissa.

Kuvio 16. Suomen arvokisamitalien lukumäärä olympialajeissa 2000-luvulla. Mukaan laskettu olympialaiset sekä MM- ja EM-kisat (Lähde Urheilumuseo 2021b, tilastointi 21.10.2021 mennessä).

5.3 Valmentajat

Liikunnassa ja urheilussa valmentajina toimivien kokonaismäärästä ei ole olemassa tarkkaa tietoa (Blomqvist, Mononen & Hämäläinen 2019). Erilaisten luokittelujen ja aineistojen perusteella kokonaismäärästä ja sukupuolten välisen tasa-arvon kehittymisestä voidaan kuitenkin esittää arvioita. Säännöllisesti, satunnaisesti tai kertaluonteisesti vapaaehtoistehtävissä joko valmentajina, apuvalmentajina tai ohjaajina toimi vuonna 2018 toteutetun

Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen -selvityksen mukaan 383 200 suomalaista (9 %) – naisista 6 % ja miehistä 13 %. (Aarresola ym. 2019.)

Lajiliittojen ilmoitusten perusteella lajin parissa toimivia ammattivalmentajia oli vuonna 2018 yhteensä 2555. Heistä naisia oli 27 % (Oja ym. 2019). Vuotta myöhemmin kokonaismäärä oli 2979 ja naisten osuus oli hieman kasvanut (33 %) (Särkivuori ym. 2020). Tiedot ovat suuntaa antavia: ne kootaan lajiliittojen yleisavustushakemuksista, jotka liitot täyttävät vuosittain hakiessaan liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustuksia. Ammattivalmentajien kokonaismäärän ja sukupuolijakauman tilastointia heikentää tietopohjan epäyhtenäisyys ja mahdolliset päällekkäiset työtehtävät. Tarkkaa tietoa siitä, työskentelevätkö ammattivalmentajat lajin seuroissa, lajiliitossa tai yhteispalkkauksina esimerkiksi urheilukatemoissa, ei ole olemassa.

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU julkaisi vuonna 2019 suomalaisista valmentajista raportin, jonka sisältöinä olivat esimerkiksi valmentajien koulutus, toimintaympäristö, arvot ja asenteet. Raportti oli osittain jatkoa vuosien 2009 ja 2013 tiedonkeruisiin ja uusimpia tietoja verrattiin raportissa vuoteen 2009. Vastajat edustivat valmennustehtävänä perusteella arvioituna melko kattavasti eri ikäisten ja tasoisten urheilijoiden valmentajia vapaaehtoisvalmentajista ammattivalmentajiin. Koska tarkkaa käsitystä suomalaisten valmentajien kokonaismäärästä ei ole kuitenkaan olemassa, aineiston edustavuutta ei voitu arvioida. (Blomqvist ym. 2019.)

Vuoden 2019 raporttiin tiedot koottiin kyselyllä, johon vastasi 2765 valmentajaa 61 lajista. Vastanneista suurin osa oli miehiä (67 %). Naisten osuus vastanneista oli kasvanut 4 prosenttiyksikköä (33 %). Vastanneista naisista suurin osa (58 %) kuului ikäluokkaan alle 30-vuotiaat ja miehistä 40–49-vuotiaisiin (42 %). Naisvalmentajat (30 %) olivat kilpailleet miesvalmentajia yleisemmin kansainvälisellä tasolla tai arvokisoissa kuin miehet (19 %). Valmennustoiminnan aloittamisen syy oli naisilla miehiä yleisemmin omajarrastustausta (65 %) ja miehillä oman lapsen lajiharastustausta (34 %). (Emt.)

Valtaosa (60 %) kyselyyn vastanneista valmentajista toimii vapaaehtois pohjalta: miesvalmentajat (68 %) naisia useammin (43 %). Valmentamiseen käytettiin aikaa keskimäärin 13 tuntia viikossa, miesvalmentajat naisia enemmän. Naisilla oli miehiä yleisemmin korkeimpana koulutustasona 1. tai 2. taso. Ammatillisissa valmentajakoulutuksissa miesten osuus (22 %) puolestaan oli vähän naisia (17 %) suurempi. Miehistä kouluttautumattomien valmentajien osuus oli naisia suurempi. (Emt.)

Naisvalmentajista 81 prosenttia valmensi tyttö-/naisurheilijaa tai -urheilijoita ja miesvalmentajista 39 prosenttia. Naiset (38 %) myös valmensivat yksilölajien urheilijoita miehiä (21 %) useammin. Miehet taas toimivat naisia yleisemmin valmentajina joukkuelajeissa (75 %) kuin naiset (64 %). Miesvalmentajat myös valmensivat useammin poika-/

miesurheilijaa tai urheilijoita (65 %) kuin naiset (28 %). Naisilla valmentaminen keskittyi nuoremmalle iälle, ja he toimivat selkeästi miehiä yleisemmin osa-aikaisissa valmennussuhteissa. Kaikista osa-aikaisista valmentajista suurempi osuus (67 %) valmensi tyttö-/naisurheilijaa tai -urheilijoita, kun taas täysipäiväisistä valmentajista suurempi osuus (65 %) valmensi poika-/miesurheilijaa tai -urheilijoita. (Emt.)

Vastaajista 37 prosenttia oli saanut valmennustoiminnastaan palkkatuloa. Kulukorvauksia oli saanut 35 prosenttia ja palkkiota tai apurahaa 10 prosenttia. Vähän alle kolmasosa vastaajista (30 %) ei ollut saanut mitään taloudellista korvausta valmennustehtävästään. Naiset (56 %) olivat saaneet palkkatuloa miehiä (27 %) useammin, kun taas miehistä suurempi osuus (36 %) ei ollut saanut mitään taloudellista korvausta naisiin (16 %) verrattuna. (Emt.)

5.4 Suomen Valmentajat ja SAVAL

Valmentajien kokonaismäärää ja sukupuolijakaumaa voi tarkastella myös ammatillisen järjestäytymisen perusteella. Suomen Valmentajat ry on vuonna 1975 perustettu yhdistys, jonka toiminnan tarkoitus on urheiluvalmennuksen ja -valmentajuuden kehittäminen Suomessa. Jäseneksi voi liittyä jokainen urheiluvalmennuksen parissa toimiva henkilö tai yhteisö. (Suomen Valmentajat 2021a). Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on keskeinen osa järjestön toimintaa. Vuosien 2016–2020 yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmassaan yhdistys asetti tavoitteekseen naisten jäsenosuuden kasvattamisen 23:sta 30 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä käynnissä olleiden Valmentaa kuin nainen- ja SCORE-hankkeiden avulla. (Suomen Valmentajat 2016a).

Vuoden 2020 jäsentietojen perusteella vuonna 2016 asetetut tavoitteet naisten osuuden kasvattamisesta strategiakaudella 2016–2020 on saavutettu. Vuonna 2020 Suomen Valmentajien kokonaisjäsenmäärä oli 3618, joista yhteisöjäseniä oli 93 kappaletta. Naisten osuus jäsenistä oli 31 %. 20–35-vuotiaista jäsenistä hieman suurempi osuus oli naisia (55,7 %). Koko jäsenistöstä kyseiseen ikäluokkaan kuului 16,2 prosenttia. (Suomen Valmentajat 2020a).

Suomen Ammattivalmentajat ry (SAVAL) on valmentajien palvelu- ja edunvalvontajärjestö, joka on osa suurempaa ammattijärjestöä Yksityisalojen Esimiehet ja Asiantuntijat YTY:ä. SAVAL ry on myös Suomen Valmentajat ry:n jäsenjärjestö. SAVALin jäsenmäärä on kasvanut vuosien 2016–2021 aikana 244 henkilöllä (Nieminen 2021). Naisia uusista jäsenistä on 85 ja miehiä 159. Yhdistyksen kokonaisjäsenmäärä vuonna 2021 on 1191 henkilöä (taulukko 6). Naisten osuus kaikista jäsenistä on kasvanut vuoteen 2016 verrattuna kahdella prosenttiyksiköllä 27:stä 29:ään.

Taulukko 6. Suomen Ammattivalmentajat ry:n jäsenmäärä vuonna 2021.

	Naiset	Miehet	Yhteensä
16–29 v	77	58	135
30–39 v	119	239	358
40–49 v	86	304	390
50–59 v	44	191	235
yli 60 v	14	59	73
Yhteensä	340	851	1191
%	29	71	100

5.5 Akatemiaurheilijat

Urheiluakatemit ovat alueellisia yhteistyöverkostoja, joihin kuuluu esimerkiksi oppilaitoksia (yläkoulu, toinen ja korkea-aste), urheiluseuroja ja asiantuntijaorganisaatioita. Urheiluakatemit ovat kiinteä osa huippu-urheilujärjestelmää. Viime vuosina niille kohdennettu valtioavustus on kasvanut. Vuonna 2015 valtionavustukset olivat 0,85 M€ ja vuonna 2019 hieman yli 1,9 M€ (OKM 2020). Urheiluakatemiatoiminta perustuu nk. kaksoisura-ajattelulle, jonka tärkein tavoite on tavoitteellisen valmentautumisen ja koulunkäynnin yhdistäminen. Kaksoisura alkaa suomalaisessa urheilujärjestelmässä yläkouluikäisenä ja jatkuu huippu-urheilu-uran jälkeiseen urasiirtymään (Olympiakomitea 2021a). Urheiluakatemioiden on eri alojen asiantuntijoita, jotka toimivat urheilijoiden tukena esimerkiksi terveydenhuoltoon ja valmennuksen erityiskysymyksiin liittyvissä asioissa. Urheiluakatemiaita on tällä hetkellä 19 kappaletta, ja ne toimivat eri puolella Suomea.

Tiedot urheiluakatemioiden päivittäisvalmennuksessa mukana olevista urheilijoista on koottu Urheiluakatemiapulssista (2021), joka on urheilutoimijoiden ja valmennuskeskusten yhteinen tietokanta. Tietojen päivittämisestä vastaa urheiluakatemia/valmennuskeskus. Eri akatemioiden yhteenlaskettu urheilijamäärä oli vuonna 2020 noin 16 000. Luvusta puuttuvat yhden urheiluakatemian tiedot. Akatemiaurheilijaksi määritellään päivittäisvalmennustoiminnassa mukana olevat urheilijat aina yläkouluikäisistä nuorista aikuisten maajoukkueurheilijoihin asti. Osa akatemiaurheilijoista saa siten esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämää urheilija-apurahaa. Miehiä akatemiaurheilijoista oli lähes 9 500 (58 %) ja naisia hieman yli 6 400 (42 %). Luvuissa ovat mukana myös vammaisurheilijat, joiden yhteenlaskettu kokonaismäärä oli 84 (miehiä 50 ja naisia 34).

5.6 Ammattiurheilu

Urheilun ammattimaistuminen eri muodoissaan on keskeinen osa kilpa- ja huippu-urheilun kehitystä. Perinteisin ammattiurheilun muoto on joukkuelajien liigatoiminta, joka on kohteena myös tässä tasa-arvokatsauksessa. Liikuntatieteellisen seuran julkaisemaan Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018 -raporttiin koottiin tietoa myös ammattiurheilun taloudesta, jota tarkasteltiin ensisijaisesti yhtiömuotoisten seurojen tilinpäätöstietojen perusteella. Ammattiurheilu määritellään raportissa urheilun osa-alueeksi, jossa toiminnan on tarkoitus tuottaa urheilullisten tulosten lisäksi taloudellista voittoa omistajille sekä mahdollistaa elannon hankkiminen urheilusta. Ammattiurheilu kerää tarvittavat varat harrastajakunnan ulkopuolelta – katsojilta, yrityksiltä ja medialta, ja sitä ohjaa myös yleisöviihteen logiikka. (Ala-Vähälä ym. 2021.)

Ammattiurheilun tilinpäätöstiedot hankittiin asiakastieto.fi -palvelusta, ja niitä tarkennettiin liigojen ja lajiliittojen vastuuhenkilöiden kanssa. Tarkastelun kohteena oli kuusi joukkuelajia: jääkiekko, salibandy, jalka-, kori-, lento- ja pesäpallo. Liigoista mukaan otettiin sekä miesten että naisten ylimmät sarjatasot ja lisäksi miesten jalkapallon Ykkönen ja jääkiekon Mestis. Näissä yhteensä 14 eri sarjassa pelasi 52 yhtiöpohjaista seuraa kausilla 2018 ja 2019. Naisten liigaurheilussa yhtiöpohjaisuus on harvinaista. Naisten liigoissa yhtiöseuroja oli kaksi. (Emt.)

Tarkastelussa mukana olleiden 14 liigan sekä KHL:ssä pelaavan Jokerit Hockey Oy:n yhteenlaskettu liikevaihto vuonna 2019 (tai kaudella 2018–19) oli 215,8 miljoonaa euroa (taulukko 7). Naisten liigatoiminnan osuus talouden kokonaisvolyymistä oli 4,2 % eli 9 miljoonaa euroa. Jääkiekon liigatalous muodosti summasta 71 % (153,3 M€), jalkapallon 16 % (35,6 M€) ja muiden lajien yhteensä 13 %. Jääkiekossa naisten liiga-seurojen liikevaihto on miljoona euroa, joka on 1,5 prosenttia koko jääkiekon liigatoiminnan liikevaihdosta. Jalkapallossa Kansallisen Liigan (entinen Naisten Liiga) liikevaihto oli 1,6 M€ (4,5 %). Lento- ja pesäpallossa erot naisten ja miesten liigatoiminnan taloudessa ovat pienemmät. Myös naisten liigatoiminnan talous on näissä kahdessa lajissa selvästi muita suurempi: lentopallo 2,2 M€ ja pesäpallo 2,5 M€. Koska myös liigojen kokonaistalous on selvästi pienempi kuin jääkiekossa ja jalkapallossa, ovat prosentuaaliset osuudet korkeammat. Lentopallossa naisten liigatoiminnan talouden osuus oli 31 prosenttia ja pesäpallossa 25.

Taulukko 7. Kuuden lajin liigatoiminnan tunnuslukuja vuodelta 2019 (tarkemmat tiedot tunnuslukujen lähteistä löytyy raportista Ala-Vähälä ym. 2021, 33).

Lajit	Yhtiöseurat 2019 (2018–19) 1 000 000 €			Liigaseurat 2019: arvio, 1 000 000 €		
	Kpl	liikevaihto €	Ka./seura	tulos, yht.	Eri liigat	Laji yht.
Jääkiekko						153,3
Liiga-seurat (15 seuraa)	15	106,6	7,1	+0,4	106,6	
<i>Liiga-seurakonsernien (9) tytäryhtiöt</i>	11	13,6		+0,8	13,6	
Mestis-seurat (12)	9	5,0	0,5	-0,5	6,6	
Naisten Liiga-seurat (10)	0	0	0	0	1,0	
Muut Liigat, Jokerit oy (KHL) (1)	1	14,4	14,4	-11,1	25,5	
Jalkapallo						35,6
Veikkausliiga-seurat (12)	8	13,9	1,7	-2,3	20,5	
<i>Veikkausliiga-seurakonsernien (2) tytäryhtiöt</i>	7	7,1		+0,8	7,1	
Ykkönen, seurat (10)	5	3,2	0,6	-0,6	6,4	
Naisten Liiga, nyk. Kansallinen liiga (10)	1	-	-	-	1,6	
Pesäpallo						10,0
Superpesis-seurat, miehet (14)	3	2,6	0,9	+0,1	7,5	
Superpesis-seurat, naiset (11)	0	0	0	0	2,5	
Lentopallo						7,1
Mestaruusliiga-seurat, miehet (11)	0	0	0	0	4,9	
Mestaruusliiga-seurat, naiset (9)	1	-	-	-	2,2	
Koripallo						7,0
Korisliiga-seurat, miehet (11)	4	1,5	0,4	-0,8	6,0	
Korisliiga-seurat, naiset (10)	0	0	0	0	1,0	
Salibandy						4,9
Salibandyliiga-seurat, nyk. F-Liiga miehet (14)	1	0,3	0,3	0	4,2	
Salibandyliiga-seurat, nyk. F-Liiga naiset (10)	0	0	0	0	0,7	
Yhteensä		168,2		-15,3		215,8

Joukkuelajien ja -urheilijoiden lisäksi myös yksilöurheilijat ammattilaistuvat, joka näkyy urheilutoiminnan yhtiöittämisenä. Yhtiöittämisen edelläkävijöitä ovat Suomessa olleet alppihihtäjät, moottoriurheilijat, golfarit sekä tenniksen pelaajat. Viime vuosina myös perinteisempien lajien, kuten maastohiihdon ja yleisurheilun, menestyneimmät urheilijat ovat perustaneet yhtiöitä. Uudet lajit, kuten e-urheilu, voivat olla talouden- ja toiminnan rakenteeltaan jo lähtökohtaisesti niin poikkeavia perinteisiin lajeihin verrattuna, että niissä ammattilaisuus on lajiin sisäänrakennettua. (Emt.)

5.7 Urheilun seuraaminen

Kilpa- ja huippu-urheilukulttuuriin kuuluu olennaisena osana eri lajien seuraaminen niin paikan päällä kilpailu- ja ottelutapahtumissa kuin eri medioiden välityksellä. Vuonna 2018 Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus toteutti 15–74-vuotiaille suomalaisille kohdenetun väestökyselyn, jossa urheilun seuraaminen eri tavoin oli yhtenä keskeisenä teemana (Mäkinen, Lämsä & Pusa 2018). Raportoimme tässä luvussa kyselyn keskeisiä päätuloksia. KIHUn raportissa tuloksia verrattiin vuonna 2016 toteutettuun saman sisältöiseen kyselyyn ja osittain viimeisimpään Kansalliseen liikuntatutkimukseen (2010), jonka toteutuksesta vastasivat vuoteen 2010 asti liikuntajärjestöt ja opetus- ja kulttuuriministeriö.

Raportin mukaan urheilua oli seurannut paikan päällä 57 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista. Osuus on sama kuin vuoden 2010 Liikuntagallupissa (19–65-vuotiaat). Naisista 50 prosenttia ja miehistä 63 prosenttia seurasi urheilua paikan päällä vuonna 2010 ja kahdeksan vuotta myöhemmin naisten osuus oli noussut 54 prosenttiin, kun taas miehissä osuus (64 %) oli pysynyt lähes samana. (Mäkinen ym. 2018.)

Jääkiekko on selvästi suosituin sekä paikan päällä että median välityksellä seurattava urheilulaji Suomessa. Lajia oli paikan päällä käynyt seuraamassa 854 000 henkilöä, ja median välityksellä seuranneita oli hieman yli kaksi miljoonaa 15–74-vuotiasta suomalaista. Jääkiekko-ottelujen yleisöstä noin kolmasosa (34 %) oli naisia, mutta median välityksellä lajia seuranneita naisia oli selvästi enemmän (44 %). Yleisesti ottaen naiset (39 %) seurasivat urheilua paikan päällä harvemmin kuin miehet (61 %). Median välityksellä tapahtuvassa urheilun seuraamisessa ei ollut yhtä suuria eroja. Sekä miehet että naiset seurasivat median välityksellä lähes yhtä paljon jääkiekkoa, maastohiihtoa ja yleisurheilua. Vastaavasti naisten seurasivat miehiä selvästi enemmän taitoluistelua sekä media välityksellä (74 %) että paikan päällä (lähes 60 %) ja miehiä vähemmän rallia (19 %). Paikan päällä seuratuista lajeista pesäpallo oli ainoa laji, jota miehet ja naiset seurasivat yhtä yleisesti. Paikan päällä tapahtuvassa eri lajien seuraamisessa ei ole raportin mukaan tapahtunut suuria muutoksia aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna. Jääkiekko on ollut pitkään eniten seurattu urheilulaji. Jalkapalloa, autourheilua ja koripalloa seurataan aikaisempaa enemmän. (Emt.)

Sukupuolten välille muodostui sekä yhtäläisyyksiä että eroja kysyttäessä väestön toiveita siitä, missä lajeissa he toivoivat Suomelle menestystä. Kummatkin sukupuolet toivoivat menestystä yleisimmin seuratuista lajeista. Naiset toivoivat menestystä miehiä yleisemmin taitoluistelusta, lumilautailusta, vammaisurheilusta ja uinnista. Miehet toivoivat menestystä naisia yleisemmin rallista ja muusta autourheilusta, jalkapallosta ja tenniksestä. (Emt.)

5.8 Syrjintä

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä voi olla välitöntä tai välillistä. Välitöntä syrjintää on toiminta, jossa ”jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa”. Syrjintä on välillistä silloin, ”jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia”. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.)

Sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellosta säädetään erikseen tasa-arvolaisissa (Laki naisten ja miesten tasa-arvosta 609/1986). Lain mukaan välitöntä sukupuoleen perustuvaa syrjintää on naisten ja miesten asettaminen eri asemaan sukupuolen perusteella, eri asemaan asettaminen raskaudesta tai synnytyksestä johtuvasta syystä tai eri asemaan asettaminen sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Välillistä sukupuoleen perustuvaa syrjintää on eri asemaan asettaminen sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun nähden neutraalilta vaikuttavan säännöksen, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilöt voivat tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella. Lisäksi välillistä syrjintää on eri asemaan asettaminen vanhemmuuden tai perheenhuoltovelvollisuuden perusteella.

5.8.1 Syrjintä liikunnassa ja urheilussa

Suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa esiintyvän kiusaamisen, syrjinnän ja häirinnän tutkimus on laajentunut 2010- ja 2020-luvuilla. Tutkimustietoa on kerääntynyt esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen sekä yleisemmin lasten ja nuorten liikunta- ja urheiluharrastuksissa kokemasta syrjinnästä ja kiusaamisesta (esim. Laine, Salasuo & Matilainen 2021; Hakanen ym. 2019; Laine, Salasuo & Matilainen 2016; Kokkonen 2012). Yleisesti ottaen liikunta- ja urheiluharrastuksissa esiintyy muita harrastuksia selvästi enemmän

kiusaamista ja syrjintää (esim. Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021; Laine ym. 2021; Laine ym. 2016).

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimukseen osallistuneilta kysyttiin, onko lapsi tai nuori kokenut joskus liikuntaharrastuksessa kiusaamista, syrjintää tai muuta epäasiallista käytöstä. Kyselylomakkeeseen oli kirjattu valmiiksi erilaisia epäasiallisen käytöksen muotoja, joiden kohdalla vastaajat saivat kertoa, missä määrin ovat kokeneet kuvatuslaista käytöstä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan 10–29-vuotiaista 31 % oli kokenut liikunta- ja urheiluharrastuksessa kiusaamista, syrjintää tai muuta epäasiallista käytöstä. Kiusaamisen, syrjinnän ja epäasiallisen käytöksen kokeminen oli selvästi yleisempää yli 15-vuotiailla kuin sitä nuoremmilla. (Hakanen ym. 2019, 48.)

LIITU-tutkimuksissa lapsille ja nuorille on esitetty kysymys: ”Oletko itse kokenut joutuneesi syrjityksi?”. Syrjintää kokeneilta kysyttiin myös syrjinnän syitä sekä tilanteita, joissa syrjintää on koettu. LIITU-tutkimusten mukaan lapsista ja nuorista reilu kolmannes oli kokenut syrjintää tai kiusaamista. Syrjintää tai kiusaamista kokeneista 11-, 13- ja 15-vuotiaista 19 % ilmoitti tulleen kiusatuksi tai syrjityksi liikunta- ja urheiluharrastuksissa. Syrjintää tai kiusaamista kokeneista lukiolaisista 33 % kertoi joutuneensa kiusatuksi tai syrjityksi liikunta- ja urheiluharrastuksissa. (Laine ym. 2021; Laine ym. 2016.) Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa pohdittiin eri ikäluokkien välisten erojen voivan kertoa siitä, että kiusaaminen ja syrjintä ovat harvinaisempia nuorempien lasten liikunta- ja urheiluharrastuksissa. Voi kuitenkin olla myös niin, että yli 15-vuotiaat nuoret tunnistavat kiusaamisen, syrjinnän ja epäasiallisen käytöksen nuorempiaan paremmin. (Hakanen ym. 2019, 48.) Vuoden 2020 LIITU-tutkimuksessa mahdolliseksi selittäväksi tekijäksi nostettiin myös eri ikäisten erilaiset liikuntatavat ja -ympäristöt. Vanhemmat lapset ja nuoret liikkuvat nuorempiaan vähemmän ohjatussa liikuntaympäristössä, jolloin aikuiset eivät ole valvomassa toimintaa. (Laine ym. 2021.)

LIITU-tutkimusten mukaan tytöt ja naiset kokevat syrjintää ja kiusaamista yleisesti ottaen poikia ja miehiä useammin (Laine ym. 2021; Laine ym. 2016). Pojat ja miehet kokevat kuitenkin syrjintää ja kiusaamista liikunta- ja urheiluharrastuksissa tyttöjä ja naisia useammin. (Laine ym. 2021; Hakanen ym. 2019, 49; Kokkonen 2018; Laine ym. 2016.) Vuoden 2020 LIITU-tutkimukseen vastanneet naiset olivat kokeneet miehiä useammin syrjintää ja kiusaamista kaikissa muissa kysytyissä paikoissa paitsi liikunta- ja urheiluharrastuksissa (Laine ym. 2021). Myös vuonna 2013 toteutetun lapsiuhritutkimuksen aineiston mukaan pojat kokevat liikunta- ja urheiluharrastuksissa tyttöjä useammin ohjaajan tekemää henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Tutkimuksen kyselylomakkeessa vastaajilta kysyttiin, ovatko he kokeneet mainitsemansa harrastuksen parissa jotain esitetystä väkivallan muodoista. Tutkimuksessa väkivallan käsite ymmärrettiin laajassa merkityksessä, jolloin se sisälsi monia fyysisen ja henkisen väkivallan muotoja, joista osa on rikoslain mukaan laittomia ja osan laillinen status on epäselvempi. Aiemmistä tutkimustuloksista poiketen pojat raportoivat tyttöjä enemmän myös ohjaajan tekemää seksuaalista häirintää ja väkivaltaa. Pojat kertoivat

kokeneensa henkistä, fyysistä ja seksuaalista häirintää ja väkivaltaa tyttöjä useammin myös muissa harrastuksissa. (Peltola 2018; Peltola & Kivijärvi 2017.)

Liikunta- ja urheilukulttuurissa esiintyvää kiusaamista, syrjintää ja häirintää selvittäneissä suomalaisissa tutkimuksissa viitataan usein yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien määrittelyihin syrjinnästä ja häirinnästä. Joissain tutkimuksissa ei ole tarkemmin määritelty, mitä esimerkiksi syrjinnällä tai häirinnällä tarkoitetaan. Lisäksi käytetyt käsitteet sekoittuvat, eikä aina ole selvää, miten kiusaaminen, syrjintä, häirintä tai epäasiallinen kohtelu eroavat toisistaan. Ilmiön tutkimuksessa olisi tarpeen selkeyttää käytettyjä käsitteitä mahdollisimman yhdenmukaisen ja vertailukelpoisen tiedon saatavuuden parantamiseksi.

5.8.2 Seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä kilpaurheilussa

Suomessa ilmoitettiin poliisille vuosina 2016–2018 yhteensä 199 liikunnan ja urheilun parissa tapahtunutta seksuaalirikosta. Luku kattaa järjestöjen piirissä tapahtuvan liikunnan lisäksi myös esimerkiksi uimahallit ja kuntosalit. Poliisi on siirtänyt rikosilmoituksista 87 eli 44 % syyttäjälle syyteharkintaan. Rikosnimikkeistä yleisin oli lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Muita yleisimpiä rikosnimikkeitä olivat seksuaalinen ahdistelu, sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen ja salakatselu. Rikoksesta epäillyistä 249 oli miehiä ja 9 naisia. Epäillyn sukupuoli ei ollut tiedossa kolmessa tapauksessa. 199 rikosilmoituksesta 65 eli noin kolmannes oli tehty kilpailu- ja harrastustoimintaan liittyen. Loput rikosilmoituksista liittyivät ei-organisoiutuun liikunnan harrastamiseen. Liikunnan ja urheilun parissa tapahtuvat seksuaalirikokset kohdistuvat erityisesti lapsiin ja nuoriin. Vuosina 2016–2018 rikoksen uhreista, joiden ikä oli tiedossa, 64 % oli alle 16-vuotiaita. Liikunnassa ja urheilussa tapahtuva seksuaalirikollisuus on sukupuolittunutta; vuosina 2016–2018 seksuaalirikosten rikosilmoituksissa uhriksi oli kirjattu 179 kertaa nainen ja 68 kertaa mies. Uhrin sukupuolta ei ollut tiedossa tai uhria ei ollut 50 tapauksessa. (Turpeinen 2020; Turpeinen 2018.)

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan häirintä on syrjintää. Häirinnästä on kyse silloin, kun tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen liittyy syrjinnän perusteena olevaan syyhyn ja käyttäytymisellä luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä halventava, nöyryyttävä tai häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri (emt). Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä on tasa-arvolaissa kielletty. Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan ”sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri”. Sukupuoleen perustuva häirintä on määritelmältään muuten samanlainen, mutta se ei ole luonteeltaan seksuaalista vaan kohdistuu henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.)

Vuonna 2007 alkunsa saanut ja kymmenen vuotta myöhemmin julkisuuteen voimalla noussut Me too -kampanja toi näkyväksi etenkin naisten kokeman seksuaalisen häirinnän (Honkasalo 2017). Laajaa yhteiskunnallista ongelmaa käsiteltiin mediassa aluksi voimakkaimmin kulttuurialan kautta. Vähitellen seksuaalinen häirintä nousi puheenaiheeksi muillakin yhteiskunnan osa-alueilla. Urheilussa seksuaalisen häirinnän on todettu nousseen mediassa kunnolla esille alkuvuodesta 2018 (Vuolle 2020).

Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry on tehnyt lajiliittojen toimeksiannoista eri lajeihin kohdistuvia selvityksiä sekä kiusaamisesta ja häirinnästä yleisemmin että tarkemmin seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä. Luistelulajeissa tapahtuvaa kiusaamista ja häirintää koskevan selvityksen mukaan kiusaamista tapahtui suhteellisesti lähes yhtä paljon miesten ja naisten keskuudessa. Kiusaamisella tarkoitettiin selvityksessä ”tarkoituksellista, toistuvaa ja samaan henkilöön kohdistuvaa henkistä tai fyysistä väkivaltaa”. Naiset olivat kokeneet ja havainneet seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää miehiä enemmän. (SUEK 2020.) Myös jääkiekko- ja jalkapallomaajoukkueissa naiset kokivat miehiä useammin seksuaalista ja sukupuolista häirintää (Hentunen, Laakso & Ikonen 2018, 13). Seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän määritelmä nojasi selvityksissä tasa-arvolakiin.

SUEK toteutti vuonna 2020 seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän yleisyyttä suomalaisessa kilpaurheilussa selvittävän tutkimuksen (n=9018). Tutkimus kohdistui 16-vuotiaisiin ja sitä vanhempiin kilpaurheilijoihin. Tutkimuksessa oli mukana 48 lajiliittoa ja järjestöä. Seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän määritelmät oli tutkimuksessa johdettu tasa-arvoista. Kyselyyn vastanneista 26 prosenttia oli kokenut urheilutoiminnassa viimeisen viiden vuoden aikana seksuaalista häirintää. Sukupuolista häirintää oli kokenut 14 prosenttia vastanneista. Viidesosa oli havainnut kilpaurheilussa seksuaalista tai sukupuolista häirintää. Naissukupuoli on merkittävä riskitekijä seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän kokemisessa kilpaurheilussa. Molempien häirinnän muotojen kokeminen oli naisilla yleisempää kuin miehillä. Sukupuolen lisäksi myös ikä oli merkittävä häirinnän riskitekijä. Mitä nuorempia urheilijat olivat, sitä suurempi riski heillä oli joutua seksuaalisen tai sukupuolisen häirinnän kohteeksi. (Lahti ym. 2020.)

SUEKin tutkimuksen mukaan seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän kokeminen ja havaitseminen eroaa voimakkaasti sukupuolittain. Naispuolisista vastaajista seksuaalista häirintää kilpaurheilussa oli kokenut 32 % ja sukupuolista häirintää 23 %. Kyselyyn vastanneista miehistä 19 % oli kokenut seksuaalista häirintää ja 3 % sukupuolista häirintää. Naiset (26 %) olivat myös havainneet miehiä (12 %) useammin joko seksuaalista tai sukupuolista häirintää. Vastanneiden yleisimmin kokema seksuaalisen häirinnän muoto oli yleinen häiritsevä puhe, jota oli kokenut naisista 24 % ja miehistä 17 %. Toiseksi yleisin seksuaalisen häirinnän muoto oli itseen kohdistuva sanallinen häirintä. Sitä oli kokenut 12 % naisista ja 4 % miehistä. Naisista 4 % ja miehistä 1 % oli kokenut fyysistä seksuaalista häirintää

urheilutoiminnassa. Kyselyyn vastanneista naisista 56 eli reilua yhtä prosenttia oli pyydetty tai painostettu seksuaaliseen kanssakäymiseen tai luvattu rahaa, palvelusta, tavaroita tai muuta vastiketta seksuaalisesta kanssakäymisestä. Miehistä vastaavaa oli kokenut 14 henkilöä eli noin 0,3 prosenttia vastanneista miehistä. Kyselyyn vastanneista naisista 11 (0,2 %) kertoi, että heidät oli yritetty raiskata tai raiskattu urheilutoiminnassa viimeisen viiden vuoden aikana. Miehistä vastaava määrä oli kolme henkilöä (0,07 %). (Emt.)

Seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä vaikuttaa olevan pääosin miesten tekemää. Seksuaalista häirintää kokeneista naisista 55 % kertoi, että heitä häirinnyt henkilö oli sukupuoleltaan mies. Naisista noin joka kymmenes ilmoitti häiritsijän olleen heidän kanssaan samaa sukupuolta. Kolmasosa seksuaalista häirintää kokeneista naisista kertoi kokeneensa häirintää sekä miehen että naisen toimesta. Seksuaalista häirintää kokeneista miehistä noin kaksi kolmesta (67 %) kertoi, että heitä häirinnyt henkilö oli mies. Seksuaalista häirintää kokeneista miehistä 5 prosenttia ilmoitti häiritsijän olleen nainen. Vajaa neljäsosa (24 %) seksuaalista häirintää kokeneista miehistä ilmoitti kokeneensa häirintää sekä miehen että naisen toimesta. (Emt.)

Sukupuoleen perustuvaa häirintää kokeneista naisista 63 % ilmoitti heitä häirinneen henkilön edustaneen miessukupuolta. Naisista 5 prosenttia kertoi häiritsijän olleen nainen. Neljäsosa sukupuolista häirintää kokeneista naisista oli häirinnyt sekä mies että nainen. Vajaa puolta (49 %) miehistä, jotka olivat kokeneet sukupuolista häirintää, oli häirinnyt mies. Naisten osuus häiritsijöistä oli 12 %. Reilu neljännes (27 %) sukupuolista häirintää kokeneista miehistä oli kokenut häirintää miehen ja naisen toimesta. (Emt.)

5.9 Yhteenveto

- Naisurheilun ja -urheilijoiden toimintaedellytykset ovat kehittyneet erityisesti 2010-luvulla. Vuodesta 2018 eteenpäin urheilija-apurahoja on myönnetty naisille ja miehille yhtä paljon.
- Naiset ovat saavuttaneet vuosittain olympialajeissa olympia-, MM- ja EM-mitaleita miehiä enemmän vuodesta 2007 lähtien yksittäisiä poikkeusvuosia lukuun ottamatta.
- Naisvalmentajien osuus ammatillisten järjestöjen jäsenistöstä on kasvanut viime vuosien aikana. Tällä hetkellä jäsenistöstä noin 1/3 on naisia.
- Naiset valmentavat yleisemmin yksilölajeissa tai valmentavat naisyksilöurheilijaa/-urheilijoita kuin miehet.
- Naiset kokevat ja havaitsevat kilpaurheilussa selvästi miehiä enemmän sekä seksuaalista että sukupuolista häirintää.

- Sukupuolen lisäksi muita riskitekijöitä seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän kokemiselle ovat nuori ikä ja korkea kilpailamisen taso. Tilastollisen ennusteen mukaan korkein riski kohdata seksuaalista ja sukupuolista häirintää on nuorilla naisilla, jotka kilpailevat korkealla tasolla.

6 Päätöksenteko ja johtaminen

Liikunnan ja urheilun tasa-arvoon liittyvä keskeinen kehittämiskohde on vuosikymmenten ajan ollut naisten määrän kasvattaminen päätöksenteossa. Tilastointia on sen vuoksi tehty 1990-luvulta lähtien erityisesti liikuntajärjestöistä. Koska sukupuolten tasa-arvon politiikkatoimet koskevat myös valtionhallintoa ja julkista sektoria, on aikaisempina vuosina raportoitu myös valtion- ja aluehallinnon sekä kuntien liikunnan johtavien viranhaltijoiden sukupuolijakaumat. Tässä uusimmassa katsauksessa kuntien liikuntatoimi on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Jo vuoden 2017 katsauksessa (Turpeinen & Hakamäki 2018) arvioitiin viranhaltijoiden nimikkeiden kirjon laajenemisen, tilastointitapojen muutosten ja toimintakentän kehityksen edelleen vaikeuttavan kuntien liikunnan vastualueen täsmällistä kuvaamista. Liikunnan alaan luettavaa toimintaa voi kunnissa sijoittua monille eri hallinnonaloille ja kustannuspaikoille: esimerkiksi tekniseen toimeen, kulttuuriin, vapaa-aikaan, hyvinvointiin tai sivistystoimeen. Kunta-alan työntekijöistä on mahdollista saada sukupuolieriteltyjä palkkatietoja nimikkeittäin. Työntekijöiden ja viranhaltijoiden nimikkeistä ei kuitenkaan aina voi suoraan päätellä, onko henkilön työ tai osa siitä liikuntatoimen piiriin luettavaa. Vaihtelevat käytännöt ja niiden muuttuminen tekevät kuntatason vertailuista epätarkkoja.

6.1 Valtio

Tasa-arvolain mukaan valtion komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä sekä kunnallisissa että kuntien välisen yhteistoiminnan toimielimissä lukuun ottamatta aluevaltuustoja ja kunnanvaltuustoja tulee olla sekä naisia että miehiä kumpiakin vähintään 40 %, jollei erityisistä syistä muuta johdu (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, muutettu 657/2021). Työhönottoa puolestaan säätelee saman lain 8 §, jonka mukaan kiellettyä syrjintänä pidetään sitä, että työnantaja tehtävään valittaessa syrjäyttää henkilön, joka on ansioituneempi kuin valituksi tullut toista sukupuolta oleva henkilö, jollei työnantajan menettely ole johtunut muusta hyväksyttävästä seikasta kuin sukupuolesta taikka jollei menettelyyn ole työn tai tehtävän laadusta johtuvaa painavaa ja hyväksyttävää syytä.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä liikunnan vastuualueella työskentelee neljä naista ja viisi miestä (työnimikkeinä johtaja/kulttuuriasianneuvos/ylitarkastaja/erityisasiantuntija). Valtion liikuntaneuvoston puheenjohtajana toimii mies. Liikuntaneuvoston sihteeristöissä

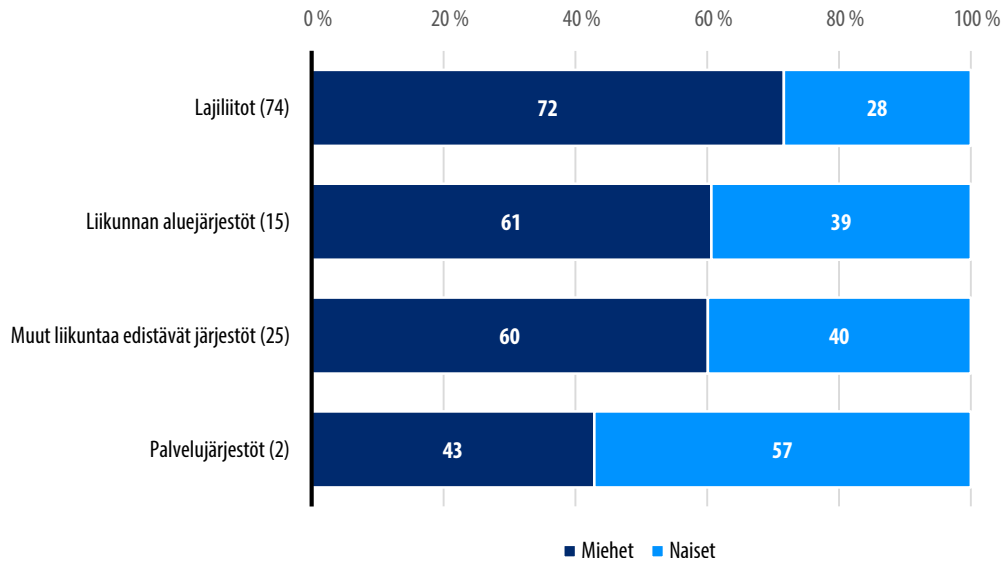

työskentelee kaksi miestä ja yksi nainen. Liikuntaneuvoston kolmen jaoston puheenjohtajat ovat kaikki naisia. Liikuntaneuvoston ja sen jaostojen jäsenistä 22 on miehiä ja 21 naisia. Valtion aluehallintovirastojen (6 kpl) liikuntatoimissa ylitarkastajan tai johtajan nimikkeellä työskentelee 11 henkilöä, joista miehiä on kuusi ja naisia viisi. Suunnittelijan tai tarkastajan nimikkeellä työskentelee kahdeksan henkilöä. Heistä naisia on kolme ja miehiä viisi. Valtiolla tilanne näyttää siis melko tasa-arvoiselta.

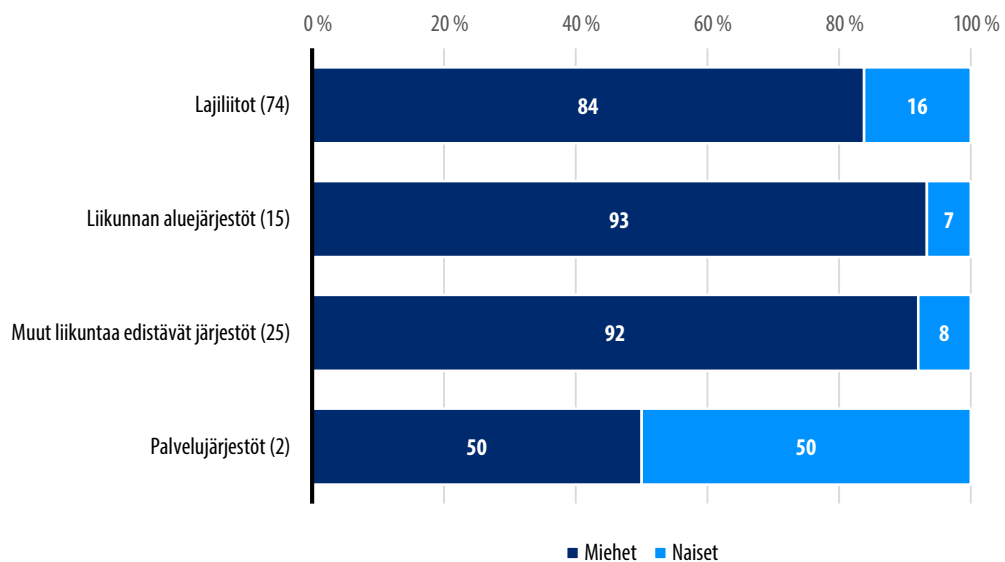
6.2 Liikuntajärjestöt

Liikuntajärjestöjen (n=116) hallituksissa on yhteensä 1026 jäsentä, joista 686 (67 %) on miehiä ja 340 (33 %) naisia. Hallitusten sukupuolijakaumat vaihtelevat paljon eri järjestöissä. Naisten osuus on pienin lajiliitoissa (28 %). Muiden liikuntaa edistävien järjestöjen (40 %) ja liikunnan aluejärjestöjen (39 %) hallituksissa noin kaksi viidestä on naisia. Palvelujärjestöjen (Olympiakomitea ja Paralympiakomitea) hallituksissa on enemmän naisia kuin miehiä (kuvio 17).

Uusimmat tiedot liikuntajärjestöjen hallitusten sukupuolijakaumista on saatu Kihun ja opetus- ja kulttuuriministeriön kerääminä liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustushakemuksista vuodelle 2021. Hakemukset on jätetty vuonna 2020, eli hallitusjäsenten vertailuissa käytetään tarkasteluajankohtana vuotta 2020. Likes on täydentänyt puuttuvia tietoja etenkin hallitusten puheenjohtajista ja järjestöjen operatiivisista johtajista. Täydentävät tiedot on kerätty järjestöjen internetsivuilta vuonna 2021. Järjestöjaottelu on hieman erilainen kuin aikaisemmissa liikunnan tasa-arvoa käsitelleissä katsauksissa ja koosteissa (vrt. Kortetmaa ym. 2021; Oja ym. 2019; Särkivuori ym. 2020; Turpeinen & Hakamäki 2018). Tässä raportissa esitetty järjestöjako on opetus- ja kulttuuriministeriön jaotteen mukainen.

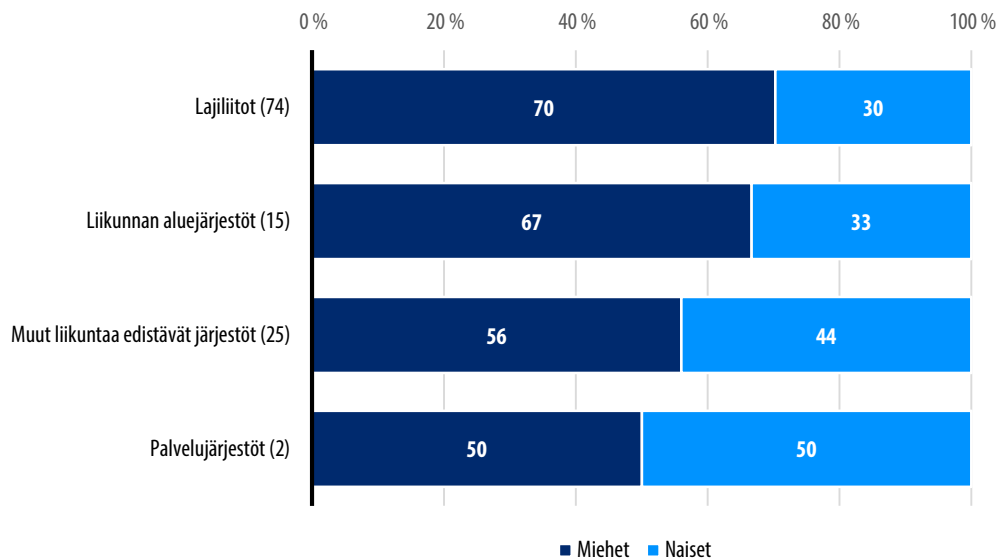
Kuvio 17. Liikuntajärjestöjen hallitusten sukupuolijakaumat vuonna 2020 (%).

Kuuden lajiliiton hallituksessa ei ole lainkaan naisia ja kahden lajiliiton hallituksessa ei ole lainkaan miehiä. Liikuntajärjestöjen hallitusten puheenjohtajissa on selvästi enemmän miehiä kuin naisia (kuvio 18). Naisten osuus on pienin liikunnan aluejärjestöjen (7 %) ja muiden liikuntaa edistävien järjestöjen (8 %) hallitusten puheenjohtajissa. Lajiliittojen hallitusten puheenjohtajista 16 % on naisia.

Kuvio 18. Liikuntajärjestöjen hallitusten puheenjohtajien sukupuolijakaumat vuonna 2021 (%).

Liikuntajärjestöjen operatiivisten johtajien sukupuolijakaumat ovat hieman tasaisempia kuin hallitusten puheenjohtajien (kuvio 19). Silti miesten osuus on selvästi suurempi, kun tarkastellaan järjestöjen operatiivisia johtajia. Operatiivisella johtajalla tarkoitetaan tässä raportissa järjestön toimintaa johtavaa palkattua johtajaa. Tarkastelluissa liikuntajärjestöissä operatiivisen johtajan nimikkeitä ovat toiminnanjohtaja, toimitusjohtaja, pääsihteeri, aluejohtaja, järjestöpäällikkö, toimistopäällikkö, urheilutoimenjohtaja ja liittosihteeri. Niiden järjestöjen, joilla ei ole varsinaista palkattua johtajaa, operatiiviseksi johtajaksi on merkitty järjestön hallituksen puheenjohtaja.

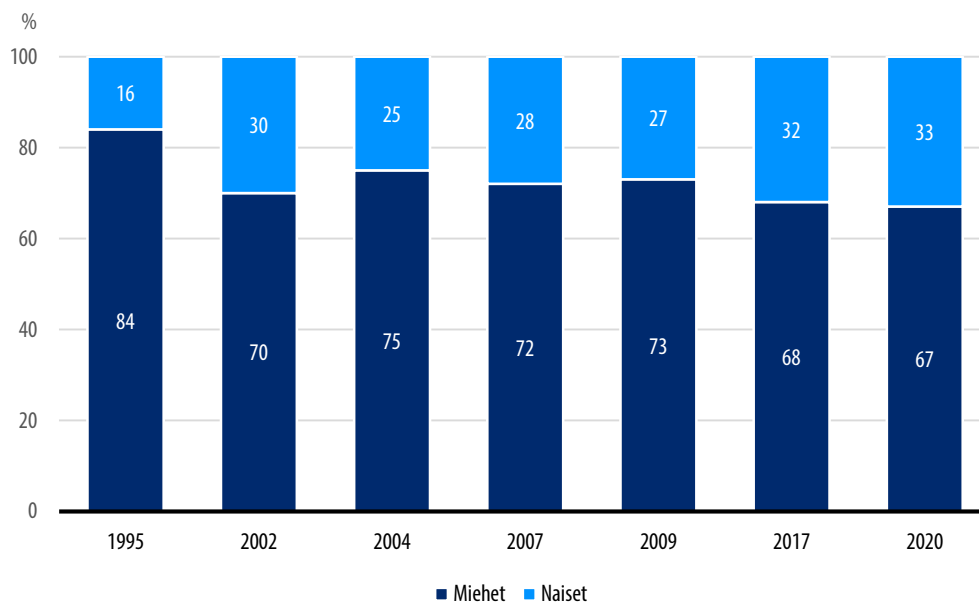
Kuvio 19. Liikuntajärjestöjen operatiivisten johtajien sukupuolijakaumat vuonna 2021 (%).

Liikuntajärjestöjen hallitusten, hallitusten puheenjohtajien ja operatiivisten johtajien sukupuolijakaumia on tilastoitu vuodesta 1995 lähtien. Kokoava tietojen keruu ei ole ollut systemaattista tai säännöllistä ja esimerkiksi valtakunnallisten järjestöjen yhdistymiset ovat muuttaneet järjestöjaottelua. Kerätystä datasta voidaan kuitenkin päätellä riittävällä tarkkuudella liikuntajärjestöjen hallitusten sukupuolijakauman muutos. Lajiliittojen osuus painottuu, sillä niitä on moninkertainen määrä muihin liikuntajärjestöihin verrattuna. Vuosien 2020 ja 2021 luvuissa ovat mukana liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustushakemusta seuraavalle vuodelle hakeneet järjestöt. Aikaisempien vuosien tarkasteluista on jätetty pois joitakin valtionapukelpoisia järjestöjä, joista ei ole ollut vertailutietoa edeltäviltä vuosilta (ks. Turpeinen & Hakamäki 2018, 58). Hallitusten puheenjohtajien ja operatiivisten johtajien uusimmat tiedot on kerätty vuonna 2021.

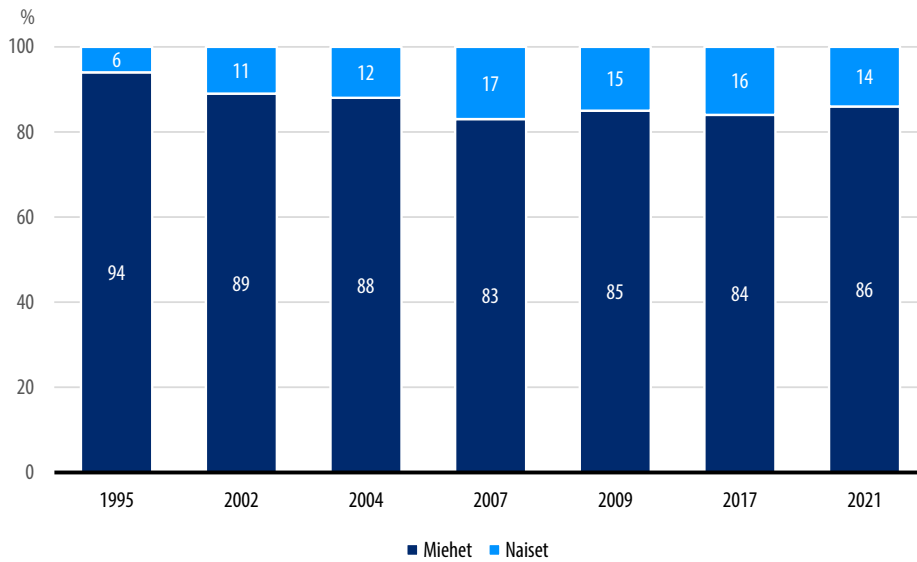
Vuodesta 1995 vuoteen 2020 naisten osuus hallitusjäsenistä on noussut 16 prosentista 33 prosenttiin, mutta muutos ei ole ollut täysin suoraviivaista (kuvio 20). Merkittävin muutos tapahtui 1990-luvulta 2000-luvun alkuun. Sen jälkeen naisten osuus on vaihdellut 25–33 prosentin välillä.

Kuvio 20. Miesten ja naisten yhteenlaskettu osuus liikuntajärjestöjen hallituksissa vuosina 1995–2020 (%).

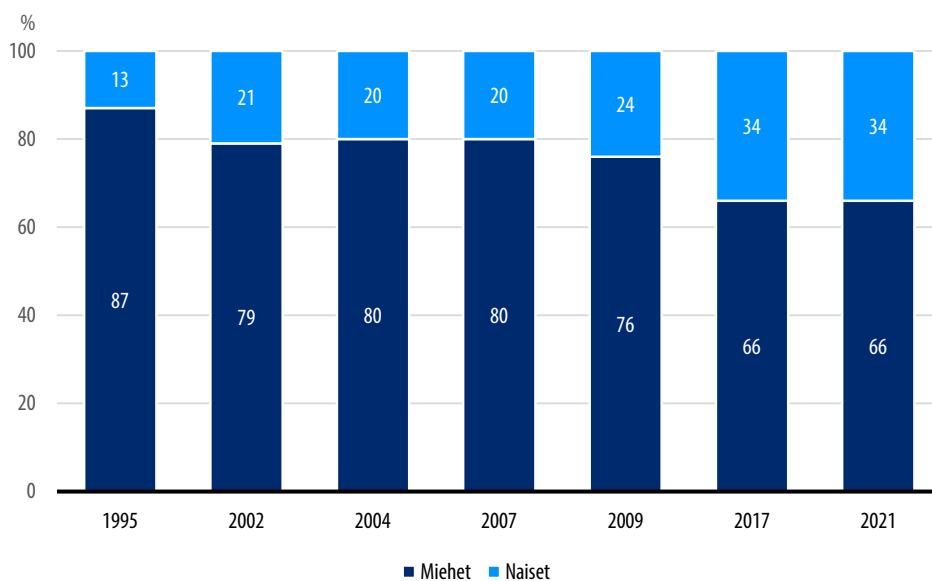
Liikuntajärjestöjen puheenjohtajissa naisia on selvästi miehiä vähemmän (kuvio 21). Vuodesta 1995 vuoteen 2021 naisten osuus liikuntajärjestöjen puheenjohtajista on kasvanut, mutta muutossuunnat ovat olleet vaihtelevia. Kasvua tapahtui vuoteen 2007 asti, jonka jälkeen naisten osuus pysyi melko ennallaan vuoteen 2017. Vuonna 2021 naisten osuus puheenjohtajista kääntyi kuitenkin laskuun ja oli tilastointivuosisista alimmillaan sitten vuoden 2004.

Kuvio 21. Miesten ja naisten yhteenlaskettu osuus liikuntajärjestöjen puheenjohtajista vuosina 1995–2021 (%).

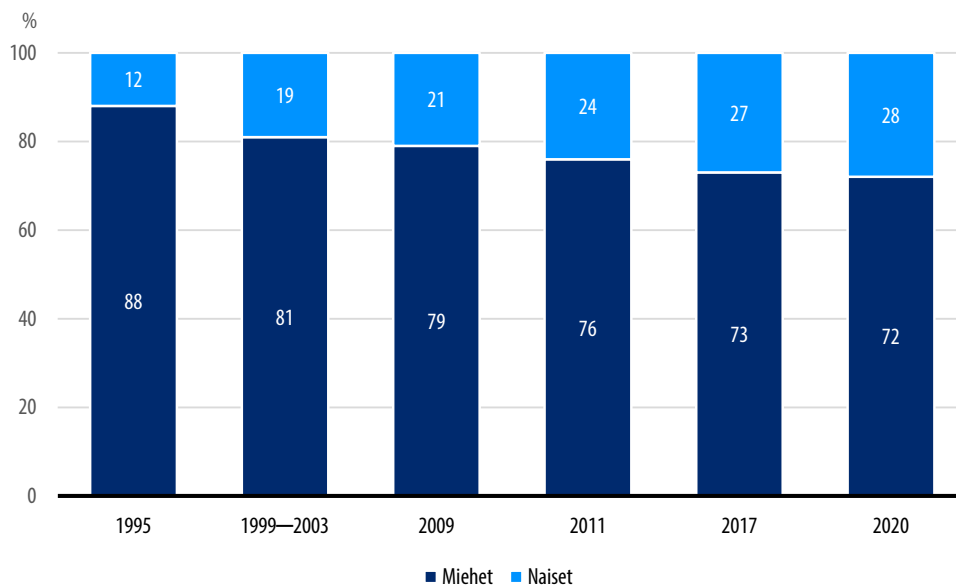
Naisten osuus liikuntajärjestöjen operatiivisista johtajista on kasvanut selkeästi viimeisten 25 vuoden aikana. Vuodesta 1995 vuoteen 2021 naisten osuus operatiivisista johtajista on kasvanut 13 prosentista 34 prosenttiin. Suurimpia harppauksia naisten osuudessa on tapahtunut vuosien 1995–2002 ja 2009–2017 välillä. Vuodesta 2009 naisten osuus operatiivisista johtajista on kasvanut 10 prosenttiyksikköä (kuvio 22).

Kuvio 22. Miesten ja naisten yhteenlaskettu osuus liikuntajärjestöjen operatiivisista johtajista 1995–2021 (%).

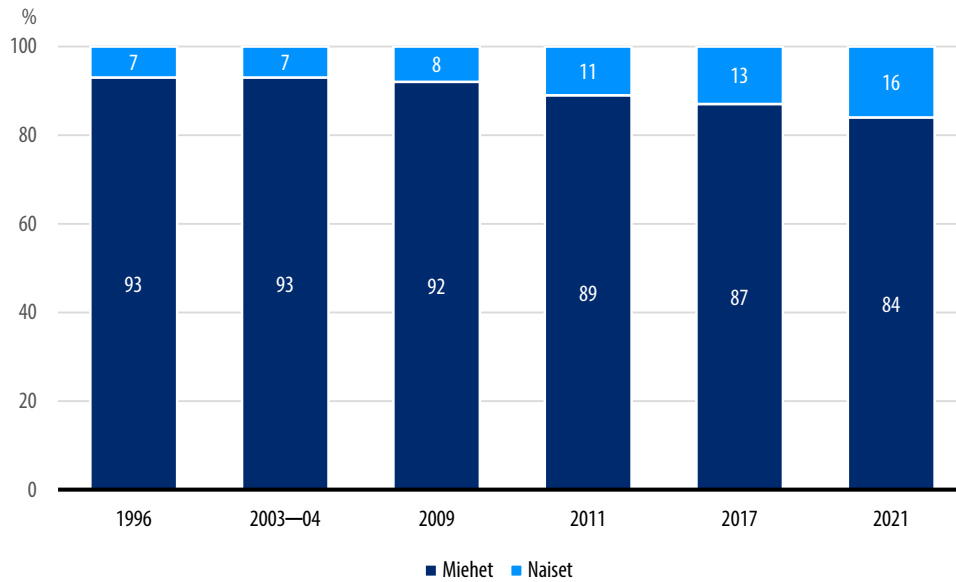

Lajiliittojen hallituksissa miesten osuus on suurempi kuin muissa liikuntajärjestöissä. Naisten osuus on kuitenkin kasvanut vähitellen jokaisella tilastointikerralla vuodesta 1995 alkaen. Naisten osuus lajiliittojen hallituksissa on 25 vuoden aikana kasvanut 12 prosentista 28 prosenttiin. Vuodesta 2011 naisten osuus lajiliittojen hallitusjäsenistä on kasvanut neljä prosenttiyksikköä (kuvio 23).

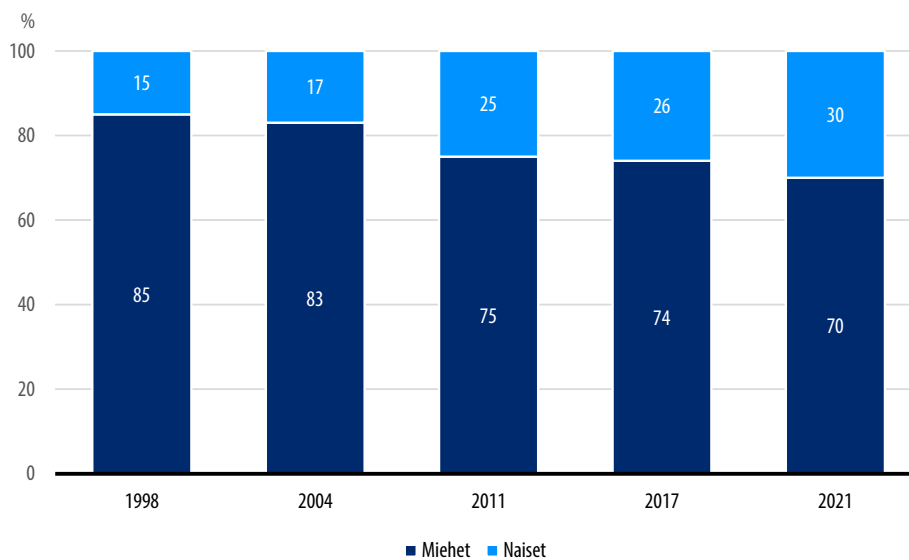
Kuvio 23. Miesten ja naisten osuus lajiliittojen hallitusten jäsenistä vuosina 1995–2020 (%).

Miehiä on lajiliittojen puheenjohtajissa selvästi naisia enemmän. Vuodesta 1996 vuoteen 2021 naisten osuus lajiliittojen puheenjohtajista on kasvanut seitsemästä prosentista 16 prosenttiin. Naisten osuus puheenjohtajista on kasvanut jokaisella tilastointikerralla vuoden 2011 jälkeen. Viimeisten kymmenen vuoden aikana naisten osuus lajiliittojen puheenjohtajista on kasvanut viisi prosenttiyksikköä (kuvio 24). Lajiliitoissa naisten osuus puheenjohtajista on kasvanut myös viimeisten kymmenen vuoden aikana toisin kuin liikuntajärjestöissä yleensä.

Kuvio 24. Miesten ja naisten osuus lajiliittojen puheenjohtajista vuosina 1996–2021 (%).

Lajiliittojen operatiivisista johtajista hieman alle kolmannes on naisia. Naisten osuuden voidaan tulkita kasvaneen sykleissä; suurempia harppauksia on tapahtunut vuosina 2004–2011 ja 2017–2021. Viimeisten kymmenen vuoden aikana naisten osuus lajiliittojen operatiivisista johtajista on kasvanut viisi prosenttiyksikköä (kuvio 25).

Kuvio 25. Miesten ja naisten osuus lajiliittojen operatiivisista johtajista vuosina 1998–2021 (%).

Esitettyjä lukuja ei voi suoraan vertailla kansainvälisiin tilastoihin. EU:n koordinoimassa ALL IN -hankkeessa kerättiin tiedot 18 maan olympialajien liittojen ja kansallisten olympiakomiteoiden puheenjohtajien, varapuheenjohtajien ja hallitusten jäsenien sukupuolijakaumasta (Council of Europe 2019). Suomesta tutkimukseen vastasi 31 järjestöä. Organisaatioiden määrä on pienempi ja suppeampi kuin käsillä olevassa raportissa, mutta esimerkiksi naisten osuus – noin kolmasosa – hallitusten jäsenistä on yhtä suuri kummassakin aineistossa. ALL IN -hankkeen aineistossa eniten naisia hallitusten jäseninä oli Ranskassa (37 %), mutta Suomessa naisvarapuheenjohtajien osuus oli maiden välisessä vertailussa suurin (40 %). Myös puheenjohtajina naisia oli Suomessa eurooppalaisittain vertailtuna eniten (14 %).

Tavoiteltu 40 prosentin vähemmistösukupuolen osuus hallitusjäsenistä toteutuu tai on hyvin lähellä toteutua suomalaisissa liikuntajärjestöissä lajiliittoja lukuun ottamatta. Vaikka lajiliitoissa naisten osuus (28 %) hallitusjäsenistä on edelleen alhainen, se on kasvanut jokaisella tilastointikerralla vuodesta 1995 alkaen. Vuodesta 2011 naisten osuus on kasvanut neljä prosenttiyksikköä. Naisten osuus liikuntajärjestöjen operatiivisista johtajista (34 %) on kasvanut 10 prosenttiyksikköä vuodesta 2009. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta isoimmat haasteet ovat liikuntajärjestöjen hallitusten puheenjohtajien sukupuolijakauma (naisia 14 %) sekä se, ettei siinä ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 2000-luvun alun jälkeen.

6.3 Yhteenveto

- Liikuntajärjestöjen hallitusten jäsenet (67 %) ja puheenjohtajat (86 %) ovat yhä valtaosin miehiä. Muutokset eivät ole olleet merkittäviä 2000-luvun alun jälkeen.
- Vähiten naisia on lajiliittojen hallituksissa (28 %).
- Viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana naisten osuus on kasvanut erityisesti operatiivisista johtajista (24 %→34 %), kun tarkastelussa ovat kaikki liikuntajärjestöt.
- Kaikki liikuntajärjestöt huomioiden naisten osuus järjestöjen puheenjohtajista ei ole viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana kasvanut.
- Lajiliitoissa naisten osuus puheenjohtajista sen sijaan on jatkanut kasvuaan myös viimeisten kymmenen vuoden aikana (11 %→16 %).

7 Tasa-arvon kehittäminen liikunnassa ja urheilussa

Tässä luvussa tehdään tiivis katsaus kehittämishankkeisiin ja liikuntapoliittisiin toimiin, joiden tavoitteena on ollut kehittää naisten mahdollisuuksia toimia valmentajina ja johto-tehtävissä liikunnan ja urheilun parissa.

7.1 Valmentaa kuin nainen -hanke

Suomen Valmentajat ry:n koordinoima Valmentaa kuin nainen -hanke alkoi vuonna 2014, ja se koostui kolmesta hankekaudesta 2014–2015, 2016–2017 ja 2018–2019. Hanketta rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö, ja toiminta kohdistui palloilulajeihin. Vuoden 2015 loppuun mennessä hankkeeseen olivat palloilulajeista liittyneet jalkapallo, käsipallo, ringette, salibandy, jääkiekko, amerikkalainen jalkapallo, pesäpallo, koripallo, lentopallo ja VAU:n alaiset vammaisurheilun palloilulajit. Taustatahoina mukana olivat Suomen Ammattivalmentajat SAVAL ja Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo (2017 alusta Suomen Olympiakomitea). Kolmannella hankekaudella uusina lajeina mukaan tulivat ultimate ja rugby. (Suomen Valmentajat 2019.)

Valmentaa kuin nainen -hankkeen loppuraportin mukaan viimeisellä hankekaudella tavoitteeksi asetettiin: 1) Lisätä entisten urheilijoiden halukkuutta jatkaa urheilu-uraa valmentajana ja sitä kautta lisätä naisvalmentajien määrää joukkuelajeissa, 2) tukea nykyisiä naisvalmentajia urallaan, 3) kehittää valmentajiksi siirtyvien osaamista ja selkeyttää valmentajapolkua mentoroinnin avulla ja 4) tunnistaa naisvalmentamiseen liittyviä erityispiirteitä ja hyödyntää sekä lisätä tutkimustietoa. Hankkeen loppuraportissa esitettyjen tulosten mukaan erityisesti hankkeeseen aktiivisesti itse osallistuneet lajit ringette, jääkiekko ja jalkapallo onnistuivat kasvattamaan pääsarjatasolla naisvalmentajien määrää. Kokonaisuutena lajien omaa sitoutumista ja aktiivisuutta korostettiin paljon tasa-arvotyön edistämiseksi. Yksilötasolla mentorointi, koulutukset ja tapaamiset olivat vahvistaneet naisvalmentajien urakehitystä. Hankkeen laajempina tuotoksina ja onnistumisina kuvattiin muun muassa naisvalmentajien medianäkyvyyden kasvu. Lisäksi verkostostoituminen ja muu yhteistyö lajien välillä oli laajentunut kansallisesti ja kansainvälisesti. Hankekauden päättyessä naisvalmentajien osuus hankelajeissa arvioitiin olevan 15 %. Kasvuksi arvioitiin vuoden 2017 verrattuna 2,5 prosenttiyksikköä. (Suomen Valmentajat 2019.)

Palloilulajeihin suunnattu hanke on saanut jatkoa niin ikään Suomen Valmentajien kordinoimalla Valmentaa kuin nainen kamppailulajeissa -hankkeesta. Hankkeen päätavoite on lisätä hankelajien naisvalmentajien kokonaismäärää ja erityisesti huippuvalmentajien määrää sekä tukea ja luoda tukiverkostoa jo toiminnassa mukana oleville naisvalmentajille. Hankkeessa hyödynnetään edellisen hankkeen toimintamalleja ja kokemuksia. Vuosille 2020–2021 suunnattuun hankkeeseen ovat sitoutuneet mukaan Suomen Judoliitto, Suomen Karateliitto, Suomen Muaythai-liitto, Suomen Miekkailu- ja 5-otteluliitto, Suomen Nyrkkeilyliitto, Suomen Painiliitto, Suomen Painonnostoliitto, Suomen Taekwondoliitto ja Suomen Taido. Lajiliittojen lisäksi hankkeen taustayhteisöjä ovat Suomen Ammattivalmentajat SAVAL, Suomen Olympiakomitea ja Suomen Paralympiakomitea. (Suomen Valmentajat 2021b.)

7.2 Sukupuolten tasa-arvo liikuntajohtamiseen liittyvissä hankkeissa ja koulutusohjelmissa

Vaikka naisten osuus liikuntajärjestöjen johtotehtävissä on viime vuosien ja etenkin vuosikymmenten aikana noussut, ovat liikuntajärjestöt edelleen valtaosin miesten johtamia. Useissa eri hankkeissa onkin pyritty edistämään naisten mahdollisuuksia toimia liikunnan ja urheilun johtotehtävissä. Vuonna 2021 päättyneessä Johtaa kuin nainen -koulutushankkeessa oli tavoitteena ”vahvistaa liikunnan ja urheilun parissa toimivien naisten johtamisosaamista sekä kannustaa heitä hakeutumaan urheilun johtotehtäviin”. Hanke oli kolmevuotinen, ja sitä edelsi pilottihanke vuosina 2017–2018. Hanke koostui kolmesta koulutusohjelmasta, joihin valittiin kerrallaan 20 osallistujaa hakemusten perusteella. Hanketta rahoitti Jane ja Aatos Erkon säätiö. (Olympiakomitea 2021b.) Koulutusohjelman sisällölliset teemat olivat henkilökohtainen johtajuus, ihmisten johtaminen, viestintä, vuorovaikutus ja esiintyminen, strateginen johtamisen, urheilujohtaminen ja verkostoituminen (Olympiakomitea 2020b). Myös mentorointi oli tärkeä osa koulutusohjelmaa (Olympiakomitea 2021b).

Myös vuosina 2019–2021 toteutetussa Naiset vaikuttajina liikunnan pelikentillä -hankkeessa oli tavoitteena naisten määrän lisääminen liikunta- ja urheilujärjestöjen luottamus- ja ammattijohtotehtävissä. Kohderyhmänä olivat erityisesti seura- ja aluetason toimijat. Hanketta rahoitettiin Euroopan sosiaalirahastosta, ja siinä koulutettiin johtamis- ja tasa-arvoasioissa yhteensä 60 liikunnan ja urheilun eri tehtävissä toiminutta naista. Koulutushankkeen sisältö koostui muun muassa johtamisen, vuorovaikutuksen ja viestinnän, verkostojen ja tasa-arvon eri näkökulmista. Osallistujien saama mentorointi oli myös Naiset vaikuttajina liikunnan pelikentillä -hankkeessa olennaisesti mukana. (Olympiakomitea 2021c.) Hankkeesta tehdyn vaikuttavuusarvion mukaan hanke koettiin vaikuttavaksi ja tarpeelliseksi niin yksilöiden, yhteisön kuin yhteiskunnan tasolla. Hankkeeseen osallistuneet

kokivat saamansa koulutuksen hyödylliseksi oman urakehityksensä, johtamisosaamisensa vahvistumisen sekä verkostoitumisensa edistämisen kannalta. (Pulkkinen 2021.)

Kolmantena kokonaisuutena Olympiakomitea koordinoi vuosina 2018–2019 kansainvälistä New Leaders -koulutusohjelmaa. Koulutusohjelman taustalla oli KOK:n tasa-arvo-palkinnon vuonna 2017 saanut Birgitta Kervinen, joka luovutti myönnetyn palkintorahan naisten ja tyttöjen liikunnan ja urheilun kehittämiseen. Koulutusohjelmaa rahoittivat myös opetus- ja kulttuuriministeriö, Kansainvälinen Olympiakomitea (KOK) ja Euroopan Olympiakomitea, joista kaksi jälkimmäistä myös toteuttivat koulutusohjelmaa yhdessä Suomen Olympiakomitean kanssa.

Koulutusohjelman tavoitteeksi asetettiin naisten ja miesten johtamistaitojen kehittäminen urheilussa huomioiden erityisesti hyvän hallinnon perusta, vastuullisuus ja eettisyys, osallistujien verkostoituminen, naisurheilujohtajien määrän kasvattaminen ja KOK:n tasa-arvosuosituksen jalkauttaminen. Suunnitelmissa oli valita yhteensä 30 osallistujaa, joista puolet kumpaakin sukupuolta. (New Leaders, Curriculum.)

Pääasiallisiksi työskentelymuodoiksi määriteltiin työpajat, seminaarit ja mentorointi. Työpajojen sisällöiksi määriteltiin esimerkiksi strateginen johtaminen, kriisijohtaminen, inklusiivinen organisaatiokulttuuri, vuorovaikutustaitojen kehittäminen sekä vaikuttamistyö ja esiintymistaidot. Koulutusohjelmaan kuului myös henkilökohtaisen kehityssuunnitelman laadinta. (Emt.) Lisäksi vuonna 2018 tavoitteeksi asetettiin, että koulutusohjelma on pilotti, jonka KOK laajentaa vuosina 2019–2020 kaikkiin maanosiin. (Olympiakomitea 2021d).

Koulutusohjelman seurannan mukaan projektiin osallistui 19 naista ja 11 miestä. Työseminaarit järjestettiin Liettuan, Irlannin ja Azerbaidžanin olympiakomiteoiden järjestäminä. Päätösseminaarissa Helsingissä oli mukana yli 200 osallistujaa mukaan lukien KOK:n, Euroopan Olympiakomitean ja kansallisten olympiakomiteoiden luottamus- ja operatiivista johtoa. Tokion olympialaisiin 2020 suunniteltu paneelikeskustelu peruttiin. Loppukyselyyn vastasi kysymyskohtaisesti vaihdellen 17–18 koulutusohjelmaan osallistunutta. Vastajilta kysyttiin muun muassa kehityssuunnitelman toteutuksesta, mentoroinnista ja saadusta muusta tuesta. Omaan kehityssuunnitelmaan liittyvien tavoitteiden saavuttaminen (ka. 5.65) vaihteli asteikolla 0–10 (0=ei ollenkaan, 10=erittäin hyvin), kuten myös suunnitelman mukaisen toiminnan jatkuminen koulutusohjelman päättymisen jälkeen (ka. 7.24). Koulutusohjelmaa pidettiin pääosin erittäin hyödyllisenä ja opittuja taitoja pystyi hyödyntämään myös jatkossa. Osallistujien yhteydenpito on jatkunut digitaalisesti koulutusohjelman jälkeen. (New Leaders, Results.) Suomen Olympiakomitean koordinoimana koulutusohjelmaa ei olla toistaiseksi järjestämässä uudelleen tai kehittämässä eteenpäin.

Suoria johtopäätöksiä siitä, ovatko edellä mainitut hankkeet lisänneet merkittävästi naisvalmentajien tai johtotehtävissä olevien naisten määrää ei voi tehdä. Päätelmien

tekeminen edellyttäisi uraseurantaa ja hankkeiden tulosten pitkäjänteistä seuranta. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen liikunnassa ja urheilussa näyttää kuitenkin edellyttävän yhä edelleen epätasa-arvon näkyväksi tekemistä. Erilaiset hankkeet ovat lisänneet niissä mukana olleiden henkilöiden ja heidän taustaorganisaatioidensa osaamista sekä tuoneet näkyväksi sitä epätasapainoa, joka liikunnan ja urheilun johtotehtävien sukupuolijakauksissa on. Lisäksi hankkeiden avulla on nostettu julkiseen keskusteluun esimerkiksi naisvalmentajien uraan liittyviä tekijöitä. Myös sukupuolittuneita rakenteita tai uralla etenemisen esteitä on tehty näkyviksi. Siltä osin ne vastaavat jo EU:n liikuntapolitiikan tasa-arvotyölle asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi hankkeissa on tehty toimenpide-ehdotuksia esimerkiksi urheiluseuroille ja lajiliitoille sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi sekä toteutettu kansainvälisten järjestöjen, kuten KOK:n, liikuntapoliittisia tavoitteita.

Kehitettävää on yhä siinä, miten kansainvälisiä hankkeita kuten esimerkiksi ALL IN, höydynnetään kansallisesti ja miten hankemuotoinen edistämistyö juurtuu liikunnan ja urheilun käytännöiksi. Tavoitteita, suunnitelmia ja tukitoimia on tarjolla monin eri tavoin esimerkiksi siihen, miten sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan liikunnan ja urheilun päätöksentekoon ja politiikkatoimiin. Tavoitteiden konkretisoiminen käytännön toimiksi edellyttääkin jatkuvaa ja tavoitteellista yhteistyötä sekä poliittista tahtotilaa liikunnan ja urheilun toimialalla niin julkishallinnon eri tasoilla kuin alan järjestöissä ja muissa organisaatioissa.

7.3 Piikkarit-palkinto osana liikunnan tasa-arvotyötä

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää erilaisia tunnustuksia ja ansiomerkkejä liikuntaan ja urheiluun liittyvistä saavutuksista. Näistä Piikkarit-palkintoa on jaettu vuodesta 1995 lähtien tunnustuksena ansiokkaasta toiminnasta liikunnan ja urheilun sukupuolten välisen tasa-arvon ja moniarvoisuuden edistämiseksi. Piikkarit-palkinto voidaan myöntää Suomessa pysyvästi toimivalle yhteisölle, ryhmälle, hankkeelle tai henkilölle. (OKM 2021e.)

Palkinnon taustalla on 1995 julkistettu työryhmäraportti Piikkareilla - nopeammin, korkeammalle ja tasa-arvoisemmin, jossa pohdittiin laaja-alaisesti liikunnan ja urheilun sukupuolten välistä tasa-arvoa. Vuosina 1995–2016 palkinnonsaajien arviointikriteerinä on ollut liikunta-alalla tapahtuva, sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä pitkäjänteinen, tuloksellinen ja vaikuttava tai innovatiivinen toiminta. Arviointikriteerit ja painopisteet vaihtelevat ja esimerkiksi vuosina 2017–2018 palkitsemisen kohteena oli liikunta-alan toimijoiden tasa-arvotyöt. Vuoden 2017 erityisteemana oli tasa-arvon edistäminen liikunnan ja urheilun johto- ja valmennustehtävissä ja vuonna 2019 palkitsemiskriteereissä painotettiin tasa-arvon roolimallinan toimimista. Vuodesta 2020 alkaen palkintoa uudistettiin niin, että tasa-arvopalkinto (parittomat vuodet) jaetaan vuorovuosin yhdenvertaisuuspalkinnon (parilliset vuodet) kanssa. (Valtioneuvosto 2021.)

8 Johtopäätökset

Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021 -katsauksen keskeiset sisällöt perustuvat liikuntapolitiikan tavoitteisiin ja ohjauskeinoihin. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan tehtävänä on luoda edellytyksiä koko väestön fyysisesti aktiiviselle elämäntavalle ja edistää kansainväliseen menestykseen tähtäävää huippu-urheilua. Sukupuolten tasa-arvon edistämisen taustalla on normi- ja säädöspohja sekä sitoutuminen kansainvälisiin politiikkalinjauksiin ja suosituksiin.

Raportin kantava ajatus on ollut muutoskuvaus. Lisäksi on raportoitu sukupuolten tasa-arvoon liittyvää uutta tai aiemmin julkaisematonta tietoa. Näin liikunnan ja urheilun tasa-arvosta on tuotu esille uusia piirteitä ja kehityskulkuja. Saatavilla ollut ja raportoitu tietoa kuvaa siten jo itsessään sukupuolten tasa-arvoon liittyvää keskeistä tavoitetta tilastoida liikuntaan ja urheiluun liittyviä toimenpiteitä ja tutkimustuloksia sukupuolittain. Yhä edelleen on olemassa selkeitä tietoa aukkoja, kuten esimerkiksi valmentajien kokonaismäärä Suomessa, jotka heikentävät myös tulkintojen tekemistä sukupuolten tasa-arvon toteutumisesta urheiluvalmennuksessa ja valmentajana toimimisessa. Uudella tiedolla voidaan myös tuoda esille liikuntaan ja urheiluun liittyviä olemassa olevia ilmiöitä sukupuolten näkökulmasta. Vuoden 2017 tasa-arvokatsauksen (Turpeinen & Hakamäki 2018) jälkeen on raportoitu uutta kiusaamiseen ja muuhun epäasialliseen käytökseen liittyvää tietoa.

Tiedonkeruumenetelmien kehittyminen myös muuttaa tietoa ja siitä syntyviä tulkintoja. Erityisesti tämä on näkynyt fyysisen aktiivisuuden mittaamisessa. Liikemittarilla mitattu tieto antaa väestön fyysisen aktiivisuuden tilasta eri tuloksia kuin itsenäisesti kerätty kyselyin koottu tieto. Menetelmistä riippumatta trendinä on kuitenkin edelleen ollut se, että miehistä ja pojista suositukset täyttävien osuus on hieman suurempi kuin naisista ja tytöistä. Miehille ja pojille myös kertyy päivän aikana enemmän reipasta ja rasittavaa liikkumista.

Naisurheilun ja -urheilijoiden toimintaedellytykset ovat kehittyneet erityisesti 2010-luvulla. Osa muutoksista on tapahtunut viime vuosien aikana, osa pidemmällä aikavälillä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on luonut aiempaa paremmin edellytyksiä naisurheilijoille myöntämällä heille vuodesta 2018 alkaen saman verran urheilija-apurahoja kuin miehille. Urheiluakatemiatoiminnan parissa olevista urheilijoista hieman yli 40 prosenttia on tyttöjä ja naisia. Urheilujärjestöjen omassa työssä niin kansallisesti kuin kansainvälisesti naisvalmentajien osaamiseen ja työuramahdollisuuksiin on kiinnitetty huomiota jo pidempään. Suomessa naisjäsenten osuus alan ammatillisissa järjestöissä on kasvanut.

Lajiharrastamiseen liittyvät piirteet näyttävät olevan melko vakiintuneita. Tyypillisimmät vapaa-ajalla harrastetut liikuntamuodot aikuisväestöllä ja kummallakin sukupuolella ovat kävelylenkkeily, juoksu, pyöräily, kuntosaliharjoittelu ja uinti. Siksi kuntien investointeja toimiviin kevyen liikenteen väyliin ja julkisesti tuettuihin eri väestöryhmiä palveleviin liikuntapaikkoihin voi pitää tasa-arvotekona. Liikkumista tukeva kuntalaisten arkiympäristö on keskeisessä asemassa edistettäessä sukupuolten välistä tasa-arvoa myös tulevaisuudessa.

Toisaalta liikuntakulttuurissa tapahtuvat muutokset saavat aikaan eroja sukupuolten välisessä liikunnan harrastamisessa ja jopa vahvistavat niitä. Eri ryhmäliikuntamuotojen kirjon laajentuminen ja suosion kasvu tyttöjen ja naisten keskuudessa on myötävaikuttanut siihen, että he liikkuvat yhä useammin yksityisen palvelun tuottajien organisoimassa toiminnassa. Vastaavasti poikien ja miesten suosimat joukkuepallolajit ovat yhä edelleen pääosin kolmannen sektorin ja järjestöjen organisoimia.

Naisten mahdollisuuksia toimia liikunnan ja urheilun päätöksenteossa on edistetty pitkään sekä kansainvälisen että kansallisen liikuntapolitiikan keinoin. Suomi on ollut myös näkyvä tekijä alan kansainvälisessä toiminnassa, ja kansallinen lainsäädäntö sekä erilaiset suositukset tukevat sukupuolten tasa-arvon toteutumaa johtotehtäviin rekrytoinnissa. Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin yhteisesti koordinoiman kansainvälisen ALL IN -hankkeen ja tämän katsauksen tulokset osoittavat, että Euroopan komission asettamia tavoitteita sukupuolten tasa-arvosta päätöksenteossa ei ole saavutettu. ALL IN -hankkeessa mukana olleesta 18 maan vertailussa Ranskassa naisten osuus lajiliittojen hallitusten jäsenistä on lähimpänä tavoiteltua 40 prosenttia. Suomi pärjää vertailussa kohtuullisen hyvin, mutta kehitystyön jatkamiselle on perusteensa.

Kun kansallisia muutossuuntia päätöksenteon näkökulmasta katsoo tarkemmin, ne ovat kahtiajakoiset. Liikuntaa edistävien valtakunnallisten ja alueellisten järjestöjen operatiivisessa johdossa naisten osuus on kasvanut, mutta luottamustoimissa muutos on polkenut paikoillaan jo pitkään koko järjestökenttä huomioiden. Toisaalta pelkästään lajiliittoja tarkasteltaessa on tapahtunut myös myönteistä kehitystä. Arvioitaessa päätöksenteossa ja johtamisessa tapahtuneita laajoja muutoksia on siten aina huomioitava järjestöjen erilaisuus sekä se, tarkastellaanko luottamus- vai operatiivista johtamista erikseen vai yhdessä.

Naisten osuutta päätöksenteossa on pyritty kasvattamaan eri koulutusohjelmien ja hankkeiden avulla. Jatkossa on tarvetta ymmärtää analyttisemmin näiden toimien merkitys yksilö- ja systeemitasolla sekä pohdittava hankkeiden pitkäkestoista vaikuttavuutta suhteessa tavoitteisiin. Lisäksi on kiinnitettävä huomio rekrytointiprosesseihin. Erityisesti rekrytoinneissa on huomioitava, valitaanko esimerkiksi hallitukseen tai päätöksentekoliikkiin henkilöitä, joihin liittyy ajatus ”oikeanlaisesta” (englanniksi *right fit*) hallitusjäsenestä (Mikkonen ym. 2021). ”Right fit” koostuu sosiaalisesti konstruoiduista, sukupuolituneista

ajatuksista kuten esimerkiksi siitä, millaisia pätevyksiä, ominaisuuksia, taitoja, taustaa tai luonteenpiirteitä hallitusjäsenellä tulisi olla. Tämän tiedostetun tai tiedostamattoman taipumuksen vuoksi hallitusjäsenten ajatukset ovat melko samanlaisia riippumatta esimerkiksi jäsenen sukupuolesta tai muusta demografisesta tekijästä, jolloin organisaation kapasiteettiä kehittävä diversiteetti jää käyttämättä. (Emt.)

Liikuntaa edistävien järjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien toimeenpano järjestökohtaisesti on myös merkittävässä roolissa sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta. Ohjelmien käytännön toteutus esimerkiksi johtamiseen, valmentamiseen, huippu-urheiluun tai eri tukitoimiin liittyen on järjestöjen vastuulla. Kuten Euroopan neuvoston ALL IN -hankkeen tulokset osoittivat, Suomessa politiikkadokumentit ja suunnitelmat sukupuolten välisen tasa-arvotyön kehittämiseksi ovat eurooppalaisittain hyvällä tasolla (vrt. Council of Europe 2019). Julkisen tuen edellyttämä toiminta konkretisoituu esimerkiksi järjestöille jaettavina yleisavustuksina. Tästä näkökulmasta katsoen liikuntajärjestöjen tasa-arvotyön lopputuloksiin vaikuttavat myös tulevaisuudessa sekä julkishallinnon ohjausmekanismit että esimerkiksi järjestöjen omat toimintatavat, arvot, kyvykkyys ja resurssit (vrt. Lehtonen & Stenvall 2019; 2021).

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on ollut suomalaisen liikuntapolitiikan keskeisiä tavoitteita 1990-luvun alkuvuosista lähtien. Tällä hetkellä sukupuoli on osa identiteetti-politiikkaa eikä se näyttäydy enää selvärajaisena käsitteenä huolimatta lainsäädännöllisestä perustasta (Hakamäki ym., 2022). Kestävä kehitys, ihmisoikeudet, intersektionaalisuus ja yhdenvertaisuus limittyvät myös sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen.

Yksittäisenä liikuntapolitiikan kehittämiskohteena sukupuolten tasa-arvo onkin tienristeyksessä. Tasa-arvo pitää lainsäädännön näkökulmasta huomioida itsenäisenä kokonaisuutena, mutta oleellista on selkeyttää sukupuolten tasa-arvon sisällöllinen merkitys ja painoarvo esimerkiksi osana ihmisoikeuskeskustelua ja siihen liittyviä toimia. Yhtä lailla on tarkennettava sitä, miten liikuntapolitiittiset toimenpiteet ja valtionohjaus konkretisoituvat samalla tai eri tavalla silloin, kun yläkäsitteenä on kestävä kehitys, intersektionaalisuus tai ihmisoikeudet. Liikuntapolitiikan ja valtionohjauksen näkökulmasta käsitteiden nivoutuminen ja osittainen päällekkäisyys suhteessa toisiinsa ei ole yksiselitteistä tai selkeyttä hallintoa. Myöskään konkreettisen toiminnan toteutuksen näkökulmasta esimerkiksi toimijakentällä käsitteiden selkeyttämiselle on tarvetta. Tiivistettynä kyse on siitä, että hallinnollisesti selkeät käsitteet konkretisoivat tavoitelluiksi politiikkatoimiksi ja vaikuttavuudeltaan tehokkaaksi toiminnaksi.

Käsitteellisen selkeyttämisen lisäksi huomio on kohdistettava kuntiin, joiden rooli on erityisesti liikkumisen edistämässä yhä merkittävämpi. Rakentaminen, olosuhteet ja arjen aktiivisuutta tukeva ympäristö lisättyä vastuuseen liikkumisen edistämisen politiikkatoimien toimeenpanosta ovat riippuvaisia paikallisista mahdollisuuksista toteuttaa

toimintaa. Tällä hetkellä kunnat elävät kuitenkin suuressa epävarmuudessa johtuen sosi-
aali- ja terveydenhuollon uudistuksesta. Kunnat myös erilaistuvat yhä edelleen vauhdilla
sekä taloudellisesti että alueellisesti. Näiden kahden asian yhteisvaikutus tulee tulevai-
suudessa osoittamaan, missä määrin liikunnan ja urheilun paikallinen resursointi kuntata-
solla sukupuolten tasa-arvo huomioiden on selviytymistä, olemassa olevan säilyttämistä
tai kehittyvää.

LÄHTEET

- Aarresola, O. & Mäkinen, J. 2012. Liikuntajärjestöjen tulosohejaus. Teoksessa J. Mäkinen (toim.) Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2012:6, 38–51.
- Aarresola, O., Itkonen, H., Salmikangas, A-K., Mäkinen, J. 2019. Liikunnan ja urheilun vapaaehtoistyö, osallistuminen ja jäsenyys. Teoksessa J. Mäkinen (toim.) Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018. KIHU julkaisu nro 67, 2–47.
- Ala-Vähälä, T., Lämsä, J., Mäkinen, J. & Pusa, S. 2021. Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 19. Hansaprint, Turenki.
- Bennie JA, Pedisic Z, Suni JH, Tokola K, Husu P, Biddle SJ, Vasankari T. 2017. Self-reported health-enhancing physical activity recommendation adherence among 64,380 Finnish adults. *Scand J Med Sci Sports*. 2017;27(12):1842–1853. <https://doi.org/10.1123/jmpb.2020-0056>.
- Berg, P. & Kokkonen, M. 2021. Heteronormativity meets queering in physical education: the views on PE teachers and LGBTIQ+ students. *Physical Education and Sport Pedagogy*, DOI: 10.1080/17408989.2021.1891213.
- Blomqvist, M., Mononen, K. & Hämäläinen, K. 2019. Valmentajakysely 2019. Päätömiset valmentajat. KIHU julkaisu nro 71.
- Blomqvist, M., Mononen, K., Kontinen, N., Koski, P. & Kokko, S. 2015. Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & R. Hämylä (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2015:2.
- Blomqvist, M., Mononen, K., Koski, P. & Kokko, S. 2019. Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:1, 47–56.
- Borodulin, K. & Wennman, H. 2019. Aikuisväestön liikunta Suomessa. Tilastoraportti 48/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkojulkaisu.
- Council of Europe 2019. All In! Towards gender balance in European sport. Analytic report of the data collection campaign. Report drafted by Kari Fasting. Brussels: Council of Europe.
- European Commission 2018. Special Eurobarometer 472. Sport and physical activity.
- Euroopan parlamentti. 2021. [Tietoa urheilusta](#). Verkkosivut EU:n liikuntapolitiikasta. Luettu 15.11.2021
- European Commission. 2020. EU Gender Action Plan III. {SWD(2020) 284 final}. Brussels: European Commission.
- European Union. 2020. EU Work Plan for Sport 2021–2024. Resolution of the Council, C 419.
- Gao Y, Rantalainen T, Finni T, Portegijs E, Eronen J, Rantanen T, Rantakokko M. 2020. Daily Physical Activity and Sedentary Time Assessed by Acceleration Based on Mean Amplitude Deviation among Older People. *Int J Environ Res Public Health*. 17(6887):1–10. doi:10.3390/ijerph17186887
- Gender Equality in Sport. 2014. Proposal for Strategic Actions 2014–2020. Approved by the Group of Experts' Gender Equality in Sport' at its meeting in Brussels on 18 February 2014. Brussels: European Commission.
- Hakamäki, M., Turpeinen, S. & Lehtonen, K. 2022. Measuring the number and improving the status of women in leadership and decision-making positions as a strategy to promote gender equality in Finnish sport. In *Routledge Handbook of Gender Politics in Sport and Physical Activity*. (Accepted, in press)
- Hakanen, T., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. 2019. Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu nro 139 & Valtion nuorisoneuvoston julkaisu nro 61.
- Hellmund, F. 2017. Guide to EU Sport Policy. Brussels: European Olympic Committees & EU Office.
- Heiskanen, J. 2021. Tilastokoosteet ja kuntotestien yhteenveto Likesin aineistoista. Erillisanalyysi.
- Hentunen, J., Laakso, N. & Ikonen, J. 2018. Häirintä jalkapallo- ja jääkiekkomaajoukkueissa. Selvitys pelaajien kokemasta seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry.
- Honkasalo, V. 2017. Mitä jää #metoo-kampanjan varjoon? *Sukupuolentutkimus* 31 (1), 23–26.
- HSM. 2021. [Harrastamisen Suomen malli](#). Luettu 16.11.2021.
- Husu, P, Suni J, Vähä-Ypyä H, Sievänen H, Tokola K, Valkeinen H, Mäki-Opas T, Vasankari T. 2016. Objectively measured sedentary behavior and physical activity in a sample of Finnish adults: A cross-sectional study. *BMC Public Health*. 2016;16(920):1–11. <https://doi.org/10.1186/s12889-016-3591-y>
- Husu, P., Sievänen, H., Tokola, K., Suni, J., Vähä-Ypyä, H., Mänttari, A. & Vasankari, T. 2018. Suomalaisten objektiivisesti mitattu fyysinen aktiivisuus, paikallaanolo ja fyysinen kunto. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu* 2018:3.

- Husu, P., Jussila, A.-M., Tokola, K., Vähä-Ypyä, H. & Vasankari, T. 2019. Objektiiivisesti mitatun paikallaanolon, liikkumisen ja unen määrä. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttätyminen Suomessa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 27–40.
- Husu, P., Jussila, A.-M., Tokola, K., Vähä-Ypyä, H. & Vasankari, T. 2021. Liikemittarilla mitatun liikkumisen, paikallaanolon ja unen määrä. Teoksessa S. Kokko, R., Hämylä & Martin, L. (toim.) Nuorten liikuntakäyttätyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1, 23–35.
- Husu P, Tokola K, Vähä-Ypyä H, Sievänen H, Suni J, Heinonen O, Heiskanen J, Kaikkonen K, Savonen K, Kokko S, Vasankari T. 2021. Physical Activity, Sedentary Behavior, and Time in Bed Among Finnish Adults Measured 24/7 by Triaxial Accelerometry. *Journal for the Measurement of Physical Behaviour*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1123/jmpb.2020-0056>.
- IWG 2021a. [Brighton Plus Helsinki Declaration](#). IWG verkkosivut. Luettu 17.11.2021
- IWG 2021b. [IWG Declarations](#). IWG verkkosivut. Luettu 17.11.2021
- IWG 2021c. [The Botswana Big Five Legacy](#). IWG verkkosivut. Luettu 17.11.2021
- Jantunen, H., Wasenius, N., Salonen, K., Perälä, M.-M., Osmond, C., Kautiainen, H., Simonen, M., Pohjolainen, P., Kajantie, E., Rantanen, T., Bonsdorff, M. & Eriksson, J. 2017. Objectively measured physical activity and physical performance in old age. *Age Ageing*. 2017;46:232–237. doi:10.1093/ageing/afw194
- Jääskeläinen, T., Sääksjärvi, K., Ristiluoma, N., Pietilä, A., Juolevi, A., Rissanen, H., Koskinen, S., Lundqvist, A. & Koponen, P. Muuttuivatko suomalaisten elintavat koronaepidemian aikana? Tuloksia FinTerveys-tutkimuksesta. Verkkojulkaisu: thl.fi/finterveysseuranta. Luettu 29.11.2021.
- Karavirta, L., Rantalainen, T., Skantz, H., Liskom I., Portegijs, E. & Rantanen, T. 2020. Individual Scaling of Accelerometry to Preferred Walking Speed in the Assessment of Physical Activity in Older Adults. *The Journals of Gerontology*. 9(75):e111–e118. doi.org/10.1093/gerona/glaa142
- Kansallinen liikuntatutkimus 2010. Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Vapaaehtoistyö. SLU:n julkaisusarja 8/2010.
- Koivunen K. 2021. Resilience in Old Age Physical Performance and Psychosocial Factors in Changing Sociohistorical Contexts and as Resources in Adversities. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8855-5>
- Kokko, S., Martin, K., Villberg, J. Ng, K. & Mehtälä, A. 2019. Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, ruutu-aika ja sosiaalinen media sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa S. Kokko, & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttätyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2019. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. 15–26.
- Kokko, S., Martin, L., Hämylä, R., Ng, K., Villberg, J. & Suomi, K. 2021. Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikunta-muodot, -tilaisuudet ja -paikat, sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa S. Kokko, R., Hämylä & Martin, L. (toim.) Nuorten liikuntakäyttätyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1, 16–22.
- Kokko, S., Hämylä, R. & Martin, L. 2021. Nuorten liikuntakäyttätyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Julkaisun erillisliite 1. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1.
- Kokkonen, M. 2012. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:5.
- Kokkonen, M. 2018. Seksuaalivähemmistöjen häirintä joukkueessa tai liikuntaryhmässä: henkisen pahoinvoinnin näkökulma. *Liikunta & Tiede* 55 (6), 96–102.
- Koponen P, Borodulin K, Lundqvist A, Sääksjärvi K, Jääskeläinen T, Koskela T & Koskinen S. FinTerveys -tutkimuksen perustulokset 2019. Verkkojulkaisu: www.terveytemme.fi/finterveys
- Kortetmaa, A., Lämsä, J., Vihinen, T. & Lehtonen, K. 2021. Tasa-arvo valtakunnallisissa ja alueellisissa liikuntajärjestöissä 2020/2021. Tiivistelmä. Likes, Jamk ja KIHU, yhteisjulkaisu.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.
- Laine, A., Salasuo, M. & Matilainen, P. 2016. Arvot, syrjintä ja kiusaaminen. Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttätyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:4, 57–61.
- Laine, A., Salasuo, M. & Matilainen, P. 2021. Nuorten liikunnassa ja urheilussa kokemus syrjintä sekä arvot ja arvostukset. Teoksessa S. Kokko, R., Hämylä & L. Martin (toim.) Nuorten liikuntakäyttätyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1, 120–128.
- Lahti, A., Kyllönen, M., Pusa, S., Tolvanen, A. & Laakso, N. 2020. Häirintä suomalaisessa kilpaurheilussa. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry.
- Lehtonen, K. & Hakonen, H. 2013. Basic information on civic activity in Finnish sports: Participation and volunteer work in sports clubs. Likes.
- Lehtonen, K. 2015. Suomalaisen urheiluliikkeen muutosprosessi systeemiteoreettisesti tulkittuna. *Hallinnon Tutkimus* (34)4, 326–340.
- Lehtonen, K. 2017. Muuttuvat rakenteet – Staattiset verkostot. Suomalaisen liikunta- ja urheilujärjestelmän rakenteelliset muutokset 2008–2015. Väitöskirja. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 331.
- Lehtonen, K. 2020. Urheilun pyramidimalli liikuntakulttuuristen tulkintojen ja ymmärrysten kehysrakenteena valtion liikuntapolitiittisissa asiakirjoissa. *Kulttuurintutkimus* (37)3–4, 33–46.

- Lehtonen, K. & Laine, K. 2020. Creating new sport policy – The Case of Finnish Schools on the Move program., In M.B. Tin, F. Telseth, J.O. Tangen and R. Giulianotti (Eds.): *The Nordic Model and Physical Culture*. London: Routledge. 21-35.
- Lehtonen, K. & Mäkinen, J. 2015. Liikuntajärjestöjen valtionavustusjärjestelmän kehittäminen ja tietopohjan vahvistaminen. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 310.
- Lehtonen, K. & Stenvall, J. 2019. Asiantuntijaselvitys liikunnan ja urheilun verkostojen ja ohjelmien valtionohjauksesta. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 365.
- Lehtonen, K. & Stenvall, J. 2021. Hallitustyöskentely urheilun lajiliitoissa. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 390.
- Lehtonen & Uusikylä. 2021. How Do Networks Reflect Collaborative Governance? The Case of a Sport Policy Program. *Int. J. Environ. Res. Public Health* (18)14, 7229; <https://doi.org/10.3390/ijerph18147229>
- Liikuntalaki 390/2015.
- Lämsä, J., Lehtonen, K., Hakonen, H. & Pesonen, P. 2017. Kilpailuluvasta toimijarekisteriksi. Lajiliittojen lisenssi-selvitys. *Likes-tutkimuskeskus & Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, yhteisjulkaisu*.
- Lämsä, J. 2020. Selvitys valtion valmennus- ja harjoitteluapurahoista urheilijoille 1995–2020. *Kihun julkaisuja* nro 76.
- Martin, L., Suomi, K. & Kokko, S. 2019. Liikuntatilaisuudet. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja* 2019:1, 41–46.
- Mikkonen, M., Stenvall, J. & Lehtonen, K. 2021. The Paradox of Gender Diversity, Organizational Outcomes, and Recruitment in the Boards of National Governing Bodies of Sport. *Adm. Sci.* 11(4), 141. <https://doi.org/10.3390/admsci11040141>.
- Mononen, K., Blomqvist, M., Hakamäki, M., Laine, K. & Mäkinen, J. 2019. Liikunnan ja urheilun harrastaminen. Teoksessa J. Mäkinen (toim.) *Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen* 2018. *KIHUn julkaisusarja*, nro 67, 8–22.
- Mononen, K., Blomqvist, M., Koski, P. & Kokko, S. 2016. Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia* 2016. *Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja* 2016:4.
- Mononen, K., Blomqvist, M., Koski, P. & Kokko, S. 2021a. Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko, R. Hämylä & L. Martin (toim.) *Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia* 2020. *Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja* 2021:1, 36–45.
- Mononen, K., Blomqvist, M., Koski, P. & Kokko, S. 2021b. *LIITU-tuloksia* 2020. *Julkaisematon tiedonanto*.
- Murto J, Kaikkonen R, Pentala-Nikulainen O, Koskela T, Virtala E, Härkänen T, Koskenniemi T, Jussmäki T, Vartiainen E & Koskinen S. *Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH:n perustulokset 2010–2017*. Verkkojulkaisu: www.thl.fi/ath
- Mäkinen, J. (toim.) 2018. *Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja liikuntaan osallistuminen*. *KIHUn julkaisusarja* no 67. Jyväskylä: Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus.
- Mäkinen, J. 2019. Kyselyn kertomaa aikuisväestön liikunnasta: Naiset voimistelevät, miehet palloilevat. *Liikunta ja Tiede* 4, 8–12.
- Mäkinen, J. 2021. *Erillisanalyysi lajien harrastamisesta*. Kihu, julkaisematon aineisto.
- Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen, K. & Saari, A. 2015. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. *Yhteisjulkaisu KIHU & Likes, Kihun julkaisusarja* nro 50.
- Mäkinen, J., Lämsä, J. & Pusa, S. 2018. *Huippu-urheilun arvostus ja lajien seuraaminen. Väestökyselyn 2018 tuloksia*. *KIHUn julkaisusarja*, nro 63. *Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU, Jyväskylä*.
- Mäkinen, J., Lämsä, J. & Lehtonen, K. 2019. The structural changes of Finnish sports policy networks, 1989–2017. *International Journal of Sport Policy and Politics* (11)4, 561–583.
- Ng, K., Rintala, P. & Asunta, P. 2019. *Toimintarajoitteiden yhteydet liikuntakäyttämiseen*. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja* 2019:1, 107–116.
- Ng, K., Asunta, P., Lindeman, A., Hakonen, H. & Rintala, P. 2021. *Toimintarajoitteita kokevien opiskelijoiden liikuntakäyttäytyminen*. Teoksessa S. Kokko, R., Hämylä & Martin, L. (toim.) *Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia* 2020. *Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja* 2021:1, 112–119.
- New Leaders. *New Leaders, Curriculum*. Finnish Olympic Committee, European Olympic Committees & International Olympic Committee.
- New Leaders. *Results*. Finnish Olympic Committee, European Olympic Committees & International Olympic Committee.
- Nieminen, R. 2021. *SAVAL ry:n jäsentiedot*. Henkilökohtainen tiedonanto. 6.8.2021
- Oja, S., Lämsä, J., Vihinen, T. & Lehtonen, K. 2019. *Tasa-arvo valtakunnallisissa ja alueellisissa liikuntajärjestöissä*. *LIKES-tutkimuskeskus ja Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU. Yhteisjulkaisu*.
- OKM 2016. *Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset*. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2016:21.
- OKM 2020. *Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodesta 2019*. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2020:3.

- OKM 2021a. Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:49.
- OKM 2021b. [Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus: hakuohjeet ja avustuksen periaatteet](#). Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut. Luettu 1.11.2021.
- OKM 2021c. [Liikunnallisen elämäntavan edistäminen](#). Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut. Luettu 1.11.2021.
- OKM 2021d. Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:19.
- OKM 2021e. [Liikunnan ja urheilun tunnustukset ja ansiomerkit](#). Verkkosivu. Luettu 19.12.2021.
- Olympiakomitea 2020. [Urheiluyhteisön vastuullisuusohjelma 2020–2024](#). Suomen olympiakomitean pdf-raportti.
- Olympiakomitea 2020b. [Johtaa kuin nainen -koulutusohjelmaan haetaan tulevaisuuden johtajia](#). Suomen olympiakomitean verkkosivut. Luettu 19.10.2021.
- Olympiakomitea 2021. [Reilu Peli – urheiluyhteisön eettiset periaatteet](#). Suomen olympiakomitean pdf-raportti.
- Olympiakomitea 2021a. [Kuvaus urheilijan kaksoisurasta](#). Suomen olympiakomitean verkkosivut. Luettu 8.10.2021.
- Olympiakomitea 2021b. [Johtaa kuin nainen](#). Suomen olympiakomitean verkkosivut. Luettu 19.10.2021.
- Olympiakomitea 2021c. [Kohti tasa-arvoisempaa urheilua](#). Naiset vaikuttajina liikunnan pelikentillä -hankkeen kokemuksia. Suomen olympiakomitean pdf-raportti.
- Olympiakomitea 2021d. [New Leaders -koulutusohjelma](#). Suomen olympiakomitean verkkosivut. Luettu 17.11.2021.
- OPM 1992. Valtakunnallisten liikuntajärjestöjen tulosohjaustyöryhmän muistio. Opetusministeriön julkaisu 1992:2.
- OPM 2004. Liikuntajärjestöjen tulosohjauksen kehittäminen. Liikuntajärjestöjen avustusjärjestelmätyöryhmä IV:n muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:33.
- OPM 2005. Tasapeli. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuolivaikutusten arviointi liikunta-alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:3.
- OPM 2009. Valtakunnallisten lajiliittojen tulosperusteisen määräraha-aon kehittäminen. Avustusjärjestelmätyöryhmä V:n muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:27.
- Parikka S, Koskela T, Ikonen J, Kilpeläinen H, Hedman L, Koskinen S, & Lounamaa A. 2020. [Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2020](#). Luettu 18.12.2021.
- Palloliitto 2020. Kestävää kasvua. Kehityssuunnitelma jalkapallon vahvistamiseksi naisten ja tyttöjen lajina. Parikka, S., Pentala-Nikulainen, O., Koskela, T., Kilpeläinen, H., Ikonen, J., Aalto, A-M., Muuri, A., Koskinen, S. & Lounamaa, A. 2018. [Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2017–2018](#). Luettu 18.12.2021.
- Peltola, M. 2018. Ohjaajan väkivaltainen käyttäytyminen liikuntaharrastuksissa: sukupuolen ja maahanmuuttotaustan merkitys lapsiuhritutkimuksen valossa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 135, Tiede. 23–45.
- Peltola, M. & Kivijärvi, A. 2017. Sports and structured leisure as sites of victimization for children and young people in Finland: Looking at the significance of gender and ethnicity. *International Review for the Sociology of Sport* 52(8), 955–971.
- Pulkkinen, M. 2021. Naiset vaikuttajina liikunnan pelikentillä -koulutushankkeen vaikuttavuuden arviointi. Opinnäytetyö. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu Oy. Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – Sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31
- Saari, A. & Ala-Vähälä, T. 2021. Liikuttaako? Toimintarajoitteisille henkilöille suunnatun Liikkujakyselyn ja Seurakyselyn raportointi. Suomen Paralympiakomitean julkaisu 1/2021.
- Sainio, P., Stenholm, S., Valkeinen, H., Vaara, M., Heliövaara, M. & Koskinen, S. *Fyysinen toimintakyky*. 2018. Teoksessa Koponen p, Borodulin K, Lundqvist A, Sääksjärvi K, Koskinen S (toim.). *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa*. FinTerveys 2017 -tutkimus. Raportti 4/2018. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki 2018.
- Salasuo, M., Tarvainen, K. & Myllyniemi, S. 2021. Nuoriso harrastamassa kulttuuria, taidetta ja mediaa: lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tilasto-osio. Teoksessa M. Salasuo (toim.) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*, 29–136.
- Savikangas, T., Tirkkonen, A., Alen, M., Rantanen, T., Fielding, RA., Rantalainen, T. & Sipilä S. 2020. Associations of physical activity in detailed intensity ranges with body composition and physical function. a cross-sectional study among sedentary older adults. *Eur Rev Aging Phys* 17(4), 1–11. <https://doi.org/10.1186/s11556-020-0237-y>
- STMa 2021. [Tasa-arvon vastuuviranomaiset Suomessa](#). Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. Luettu 18.12.2021.

- STMb 20221. Kuvaus Euroopan neuvoston tehtävistä. Sosiaali- terveysministeriön verkkosivut. Luettu 19.12.2021.
- SUEK. 2020. Kiusaaminen ja häirintä luistelulajeissa. Selvitys pikaluistelun, rullaluistelun ja Roller Derbyn kilpailutoimintaan osallistuneiden urheilijoiden ja valmentajien kokemasta kiusaamisesta sekä häirinnästä. Suomen Valmentajat 2016a. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvosuunnitelma 2016–2020. Suomen Valmentajat ry. Suomen Valmentajat 2019. Valmentaa kuin nainen. Loppuraportti, palloilulajit. 3. hankekausi. Suomen Valmentajat 2020a. [Vuosikertomus 2020](#). Suomen Valmentajat ry. Suomen Valmentajat 2020b. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2016–2020. Suomen Valmentajat 2021a. [Toimintasäännöt](#). Suomen Valmentajat ry. Suomen Valmentajat 2021b. [Valmentaa kuin nainen kamppailulajeissa -hanke](#). Suomen Valmentajat ry:n verkkosivut. Luettu 6.10.2021.
- Suomi tasa-arvon kärkimaaksi: Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2020:35
- Särkivuori, J., Vihinen, T., Lämsä, J. & Lehtonen, K. 2020. Tasa-arvo valtakunnallisissa ja alueellisissa liikuntajärjestöissä 2019. Likes ja Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU, yhteisjulkaisu.
- TANE 2021. [Tasa-arvoasian neuvottelukunta](#). Verkkosivut. Luettu 18.12.2021.
- THL 2021a. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut: [Kouluterveyskyselyn tulokset](#). Luettu 20.11.2021.
- THL. 2021b. [FinSote-tutkimus](#). Luettu 24.10.2021
- THL. 2021c. [FinTerveys 2017 -seurantatutkimus](#). Luettu 10.10.2021
- THL. 2021d. [Seurantatutkimuksen tuloksia. Elintavat ikäluokittain](#). Luettu 23.9.2021
- Turpeinen, A. 2018. Poliisin tietoon tulleet seksuaalirikokset liikunnassa ja urheilussa 2016–2017. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Turpeinen, A. 2020. Poliisin tietoon tulleet seksuaalirikokset liikunnassa ja urheilussa 2016–2018 ja niiden päätökset poliisissa. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Turpeinen, S. & Hakamäki, M. 2018. Liikunta ja tasa-arvo 2017; Katsaus sukupuolten tasa-arvon nykytilaan liikunta-alalla. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:6.
- UKK-instituutti 2019. [Liikkumalla terveyttä – askel kerrallaan](#). Viikoittainen liikkumisen suositus 18–64-vuotiaille, verkkosivut. Luettu 31.10.2021
- UKK-instituutti 2021a. [Liikkumisen suositus yli 65-vuotiaille](#). UKK-instituutin verkkosivut. Luettu 30.11.2021.
- UKK-instituutti 2021b. [Ikäihmisten liikunta ja liikkuminen -väestötutkimus](#). UKK-instituutin verkkosivut. Luettu 1.10.2021
- Ulkoministeriö 2021. [Agenda 2030:n verkkosivut](#). Luettu 17.11.2021
- Urheiluakatemiapulssi 2021. Urheiluakatemioiden/valmennuskeskusten seurantatietokanta. Suomen Olympiakomitea.
- Urheilumuseo 2021a. Suomen joukkueet talvi- ja kesäolympiakisoissa. Erillisanalyysi.
- Urheilumuseo 2021b. Suomen arvokisamitalit naisten ja miesten olympialajeissa 2000-luvulla. Erillisanalyysi.
- Valtioneuvosto 2021. [Liikunnan tasa-arvopalkitsemista uudistetaan](#). Verkkouutinen. Luettu 19.12.2021.
- Valtioneuvoston asetus liikunnan edistämisestä 550/2015
- Vuolle, J. 2020. Kiusaaminen, rasismi ja häirintä Yle Urheilun verkkosivuilla 2000-luvulla. Teoksessa P. Berg, K. Lehtonen & M. Salasuo (toim.) ”Siitä on pikemminkin vaiettu”. Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 151, Liike. 78–81.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Meritullinkatu 10
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
p. 0295 16001
okm.fi

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-263-798-7 PDF